

František Drahý
Jindřich Hůrka
Michal Petras



SARPO

**Charakteristiky odsouzených
v českých věznicích**

Deskriptivní studie

Recenzenti

doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Ing. Michal Řeháček

Poděkování

Poděkování věnujeme všem kolegům, kteří se spolupodíleli na vývoji SARPO v jeho počátcích. Zejména se jedná se o Zuzanu Stancovou, Marka Netočného, Jana Adamuse a Petra Zelenku.

Za spolupráci při jeho zavedení do praxe ve Vězeňské službě ČR a dalším rozvoji děkujeme Luboši Svobodovi, Jakubovi Valentovi a Pavlovi Kopačkovi. Zvláště bychom chtěli poděkovat informatikům Vladimírovi Ryšavému a Janovi Maškovi, kteří nástroj vtělili do podoby elektronického programu.

Naše poděkování patří i Václavovi Jiříčkovi za inspirativní podněty k obsahu publikace a Tereze Raszkové za technickou podporu při vzniku publikace.

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

© František Drahý, Jindřich Hůrka, Michal Petras

Obálka © Jindřich Hůrka

© Vězeňská služba České republiky 2018

ISBN 978-80-270-5197-7

Úvodní slovo

SARPO (Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených) jako prediktivní nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb vychází z premisy, že zájmem společnosti je investovat zvláštní úsilí (intervenční programy) především do těch odsouzených, u nichž má takové úsilí šanci vést ke změně (tj. u ovlivnitelných odsouzených), a kde tato změna povede ke snížení nebezpečnosti pro společnost (riziko recidivy). Vedle významné části populace odsouzených ovlivnitelné režimem a prací a malé části této populace, která není ovlivnitelná vůbec, totiž existuje početná skupina odsouzených, která je do určité míry přístupná změně, avšak vykazuje tak vysoká rizika nebo stupeň narušení, že je k tomu zapotřebí zvláštních intervenčních postupů.

SARPO, které bylo do penitenciární praxe zavedeno dnem 1. 11. 2012, nastavilo novým způsobem metodiku a proces zpracování Komplexní zprávy o odsouzeném v Nástupním oddělení věznice a její případné další aktualizace.

Z výstupů hodnocení rizikových faktorů a doporučení v Komplexní zprávě vychází zpracování individuálních programů zacházení. Programy zacházení se s ohledem na délku trestu odsouzeného, jeho motivaci a postoj k trestné činnosti zaměřují zejména na rizikové faktory vyskytující se v závažné míře a další skutečnosti týkající se osoby odsouzeného, jeho životního stylu a celkového kontextu páčání trestné činnosti tak, aby odsouzení snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Praha, 3. 11. 2018

Ing. Michal Řeháček

Vedoucí odborného zacházení odboru výkonu vazby a trestu
Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky

OBSAH

ÚVOD	7
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1.1 SOUHRNNÁ ANALÝZA RIZIK A POTŘEB ODSOUZENÝCH	12
1.1.1 Filosofie nástroje	12
1.1.2 Vznik a vývoj projektu	13
1.1.3 Hodnotitelé.....	16
1.1.4 Struktura a základní obsah nástroje SARPO	17
1.1.5 Výpočty.....	25
1.2 Validizace SARPO.....	27
1.2.1 Statické riziko	27
1.2.2 Dynamické riziko.....	30
2. STATISTICKÉ VÝSTUPY SARPO.....	33
2.1 STATICKÉ FAKTORY	34
2.1.1 TRESTNÍ MINULOST	35
2.1.2 ZPŮSOBENÁ ÚJMA.....	44
2.1.3 AKTUÁLNÍ TRESTNÁ ČINNOST	46
2.1.4 SHRNUÍ STATISTICKÉHO RIZIKA.....	49
2.2 DYNAMICKÉ FAKTORY	50
2.2.1 DYNAMICKÝ FAKTOR BYDLENÍ	53
Popis situace.....	53
Rizika	55
Výpočet rizika	57
2.2.2 DYNAMICKÝ FAKTOR ZAMĚSTNÁNÍ	60
Popis situace.....	60
Rizika	62
Výpočet rizika	64
2.2.3 DYNAMICKÝ FAKTOR FINANCE.....	67
Popis situace.....	67
Rizika	69
Výpočet rizika	71

2.2.4 DYNAMICKÝ FAKTOR RODINA A SOCIÁLNÍ KONTAKTY	73
Popis situace	73
Rizika	75
Výpočet rizika	77
Doklad totožnosti	79
2.2.5 DYNAMICKÝ FAKTOR VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVA	80
Popis situace	80
Rizika	89
Výpočet rizika	91
2.2.6 DYNAMICKÝ FAKTOR ZÁVISLOSTI	93
Popis situace	93
Rizika	106
Výpočet rizika	108
2.2.7 DYNAMICKÝ FAKTOR OSOBNOST A CHOVÁNÍ.....	111
Popis stavu před nástupem do výkonu trestu	111
Popis situace	112
Rizika	116
Výpočet rizika	119
2.2.8 SHRUTÍ DYNAMICKÉHO RIZIKA.....	121
2.2.9 CELKOVÝ PŘEHLED RIZIK	124
2.2.10 MOTIVACE K ŘEŠENÍ OBJEKTIVNĚ ZJIŠTĚNÝCH RIZIK	128
2.3 PROTEKTIVNÍ FAKTORY	132
ZÁVĚR	137
Rejstřík	141
Literatura	144
English summary	148

ÚVOD

Jestliže chceme efektivně pracovat na snižování rizika opětovného návratu odsouzeného do výkonu trestu, je třeba, aby intervencím předcházelo zhodnocení rizik odsouzeného, které mají na páchaní trestné činnosti určující vliv. Důležitost tohoto kroku si uvědomíme zvláště ve chvíli, kdy přijmeme skutečnost, že je drtivá většina odsouzených z výkonu trestu jednoho dne propuštěna a vrací se do běžného života.

Zajištěním výkonu trestu odnětí svobody je pověřena Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba ČR“), jejíž hlavní činnost je upravena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. V rámci své působnosti Vězeňská služba ČR plní řadu úkolů, které jsou vymezené v ustanovení § 2 zmíněného zákona.¹ Vězeňská služba ČR sleduje při zacházení s odsouzenými především naplňování účelu výkonu trestu. Změnu v pojetí účelu výkonu trestu odnětí svobody přinesla novela zákona o výkonu trestu č. 276/2013 Sb., ze dne 21. 8. 2013, kterým se mění zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 4. 2014.

Ustanovení § 1 odst. 2 zákona o výkonu trestu² zní: *„Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchaní trestné činnosti.“*

Účel výkonu trestu nově pojednává o snižování nebezpečí recidivy kriminálního chování. Není pochyb, že otázka recidivy je otázkou celospolečenskou, nicméně Vězeňská služba ČR hraje důležitou roli v době, kdy se pachatel ocitá v prostředí výkonu trestu odnětí svobody. V okamžiku účinnosti zmíněné novely došlo k podstatné změně české penitenciární praxe. Pozornost se zaměřila na problematiku hodnocení rizik, zejména pak rizik, které vedou k opakovanému páchaní trestné činnosti, tj. rizik kriminogenních.

Hodnocení rizik se řadí k prvotním úkonům věznic po nástupu odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody. V přijímacím oddíle dochází k vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik, jejichž výstupem je umístění odsouzeného do jednotlivých stupňů zabezpečení. O stanovení stupně zabezpečení u odsouzených zařazených do věznice s ostrahou blíže pojednává ustanovení § 6a vyhlášky Ministerstva

¹ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky ve znění pozdějších předpisů.

² Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů.

spravedlnosti.³ V nástupním oddíle dochází k psychologickému, pedagogickému, sociálnímu, případně lékařskému posouzení, a v souladu s výše uvedenou novelou zákona k vyhodnocení rizik a potřeb a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného. Výstupem se stává Komplexní zpráva (§ 41 odst. 2 zákona o výkonu trestu)⁴. Ke zpracování Komplexní zprávy používá Vězeňská služba ČR prediktivní nástroj Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených, pro který se užívá zkrácený název v podobě akronymu SARPO. Ve vazebních věznicích a věznicích bylo SARPO jednotně spuštěno dne 1. 11. 2012. Žádný takový systém na hodnocení rizik před tímto datem neexistoval.

Na základě zpracované Komplexní zprávy se posléze vytváří program zacházení. Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, klade důraz na minimalizaci identifikovaných rizik, které souvisí se spáchanou trestnou činností, případně mají vliv na páčání další trestné činnosti v budoucnu (§ 36 odst. 1 zákona o výkonu trestu). Hodnocení rizik ovšem není samoučelné. Stává se základním předpokladem pro predikci pravděpodobnosti selhání a opakování trestné činnosti odsouzenými. Počátkem, od kterého se odvíjí zacházení s odsouzeným, jehož centrem je snižování identifikovaných rizik.

Neodmyslitelnou součástí procesu hodnocení jsou samotní hodnotitelé. Na zpracování Komplexní zprávy se spolupodílejí čtyři funkce: vychovatel, sociální pracovník, psycholog a speciální pedagog. Každá věznice má jednoho až dva koordinátory SARPO jako kontaktní osoby pro odbor výkonu vazby a trestu na Generálním ředitelství Vězeňské služby ČR a pro pracovní tým SARPO. Ten je zodpovědný za školení zaměstnanců věznic a za administraci, kontrolu, monitoring a vývoj SARPO.

Z mezinárodního hlediska není zaměření na recidivu ojedinělé. Vyspělé vězeňské a probační systémy se cítí s rostoucí měrou spoluodpovědné za to, zda bude propuštěný pachatel recidivovat. Kladou si za cíl riziko další recidivy snižovat a spolu s tím propuštěnému pachateli zprostředkovat úspěšný návrat do společnosti.⁵ Pro tento účel se již řadu let vyvíjí široké spektrum hodnotících nástrojů, které mají za cíl shromáždit, vyhodnotit a interpretovat dostatek informací o tom, jakým způsobem pachatelé vystupují ve vztahu k sobě a k ostatním, jaká nebezpečí mohou z práce s nimi hrozit a jaká je šance na život bez páčání trestné činnosti.

³ Blíže viz ustanovení § 6a vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Manuál SARPO - interní materiál Vězeňské služby ČR, 2017.

Počáteční inspirací pro konstrukci českého nástroje byl nástroj na hodnocení rizik OASys (Offender Assessment System)⁶ používaný ve vězeňské a probační službě v Anglii a Walesu. SARPO bylo ve své rané fázi vyvíjeno ve spolupráci s Probační a mediační službou České republiky (dále jen „Probační a mediační služba ČR“), přičemž v další fázi pracovní tým Vězeňské služby ČR dotvořil jeho obsah, zejména škály a výpočty rizik, finálně ho validizoval⁷, elektronizoval a zavedl do penitenciární praxe (2008-2012). SARPO staví na přesně definovaných zdrojích dat, výpočetních vzorcích ověřených opakovanou analýzou dat a potřebách každodenní praxe. Tímto se ve věznicích a vazebních věznicích standardizoval způsob zpracování Komplexní zprávy jako vstupní hodnocení odsouzeného zaměřeného na oblast rizik.

Představení nástroje SARPO a popis jeho výstupů se zřetelem ke zjištěným rizikům je hlavním cílem publikace, která si neklade za úkol předložit ucelenou vědeckovýzkumnou studii. Publikace předkládá deskriptivní studii, která představuje aktuální profil odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody v českých a moravských věznicích. Její tvůrci tímto sledují několikérý záměr: prvním je představit širší odborné veřejnosti plastičtěji vězeňskou populaci v momentě jejího příchodu do výkonu trestu odnětí svobody a druhým je předložit akademické obci ucelenou charakteristiku české vězeňské populace k případným dalším výzkumným účelům. Třetím momentem může být hledání a nalézání východisek - koho vlastně máme před sebou v našich vězeňských zařízeních? Jak se proměnila a proměňuje vězeňská populace v průběhu času a změn prostředí a podmínek? A jaké formy, způsoby a přístupy je třeba volit k efektivnímu zacházení s odsouzenými?

Deskriptivní studie vychází ze získaných dat zaznamenaných a vyhodnocených v rámci užívání nástroje SARPO, prostřednictvím kterého se u nově dodaných odsouzených zpracovává Komplexní zpráva. Každý den se v každé české věznici zpracuje minimálně jedna Komplexní zpráva, resp. její aktualizace. Po přepočtení se za jeden měsíc v českých věznicích zpracuje okolo 1 100 Komplexních zpráv, v roce to činí přibližně 13 200 Komplexních zpráv. Od zavedení SARPO do praxe hodnotitelé zpracovali již přes 70 000 Komplexních zpráv, což už představuje velice slušnou databázi penitenciárních dat. V této publikaci celkový soubor činí 27 880 odsouzených, u kterých byla zpracována Komplexní zpráva v období od roku 2012 do roku 2017.

⁶ Research and analysis. *Research and analysis on the Offender Assessment System* [online]. Vládní portál spojeného království.

⁷ BURIÁNEK, Jiří a PODANÁ, Zuzana. *SARPO - Analýza dat pilotního projektu*. Praha: Prosinec, 2009.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část textu obsahuje dvě kapitoly. První kapitola se věnuje filozofickým východiskům hodnocení rizik v penitenciární praxi aplikované v nástroji. Dále se zabývá vznikem a vývojem nástroje a hodnotitelům. Stěžejní část kapitoly se zaměřuje na strukturu a základní obsah SARPO. Poslední část první kapitoly poskytuje informace o výpočtech, které vyhodnocují statické a dynamické riziko. Druhá kapitola předkládá čtenářům základní informace o validizaci statických a dynamických faktorů.

1.1 SOUHRNNÁ ANALÝZA RIZIK A POTŘEB ODSOUZENÝCH

Před vstupem do struktury nástroje osvětlíme základní filosofii SARPO poskytnutím odpovědí na základní otázky, co SARPO je a co není.

1.1.1 Filosofie nástroje

SARPO je penitenciární nástroj určený k hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených osob umístěných v typech věznic s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Používá se rovněž u odsouzených umístěných ve zvláštním typu věznice pro mladistvé. SARPO stanovuje přesný rámec a kontext, na jejichž základě se provádí vstupní sociální, pedagogické a psychologické posouzení. Uvedené posouzení slouží ke kategorizaci odsouzených podle míry rizik a potřeb pro výběr vhodné intervence.

SARPO je validizovanou metodou vyhodnocování kriminogenních rizik souvisejících s páčáním trestné činnosti. Je nástrojem, který predikuje pravděpodobnost opětovného uvěznění. Nástroj při hodnocení odsouzených osob používá kombinaci několika rozdílných výpočtů (statické a dynamické riziko) a posouzení (riziko újmy, protektivní faktory, dotazník sebehodnocení, adaptace v Nástupním oddíle), které jsou strukturovány do jednotného výstupu v podobě Komplexní zprávy. SARPO neobsahuje výstup v podobě jediné hodnoty, ale má více výstupů a podstatou hodnocení je jejich interpretace. Finální interpretace zaznamenaných údajů a jejich zakomponování do programu zacházení je klíčovým předpokladem pro efektivní cílené zacházení směřující k dosažení pozitivních výsledků v podobě snížení nebezpečnosti odsouzeného a jeho recidivy.

Na druhé straně je dobré uvést, čím vlastně SARPO není. SARPO není diagnostickou metodou psychologickou, pedagogickou či jinou, není ekvivalentem, ani protipólem k psychologickým testům. Výstupy z diagnostického šetření odsouzených mohou být vhodným a důležitým doplněním při zjišťování rizikovosti odsouzeného. Zároveň SARPO neslouží primárně k vyhodnocování odsouzených z hlediska vnitřní bezpečnosti ve věznici. Komplexní zpráva samozřejmě obsahuje řadu užitečných informací, které mohou být využity při různých rozhodovacích procesech.

Spolu se zavedením SARPO do praxe českých věznic se současně nepřesně objevily informace, které SARPO, jakožto metodu na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb, ztotožňovaly s připravovanou změnou vnější diferenciací - typů věznic, tzn. s mechanismem zařazování odsouzených v typu věznice s ostrahou do jednotlivých stupňů zabezpečení. Uvedený mechanismus zařazování, který do praxe vstoupil dne 1. 10. 2017⁸, byl konstruován odborným týmem Generálního

⁸ Den účinnosti zákona č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

ředitelství Vězeňské služby ČR jako samostatné řešení a využívá i jiné faktory a skutečnosti, než které identifikuje SARPO. Diferenciace rizik však byla v souladu s uskutečněnou vnější změnou v počtu typů věznic. Mechanismus nové vnitřní diferenciace je se SARPO provázaný a využívá jeho data zejména v souvislosti s vyhodnocováním trestní minulosti odsouzeného.

1.1.2 Vznik a vývoj projektu

Vývoj SARPO probíhal prakticky průběžně formou pravidelných aktualizací týkajících se elektronického programu, inspirovaných připomínkami kolegů z praxe, odhalením drobných chyb, které se týkají zejména uživatelského rozhraní mezi programem a hodnotitelem, terminologických nepřesností či úprav v automatizovaných výstupech. Druhá větev, spíše výzkumného vývoje, představuje provádění opakovaných validizačních studií, které mají za cíl ověřovat správnost a spolehlivost výpočetního algoritmu a nastavení jednotlivých rizikových škál.

Celý projekt lze z hlediska vývoje nástroje rozdělit do čtyř základních fází:

1. SARPO 1:	2003 - 2007	(tým VS ČR a PMS ČR)
2. SARPO 2:	2008 - 2010	(tým VS ČR a PMS ČR)
3. SARPO:	2008 - 2017	(tým VS ČR)
4. SARPO - HDZ:	2017 - do současnosti	(tým VS ČR a Microsoft a.s.)

Projekt SARPO 1 a SARPO 2 byl společným projektem Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ČR od podzimu roku 2003. Na jeho úplném začátku byl v rámci twinningového projektu PHARE (twinning advisor Kevin Barry z Probační a mediační služby Anglie a Walesu) ustaven multidisciplinární tým, jehož práce se z počátku účastnili pracovníci Probační a mediační služby ČR, Vězeňské služby ČR, Národní Probační služby Anglie a Walesu, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Městského centra sociálních služeb a prevence, Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Městského soudu v Brně, Státního zastupitelství Praha 4 a Policejního prezidia ČR.

Po ukončení projektu PHARE (červen 2004) tým v původním složení již nepokračoval. Nadšení některých jeho členů pro ideu jednoho společného nástroje vedlo k nastartování nového týmu a k rozhodnutí zkusit vytvořit funkční nástroj (září 2004). Jak jsme si již v úvodu zmínili, tým se inspiroval zahraničními zkušenostmi, přičemž nejvíce vycházel z hodnotícího nástroje OASys, který je v současnosti používán Vězeňskou a probační službou v Anglii a Walesu a některými dalšími evropskými vězeňskými službami. V letech 2004 až 2006 tým spolupracoval s britskými odborníky z Národní probační služby⁹, kteří v Praze uspořádali sérii týdenních

⁹ Lektoři, kteří vedli workshop v letech 2004 až 2006: Sally Lester, Trisha Borrows, Ray Crews, Peter Harraway.

workshopů zaměřených na hodnocení odsouzených a strukturu a funkčnost nástroje OASys.

V průběhu vývoje docházelo k rozhodování mezi možnostmi osvojení cizího nástroje do českého prostředí, nebo k vytvoření zcela vlastního validizovaného nástroje. Nakonec jsme dali přednost myšlence vytvoření nového českého hodnotícího nástroje, samozřejmě při respektování základních principů obdobných nástrojů¹⁰. Od samého počátku byl nástroj vyvíjen především lidmi z praxe, aby jeho konstrukce metodologicky vyhovovala praktickým potřebám hodnotitelů. Na druhé straně mělo úsilí vývojářů rovněž výzkumné aspirace, čímž je míněna zejména možnost ověřování vhodnosti nastavení a spolehlivosti nástroje spolu se zjišťováním vzájemných souvislostí jednotlivých identifikovaných rizik s budoucím selháním, tj. návratem do výkonu trestu.

V úvodní fázi (11/2003 - 08/2004) projektu PHARE si původní tým především musel vytvořit představu, jak rychle a v jakém rozsahu lze solidní nástroj sestavit, validizovat v pilotním průzkumu a propojit mezi vězeňskou a probační službou. Tým analyzoval dostupné systémy a zdroje vyhodnocování rizikovosti pachatelů trestné činnosti v ČR a navrhl vytvoření rámcové struktury nástroje pro české prostředí se zaměřením na stádium před a po rozhodnutí o podmíněném propuštění z výkonu trestu (s dohledem).

V prvotní vývojové fázi (09/2004 - 05/2005) již zeštíhlený tým rozpracoval jednotlivé komponenty nástroje: zpracoval oblast trestní minulosti, definoval a začlenil riziko újmy, strukturoval dynamické rizikové faktory a načrtl první verzi dotazníku sebehodnocení.

V druhotné vývojové fázi (06/2005 - 05/2006) byly všechny části nástroje dopracovány a prošly opakovanou důkladnou revizí. Byly přijaty postupy k metodám vyhodnocování rizik, bylo zavedeno základní škálování a navržena podoba konečného výstupu hodnotitele. Dosáhlo se základního konsensu ohledně přípravy a spuštění pilotáže první verze nástroje, který byl poprvé nazván SARPO 1 (Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Osob) a představen odborné veřejnosti.¹¹

V pilotní fázi (06/2006 - 04/2008) došlo ke spuštění pilotu v šestnácti věznicích a v devatenácti probačních střediscích z celé republiky, který měl za cíl dosáhnout vzorku pětiset odsouzených s hodnocením. Pilot byl ukončen v dubnu 2008. Pilotní výzkum nástroje se zaměřil na dvě skupiny osob, v případě věznic se jednalo o odsouzené před žádostí o podmíněné propuštění, u středisek pak o osoby krátce

¹⁰ Např. švýcarský nástroj Forensisches Operationalisiertes Therapie-Risiko-Evaluationssystem FOTRES, vyvinutý Psychiatricko-psychologickým justičním centrem kantonu Curych pod vedením Franka Urbanioka, ve kterém se část spoluautorů nástroje SARPO nechala vyškolit.

¹¹ PETRAS, Michal, BIEDERMANNOVÁ, Eva a HŮRKA, Jindřich. Risk/need Assessment – Nový metodologický nástroj? *České vězeňství*. 2006.

po podmíněném propuštění s dohledem. Jedno hodnocení vzhledem ke skutečnosti, že pro potřeby pilotáže všechny úkony musel provést hodnotitel sám, trvalo přibližně tři až šest hodin.

Vyhodnocení pilotních dat probíhalo ve třech modulech v průběhu následujících dvou let od ukončení výzkumu. V první fázi byly zpracovány základní informace zejména kvantitativní povahy a bylo provedeno metodologické zhodnocení vzorců pro výpočet statického a dynamického rizika, jejichž první verze byly navrženy realizačním týmem již před započítáním analýzy dat na základě vlastních zkušeností a znalosti zahraničních studií. V druhé fázi došlo k určité korekci zmíněných vzorců, vyhodnoceny byly zbývající kvalitativní části nástroje a byly učiněny návrhy na změny nástroje pro jeho další využití. Konečně v závěrečné fázi byla realizována validizační studie, která zjišťovala s přibližně dvouletým odstupem aktuální stav zkoumaných osob, zejména z hlediska recidivy. Tyto informace pak umožnily mimo jiné testovat a modifikovat navržené vzorce rizika.

V evaluační a modifikační fázi (05/2008 - 06/2010) tým spolupracoval s výzkumníky z Katedry sociologie Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, kterým byla předána anonymizovaná data z pilotáže k analýze. Tým souběžně provedl vlastní vyhodnocení pilotáže s důrazem na její praktický přínos. Všechny výsledky byly zapracovávány do nástroje SARPO 1. Proces vyvrcholil v červnu 2010 společnou prezentací týmu a výzkumníků vedení obou služeb a předložením závěrečné hodnotící, výzkumné a informační zprávy¹² s aktualizovanou podobou nástroje. Získané poznatky byly postupně zapracovávány do následné verze nástroje SARPO 2 a opět představeny odborné veřejnosti¹³. Zde aktivní spolupráce s Probační a mediační službou ČR přímo na vývoji a stavbě nástroje končí.

V penitenciární přípravné fázi (05/2008 - 10/2012), která byla zahájena souběžně s evaluační a modifikační fází, Vězeňská služba ČR, resp. její nový čtyřčlenný pracovní tým začal dále nástroj vyvíjet se zaměřením na její potřeby. Hodnocení nezačíná a nekončí hodnocením na základě nějakého podnětu (soudy, orgány činné v trestním řízení apod.), ale začíná okamžikem nástupu odsouzeného do věznice (Komplexní zpráva), pokračuje návrhem vhodných opatření vedoucích k minimalizaci zjištěných rizik (program zacházení) a končí vyhodnocením vývoje úspěšnosti plnění stanovených povinností (vyhodnocení programu zacházení, průběžná hodnocení, hodnocení k žádosti o podmíněné propuštění apod.). Tým byl v roce 2010 posílen kolegy se zkušenostmi z prostředí informačních technologií za účelem převedení nástroje do elektronického programu využívající Vězeňský informační systém a opisy z evidence Rejstříku trestů. Tento osmičlenný tým dokončil nástroj s názvem SARPO a zároveň vytvořil samostatný elektronický program na bázi programu Excel.

¹² Zpráva o činnosti pracovníků týmu Risk Assessment za období 06/2006-05/2010 na vývoji nástroje na hodnocení rizik a potřeb SARPO 1.

¹³ PETRAS, Michal, JIŘIČKA, Václav, HŮRKA, Jindřich, NETOČNÝ, Marek, PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. Predikce kriminality: Nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue*. 2010.

V souladu s rozhodnutím vedení Vězeňské služby ČR v rámci naplňování koncepčních záměrů byl nástroj připraven k zavedení nástroje do penitenciární praxe.

V penitenciární ostré fázi (11/2012 - 01/2016) nástroj běží od 1. 11. 2012 postupně ve všech věznicích a po úspěšném půlročním odladění síťových a systémových chyb a prvotních problémů při práci s ním již stabilně funguje. V kontaktu s praxí se jednoznačně ukazuje potřeba rychlé modifikace a aktualizace nástroje směrem k jeho kompatibilitě s některými konkrétními postupy při zpracování Komplexní zprávy a k možnostem jeho dalšího vývoje v rámci hodnotících procesů odsouzených ve výkonu trestu. Za tím účelem proběhly tři velké aktualizace nástroje, které reagovaly také na výsledky vlastní analýzy týmu. Aktualizace se věnovaly postupně jednotlivým částem nástroje a výsledkem jsou doslova stovky úprav.

V implementační fázi (01/2016 - 10/2017) došlo k převodu excelového nástroje do Vězeňského informačního systému a vytvoření samostatného programového modulu **Hodnocení - Diferenciace - Zacházení**. Jednalo se o výsledek společného projektu Vězeňské služby ČR a společnosti Microsoft a.s. Příprava na implementaci nástroje byla realizována od 1. 1. 2016 a do praxe byl nový modul hodnocení zaveden 16. 1. 2017. Toto prostředí a praktické postupy při zpracování Komplexní zprávy jsou popsány v samostatném Technickém manuálu. Program je koncipován tak, aby byl dostatečně informativní, interaktivní, intuitivní a obsahuje automatické postupy. Je postaven tak, aby splňoval nároky a představy o používání nástroje k efektivnímu hodnocení odsouzených.

V rámci této fáze došlo k dalšímu kvalitativnímu posunu nástroje SARPO. Jeho propojení s Vězeňským informačním systémem umožňuje dále rozvíjet systém hodnocení a zacházení s odsouzenými a stal se nezbytným předpokladem pro vývoj mechanismu umisťování odsouzených dle stupně zabezpečení v důsledku redukce základních typů věznic. Nástroj lze částečně snadno aktualizovat podle potřeby na centrální úrovni, lze zpracovávat jeho výstupová data a nabízí možnost filtrovat odsouzené s ohledem na jejich rizikovost podle několika základních parametrů.

1.1.3 Hodnotitelé

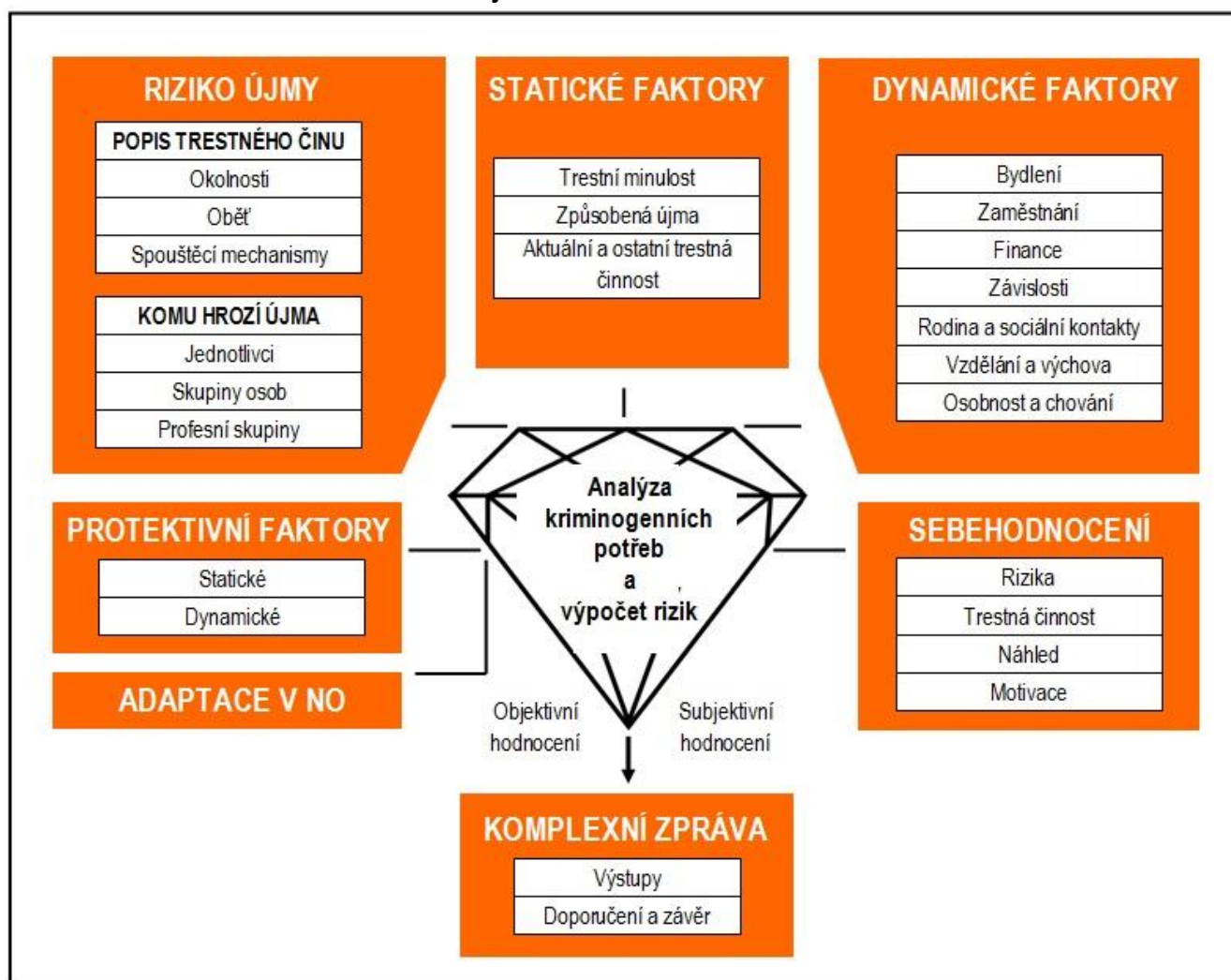
Vzhledem k tomu, že s nástrojem SARPO mohou pracovat jen zaškolení zaměstnanci, předcházelo jeho zavedení do praxe intenzivní proškolení. Před jeho spuštěním dne 1. 11. 2012 byla během dvou měsíců proškolená necelá třetina zaměstnanců, kterých se školení týkalo. To bylo pro jeho spuštění dostačující. Ostatní zaměstnanci byli následně doškoleni. Na konci roku 2013 bylo proškoleny více než 90 % zaměstnanců. V současnosti dochází ke školení jen nově nastupujících zaměstnanců. Tým, který nástroj do praxe zaváděl, následně reagoval na zpětnou vazbu z praxe a v případě potřeby prováděl potřebné aktualizace. K listopadu roku 2018 již prošlo základním školením 1 714 zaměstnanců Vězeňské služby ČR.

Pro potřeby komunikace mezi věznicemi a týmem byl v každé věznici určen jeden až dva koordinátoři, kteří přenášejí informace mezi věznicemi a týmem. Koordinátoři jsou také kontaktními osobami v případě, kdy je třeba řešit jak technické, tak organizační problémy, které praxe přináší. Za tímto účelem dochází k pravidelným setkáváním vývojového týmu s koordinátory.

1.1.4 Struktura a základní obsah nástroje SARPO

Pohled na strukturu nástroje (obrázek 1.1.1) umožňuje uchopit celkový rozsah zpracování Komplexní zprávy prostřednictvím SARPO. Následují základní definice částí nástroje, umožní čtenáři lépe zorientovat ve výstupech jeho jednotlivých částí.

Obrázek 1.1.1 SARPO - struktura nástroje



Statické faktory¹⁴

Statické faktory jsou faktory konstantní a neměnné, popř. se mění pouze jednosměrně (např. věk). Výpočet rizikovosti statických faktorů (statické riziko) je založen na údajích o charakteristikách trestné činnosti a uložených sankcí. Údaje

¹⁴ AUSTIN, James a MCGINNIS, Kenneth. *Classification of High-Risk and Special Management Prisoners*. Washington: U. S. Department of Justice, 2004.

o aktuální trestné činnosti a trestní minulosti mohou vést k určité predikci stavu, že u odsouzeného dojde po propuštění znovu ke spáchání trestného činu a pachatel se opět dostane do výkonu trestu. Ve vztahu k recidivě ovšem nelze statické faktory posuzovat samostatně bez faktorů dynamických. Také jedině tato kombinace statických a dynamických faktorů umožňuje volbu správné strategie zacházení s odsouzeným.

Statické faktory jsou převážně faktory neměnné a obsahují údaje vztahující se k trestné činnosti.

Uvedenou charakteristiku tvoří údaje z částí Trestní minulosti, Způsobené újmy a Aktuální trestné činnosti.

1. Trestní minulost – jedná se o data pocházející z oficiálních záznamů o spáchané trestné činnosti a uložených sankcí. Podstatné jsou především údaje o věku prvního odsouzení, celkovém počtu záznamů v Rejstříku trestů, podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody z celkového počtu odsouzení.

Rejstřík trestů

Zdrojem pro práci s trestní minulostí se stávají vybrané údaje z popisu z evidence Rejstříku trestů. V rámci vyhodnocení trestní minulosti se vychází z údajů o uložených trestech za spáchané trestné činy ve smyslu § 52 Trestního zákoníku¹⁵ a z údajů o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dle § 88 Trestního zákoníku. Do roku 2011 neměla Vězeňská služba ČR dálkový přístup k popisu z evidence Rejstříku trestů, v tomto byla plně odkázána na soudy a další orgány činné v trestním řízení. Od roku 2012 již disponuje s možností dálkového přístupu, což bylo základem pro statistické zpracování vybraných druhů sankcí včetně jejich přeměn.

2. Způsobená újma – jedná se o údaje o závažném kriminálním chování v minulosti a současnosti. Za závažné kriminální chování se považuje specifická trestná činnost, do které řadíme trestnou činnost násilné povahy, se sexuálním nebo drogovým kontextem. Způsobená újma sleduje kvalitativní stránku trestné činnosti s ohledem na závažnost způsobené újmy.

Specifická trestná činnost

Za takovou trestnou činnost považujeme ty úmyslné trestné činy, které obsahují závažné kriminální chování, a proto je třeba se na jejich výběr zvlášť zaměřit. Jejím důsledkem je újma, v tomto kontextu je důležité zhodnocení její závažnosti. Újma je zde definována jako trvalý nebo obtížně odstranitelný fyzický či psychický

¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

následek trestné činnosti. Neméně podstatným znakem se stává i údaj, zda k závažnému kriminálnímu chování došlo opakovaně.

Jedná se o trestné činy:

- a) Převážně proti životu a zdraví, trestné činy násilné povahy (včetně pohrůžky), ve kterých je prvek násilí přítomen buď primárně (např. vražda), nebo se jedná o trestné činy, kde je prvek násilí přítomen sekundárně, čímž je myšleno, že k naplnění skutkové podstaty trestného činu je zapotřebí prvek násilí (např. uchování kradené věci za použití násilí nebo pohrůžkou násilí – krádež dle ustanovení § 205/1c Trestního zákoníku).
- b) Proti lidské důstojnosti se sexuálním kontextem. Zde zahrnujeme trestné činy sexuálně motivované jako např. znásilnění, kde je primárním zájmem uspokojení sexuální potřeby, a dále trestné činy se sexuální tematikou jako např. šíření pornografie, kde sexuální potřeba, na rozdíl od finančního prospěchu, nemusí být primárním motivem.
- c) obecně nebezpečné s drogovým kontextem. Zde zahrnujeme trestné činy s drogovým kontextem bez ohledu na to, zda je pachatel uživatelem nebo zda se jedná o trestnou činnost spáchanou v souvislosti s užíváním, rovněž tak bez ohledu na samotnou motivaci pachatele.

3. Aktuální trestná činnost – jedná se o údaje týkající se aktuálně uložených trestů se zaměřením na skutečnost, zda aktuální trestná činnost spadá do kategorie specifické trestné činnosti, a zda lze v tomto smyslu vysledovat existenci kontinuální specifické trestné činnosti.

Riziko újmy¹⁶

Riziko újmy vyjadřuje pravděpodobnost vzniku újmy v budoucnu a identifikuje potenciální oběť. Je založeno na analýze celkového kontextu trestného činu, ze kterého vyvozuje možný charakter způsobení újmy v budoucnu. Analyzuje se v něm vždy aktuální trestný čin z kategorie specifické trestné činnosti. Při souběhu více činů potom ten, který se zvolí za nejzávažnější z hlediska rizika újmy, popř. opakující se chování.

***Riziko újmy vyjadřuje pravděpodobnost vzniku újmy
v budoucnu a identifikuje potenciální oběť.***

Skládá se ze dvou základních částí:

- a) Analýza trestného činu:

Obsahuje behaviorální analýzu okolností spáchání trestného činu, oběti a spouštěcích mechanismů.

¹⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008.

b) Zhodnocení pravděpodobnosti rizika újmy:

Odpovídá na otázku, komu hrozí újma a rozděluje potencionální oběti na konkrétní osoby, skupiny osob a profesní skupiny.

Analýza konkrétního trestného činu je pojata víceméně behaviorálně a tedy staticky. Popisuje okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán, charakteristiky oběti a spouštěcí mechanismy spáchání trestného činu. Analýze trestného činu se věnujeme především ze dvou důvodů. To, jak pachatel spáchal trestný čin, v sobě nese významné informace o jeho nebezpečnosti. Zároveň můžeme také na jejím základě usuzovat na některé jeho osobnostní charakteristiky.

Dynamické faktory¹⁷

Dynamické faktory postihují základní oblasti života člověka, jejichž fungování tvoří předpoklad pro samostatné a nekriminální soužití ve společnosti. Na rozdíl od statických faktorů jsou dynamické faktory charakterizovány vlastnostmi popř. situacemi, které jsou otevřené ke změnám a které jsou spojeny s pravděpodobností dalšího selhání v penologickém slova smyslu.¹⁸ Tyto dynamické rizikové faktory se také někdy nazývají kriminogenními potřebami. Pro volbu správné strategie zacházení s odsouzeným jsou dynamické faktory velmi významné, samozřejmě v kombinaci se statickými.

Dynamické faktory charakterizovány vlastnostmi a situacemi, které jsou otevřené ke změnám.

Dynamické faktory obsahují celkem 7 faktorů: Bydlení, Zaměstnání, Finance, Rodina a sociální kontakty, Závislost, Osobnost a chování, Vzdělání a výchova. Každá z těchto oblastí má stejnou strukturu, kterou tvoří:

Popis situace/stavu – slouží pro zaznamenání údajů, které mají popisný charakter a zaznamenávají odpovídající situaci nebo stav. Některé dynamické faktory mohou mít položky popisné části časově vymezené, např. se údaje vztahují k období tří let před nástupem výkonu trestu. Někde je časové vymezení popisu pouze doporučující, a to jako doba dostačující k popisu aktuálního stavu v širším kontextu. Některé situace jsou složitější a vyžadují si detailnější časové rozlišení. Pro naše účely však postačuje přibližná časová osa, která je dána roky popř. měsíci nikoliv však dny.

Rizika – každý faktor obsahuje určitý počet předem stanovených rizik. Rizika byla konstruována hypoteticky pracovním týmem a označovala takové skutečnosti, které

¹⁷AUSTIN, James a MCGINNIS, Kenneth. *Classification of High-Risk and Special Management Prisoners*. Washington: U. S. Department of Justice, 2004.

¹⁸ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: IKSP, 2011.

se jeví jako podstatné pro posouzení možného selhání po propuštění. V průběhu pilotáže prošla procesem ověřování (reliabilita, korelace, validizace). Podoba některých z nich i počet doznaly jistých změn. Aktuální celkový počet rizik je čtyřicet osm. Počet však není definitivní, a ani nemůže být ve svém vývoji stálým seznamem dynamických rizik.

Doplnění – slouží především pro to, aby hodnotitel mohl zaznamenat takové údaje, které doplňují nebo dále rozvádějí již zaznamenané údaje a uvádějí je do širšího kontextu.

Motivace – slouží pro hodnocení aktuálního stavu motivace odsouzeného, které provádí hodnotitel ve čtyřech základních úrovních. První úroveň tvoří hodnocení skutečnosti, zda si je odsouzený vědom identifikovaných rizik. V druhé úrovni se hodnotí náhled na souvislosti mezi zjištěnými riziky a trestnou činností. Třetí úroveň zjišťuje zájem o řešení zjištěných rizik a v poslední čtvrté úrovni hodnotitel zaznamenává již realizované kroky, které směřují ke snižování kriminogenního potenciálu identifikovaných rizik. Ne ve všech případech lze hned po nástupu výkonu trestu hodnotit motivaci ve všech úrovních.

Objektivní a subjektivní hodnocení – část zaznamenávající automaticky vypočtenou objektivní hodnotu rizika, kterou hodnotitel dále upravuje dle stanoveného mechanismu (snižuje, ponechává, zvyšuje hodnotu), čímž je dosaženo výsledné hodnoty rizika daného Dynamického faktoru.

Výstup – obsahuje grafickou část vyhodnocení příslušných dynamických faktorů, výčet rizik a závažných skutečností a slovní hodnocení. Celkové riziko vyplývající z jednotlivých dynamických faktorů je poté dáno opět automaticky výpočtem a zobrazuje se v Komplexní zprávě. Výsledná hodnota se převádí do čtyřstupňové škály rizika: nízké, střední, vysoké a velmi vysoké riziko. Na základě těchto výstupů se zpracovává Komplexní zpráva o odsouzeném.

Doporučení – slouží k zaznamenání individuálních a konkrétních doporučení a návrhů na programové a režimové zacházení s odsouzeným ze strany hodnotitele.

Protektivní faktory¹⁹

Protektivní faktory jsou faktory, které mírní nebo tlumí efekty rizika. Jejich přítomnost zvyšuje odolnost vůči působení faktorů rizikových. Takže v situaci, kdy je přítomno i jejich větší množství, dokážou zvyšovat odolnost jedince před rizikem páchaní trestné činnosti tím, že působí v protikladném směru. Obě skupiny faktorů

¹⁹ Risk Factors. *Review of Risk and Protective Factors for Juvenile Delinquency and Youth Gang Involvement* [online]. Strategic Planning Tool, 2018.

(rizikové a protektivní) jsou v neustálé interakci a vzájemně se ovlivňují. Protektivní vlastně znamená přítomnost něčeho pozitivního, nejde tedy jen o nepřítomnost negativního.

***Protektivní faktory mírní nebo tlumí efekty
rizikových faktorů.***

Je patrné, že protektivní faktory prostupují jak statické, tak dynamické faktory v nástroji. V současné chvíli je jich celkem šestnáct, přičemž jejich konstrukce je expertním návrhem pracovního týmu. Faktory byly konstruovány tak, aby jejich splnění nebylo dané pouhou ne/přítomností popisovaného jevu, ale hodnotitel musí identifikovat jejich protektivní potenciál. Aby tak získaly svoji váhu v celkovém hodnocení.

Sebehodnocení

Možnost sebereflexe odsouzeného je zajištěna prostřednictvím Dotazníku sebehodnocení. Dotazník sebehodnocení je jedinou částí SARPO, kterou vyplňuje odsouzený sám v papírové podobě dle instrukcí hodnotitele. V odpovědích vyjadřuje svůj vlastní názor na jednotlivé oblasti života i to zda souvisely s jeho trestnou činností. Hlavní schopnosti, kterých je třeba k vyplnění dotazníku, je sebereflexe a schopnost vzhledu do souvislostí jeho životních problémů. Protože tyto schopnosti velké části odsouzených chybí, můžeme výsledky dotazníku vnímat jako zdroj informací o jejich úrovni.

***Sebereflexe odsouzeného je důležitým zdrojem
informací o odsouzeném.***

Díky tomu, že získáme přehled o náhledu odsouzeného, je důležitým přínosem Dotazníku sebehodnocení možnost porovnat zjištěné informace v jednotlivých dynamických faktorech, zejména v části Motivace, s výsledky získanými vyplněním dotazníku odsouzeným. Výsledek lze využít pro nastavení zacházení s odsouzeným, a to jak v řešení zjištěných problémových oblastí, tak pro práci s odhalenými diskrepancemi objektivního a subjektivního hodnocení.

Existují však situace, kdy odsouzený není schopen Dotazník sebehodnocení vyplnit ani s pomocí zaměstnance věznice. Jedním z důvodů je jazyková bariéra na jedné straně a nedostatečná schopnost porozumění obsahu jednotlivých položek na straně druhé. Nutno počítat i se situací, kdy odsouzený nemá vůli se sebehodnotit, takže dotazník nevyplní. Nicméně i tato skutečnost je důležitou informací o odsouzeném. Dotazník sebehodnocení zároveň umožňuje hodnotiteli dát získané informace do kontextu s informacemi získanými v rámci zpracování dalších částí nástroje.

Adaptace v Nástupním oddíle

V této části nástroje se zaznamenávají projevy chování a jednání pozorováním hodnocené osoby. Hodnocení adaptace odsouzeného se provádí v průběhu hodnotícího procesu před zpracováním samotné Komplexní zprávy při pobytu v Nástupním oddíle. Hodnocení se zaměřuje na negativní projevy chování vůči zaměstnancům i vůči ostatním odsouzeným, stejně jako na plnění povinností a respektování norem výkonu trestu.

V Nástupním oddíle se sleduje průběh adaptace odsouzeného.

Pro další zaměstnance, kteří v budoucnu s odsouzeným přijdou do kontaktu, mohou být informace o jeho chování v průběhu adaptace na podmínky výkonu trestu odnětí svobody velmi důležité.

Komplexní zpráva

Komplexní zpráva obsahuje závěrečný výstup zahrnující interpretaci celkových výsledků analýzy rizik a potřeb odsouzeného včetně doporučení, jak s odsouzeným zacházet. Samotné textové části Komplexní zprávy předchází strukturovaný kvantitativní výstup, který slouží k rychlé orientaci ve výsledcích Komplexní zprávy (obrázek 1.1.2). Vzhledem k potřebě diferencovaného hodnocení podle délky věznění, charakteru trestné činnosti a míry rizika existují různé úrovně zpracování Komplexní zprávy. To vše závisí na použité verzi nástroje.

Komplexní zpráva je podkladem pro zacházení s odsouzeným.

Celkem existují tři verze nástroje:

- 1) **SARPO - Minimální** je krátké hodnocení pro odsouzené s délkou věznění do půl roku s předpokládanou nízkou intenzitou zacházení. Neobsahuje části Riziko újmy zabývající se specifickou trestnou činností, Dotazník sebehodnocení a v Dynamických faktorech se nevyhodnocují rizika ani protektivní faktory.
- 2) **SARPO - Základní** je hodnocení pro odsouzené s délkou věznění převyšující půl roku, neobsahuje část zabývající se specifickou trestnou činností (Riziko újmy).
- 3) **SARPO - Rozšířené** je komplexní hodnocení pro odsouzené za specifickou trestnou činnost s prvky násilí, sexuálním kontextem a drogovým kontextem, pro doživotně odsouzené a pro mladistvé odsouzené.

Obrázek 1.1.2 SARPO - pohled na první stránku Komplexní zprávy

1

KOMPLEXNÍ ZPRÁVA O ODSOUZENÉM

VERZE SARPO: Rozšířená (násilí)

VÝSLEDNÁ RIZIKA

0 nízké 25 střední 50 vysoké 75 velmi vysoké 100

Statické faktory	81,7
Dynamické faktory	60,7
Riziko újmy	Vysoké

Potencionální oběť

•
Jiné skupiny

DYNAMICKÉ FAKTORY

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bydlení	1,7
Zaměstnání	6,7
Finance	4,7
Rodina a sociální	5,3
Vzdělání a výchova	5,0
Závislosti	0,7
Osobnost a chování	8,1

Sebehodnocení odsouzeného

HODNOCENÍ TRESTNÉ ČINNOSTI

Trestnou činnost, za kterou jsem aktuálně ve výkonu trestu, jsem nespáchal.

HODNOCENÍ MÍRY ZODPOVĚDNOSTI

Necítím žádnou zodpovědnost za trestný čin, za který jsem aktuálně ve výkonu trestu (1).

0
▼
2
4
6
8
10

1.1.5 Výpočty

Statické riziko

Z metodologického hlediska je výpočet rizikovosti statických faktorů založen na metodě objektivního výpočtu rizika na základě vzorce, jež byl v počáteční fázi navržen podle dostupných zahraničních poznatků a po konzultaci s penitenciárními teoretiky i praktiky. Uvedený vzorec pak byl na základě analýzy pilotního souboru a vyhodnocení validizace (analýza rizik osob, které v průběhu 2 let selhaly) částečně modifikován. Výpočet je automatický a výsledek se zobrazuje v číselné podobě na stobodové stupnici.

Statické riziko je spolehlivým prediktorem penologické recidivy.

Riziko statických faktorů (statické riziko) je vypočteno automaticky. Vzorec v sobě obsahuje několik dílčích výpočtů. Mezi dílčí výpočty zahrnujeme:

1. Specifická trestná činnost - zohledňuje výskyt prvků násilí, sexuální a drogový kontext trestné činnosti v minulosti i současnosti;
2. Copas rate - index, který vyjadřuje intenzitu páchání trestné činnosti, používá se při výpočtu statického rizika v řadě zahraničních nástrojů;
3. Trestní minulost - odráží zátěž vyplývající z počtu odsouzení a pobytů ve věznici;
4. Demografické ukazatele - na jedné straně se vyskytuje v podobě věku odsouzeného, kterého dosáhl v době nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Na straně druhé v podobě věku, kterého dosáhl v době prvního odsouzení. Dále se jedná o ukazatel pohlaví, neboť mezi muži a ženami existují v rámci recidivy jisté odlišnosti.

Výsledná hodnota statického rizika je převedena na čtyřstupňovou škálu: nízké, střední, vysoké a velmi vysoké riziko. Čím vyšší je hodnota statického rizika, tím větší je pravděpodobnost, že dojde k opětovnému selhání v podobě uvěznění. Jeho hodnota nás informuje o zátěži, která působí na život odsouzeného a ovlivňuje jej jak ve výkonu trestu, tak zejména po jeho propuštění.

Dynamické riziko

Celkový výpočet rizikovosti dynamických faktorů (dynamické riziko) je dán dílčími výpočty rizika jednotlivých dynamických faktorů. Dílčí výpočet je získán kombinací objektivní a subjektivní metody. Objektivní metoda spočívá v identifikaci taxativně stanovených rizik (celkem 48) v rámci čtyřstupňové škály (0,1,2,3 a chybí). K objektivnímu vyhodnocení každého faktoru se dochází opět automaticky vzorcem.

Dynamické riziko identifikuje rizika, jejichž stav lze pozitivně ovlivňovat.

Objektivně vypočítané riziko může být poté korigováno samotným hodnotitelem (subjektivní metoda), který v daném rozsahu (o 1 nebo 2 celé stupně) snižuje, zvyšuje nebo ponechává míru rizika podle vlastního subjektivního zhodnocení. Tento aspekt kombinace výpočtu rizikovosti představuje domácí inovaci oproti stávajícím zahraničním nástrojům. Tímto postupem je dosaženo vyhodnocení rizikovosti jednotlivých dynamických faktorů. Platí však pravidlo, že výpočet jednotlivých faktorů není možný v případě, že počet chybějících odpovědí je více než polovina rizik stanovených pro daný dynamický faktor.

Výsledná hodnota dynamického rizika je vypočtena automaticky a výsledek se zobrazuje stejně jako statické riziko v číselné podobě na stobodové stupnici na pozadí čtyřstupňové škály: nízké, střední, vysoké a velmi vysoké riziko. Výsledná hodnota se nevypočte v případě, že nedošlo k výpočtu rizika u více než tří Dynamických faktorů. V případě chybějícího výpočtu u dvou nebo tří Dynamických faktorů nesmí mezi chybějícími faktory být současně faktory Závislosti a Osobnost a chování.

Riziko újmy

Na rozdíl od statického a dynamického rizika se riziko újmy nevypočítává. Vyhodnocuje se na základě kvalifikovaného odhadu pravděpodobnosti způsobení újmy, včetně identifikace potenciální oběti. Podstatou hodnocení je odbornými argumenty podložený expertní odhad pravděpodobnosti rizika opakování závažné trestné činnosti, a jaká osoba nebo skupina osob může být ohrožena újmou i v budoucnu. Zatímco statické riziko poukazuje na pravděpodobnost opakování trestné činnosti obecně, riziko újmy poukazuje na pravděpodobnost opakování specifické trestné činnosti, identifikuje oběť a určuje pravděpodobnost újmy.

***Riziko újmy vychází z expertního posouzení
pravděpodobnosti újmy.***

1.2 VALIDIZACE SARPO

SARPO je a musí být nepřetržitě dále vyvíjeno, podobně jako je tomu u jiných běžných výzkumných nástrojů. Z tohoto důvodu Vězeňská služba ČR zapojila problematiku ověřování prediktivní síly nástroje do standardního scénáře péče o SARPO. Cílem validizací byla úprava výpočtu statických a dynamických rizik za účelem zvýšení predikční schopnosti nástroje. Na základě požadavků Vězeňské služby ČR v letech 2012 až 2017 prošlo SARPO opakovanými validizacemi. Řešiteli se stali erudovaní externí spolupracovníci z Katedry sociologie Filosofické fakulty Univerzity Karlovy.

V této části publikace předkládáme čtenářům informace o validizaci statického a dynamického rizika.

1.2.1 Statické riziko²⁰

Návrh vzorce pro výpočet statického rizika vycházel z pilotního průzkumu. K vyhodnocení prediktivní hodnoty nástroje jsou zapotřebí informace o recidivě propuštěných osob. Z výše uvedeného bylo zapotřebí, aby propuštění odsouzení měli čas osvědčit se, resp. selhat. V době osmnácti měsíců od propuštění se ocitli znovu v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody 1 016 odsouzených (selhávající). Celkem 965 odsouzených byli ve sledované době stále na svobodě (neselhávající). Datový soubor obsahoval dohromady 1 981 odsouzených, kteří měli zpracovanou Komplexní zprávu již z minulého výkonu trestu.

Závěry z vyhodnocení statického rizika

Neplatí úměra, že každým nástupem do výkonu trestu statické riziko pouze stoupá. Počet uložených sankcí sice roste, ale když se dramaticky nemění jiné závažné skutečnosti, pak stoupající věk nástupu do aktuálního věznění hodnotu statického rizika snižuje. Obecně platí, že s rostoucím věkem pachatele riziko pravděpodobného selhání klesá, tento protektivní charakter věku však neplatí stoprocentně. Mezi závažné skutečnosti lze uvést např. násilnou aktuální trestnou činnost, která zvyšuje statické riziko, což odpovídá i výzkumům potvrzující reprodukci násilného jednání. Zařazení do kategorií statického rizika tedy v nástroji SARPO vykazuje značnou stabilitu (tabulka 1.2.1). Na druhé straně jistou pravidelnost můžeme vysledovat např. u typů věznic. Po selhání nastává tendence přesunu odsouzených z dozoru do přísnější ostrahy.²¹ Nadále platí, že čím nižší je věk posledního propuštění, tím je vyšší hodnota statického rizika.

²⁰ Podle BURIÁNEK, Jiří a PODANÁ, Zuzana. *SARPO - Analýza statických faktorů hodnotícího nástroje*. Praha: 2015.

²¹ Systém typů věznic, který obsahoval čtyři základní typy: s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou (platný do 30. 9. 2017).

Zastoupení jednotlivých skupin dle typu propuštění

Tabulka 1.2.1 - rozložení zastoupení jednotlivých skupin dle typu propuštění

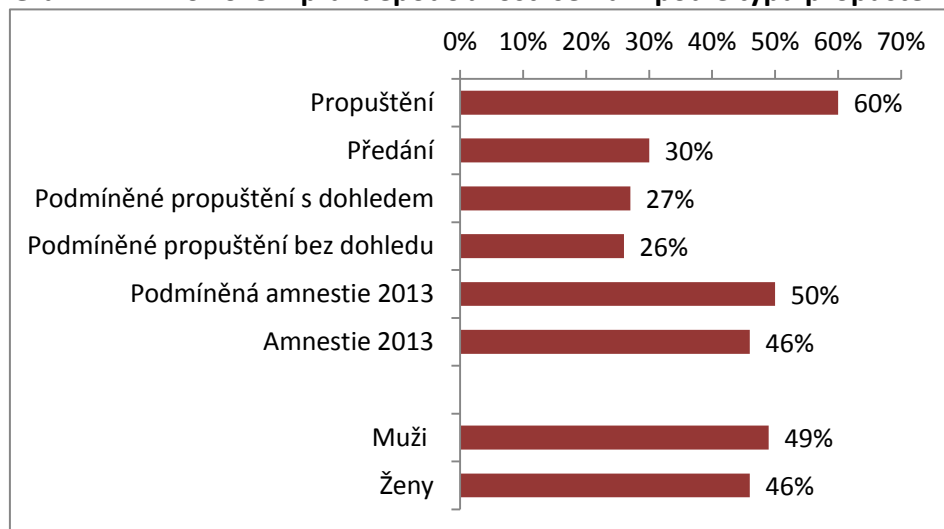
Typ propuštění (%)	„selhávající“	„neselhávající“
Propuštění na konci VTOS	78,3	68,4
Prezidentská amnestie (včetně s dohledem)	7,0	4,7
Podmíněné propuštění (včetně s dohledem)	14,6	26,7
Upuštění od zbytku	0,1	0,2

V rámci komparativní analýzy selhávajících a neselhávajících odsouzených nabízí tabulka 1.2.1 pohled na jejich zastoupení v závislosti na typu propuštění. Srovnání jednotlivých typů propuštění ukazuje na dominantní způsob opuštění věznice, a to je řádným uplynutím celého uloženého trestu. Zastoupení v tomto typu je očekávaně vyšší u skupiny selhávajících. V pořadí druhým nejčastějším způsobem opuštění věznice je podmíněné propuštění, u kterého je naopak vyšší zastoupení odsouzených ze skupiny neselhávajících.

Pravděpodobnost selhání podle typu propuštění

Podíváme-li se na graf 1.2.1, je již na první pohled zřejmé, že nejrizikovější skupinou je skupina normálně propuštěných (včetně amnestovaných), a to jak u skupiny selhávajících, tak u skupiny neselhávajících. Výsledky jsou jednoznačně v souladu s justiční praxí, neboť při rozhodování o možném podmíněném propuštění soudci právě přihlíží k budoucí perspektivě odsouzeného ve smyslu dalšího páčání trestné činnosti s ohledem na kriminální a trestní minulost, se kterými pracuje i nástroj SARPO. Nepatrně vyšší pravděpodobnost selhání byla zjištěna také u podmíněně propuštěných s dohledem a podmíněně amnestovaných. Již v minulých validizacích bylo potvrzeno, že podmíněně odsouzení nebo propuštění soudy ukládají spíše odsouzeným s nižším statickým rizikem. Z celkového hlediska mají selhávající 70% zastoupení v kategoriích vysokého a velmi vysoké statické riziko, v porovnání s neselhávajícími, kteří jsou v těchto kategoriích zastoupeni pouze v 41 %.

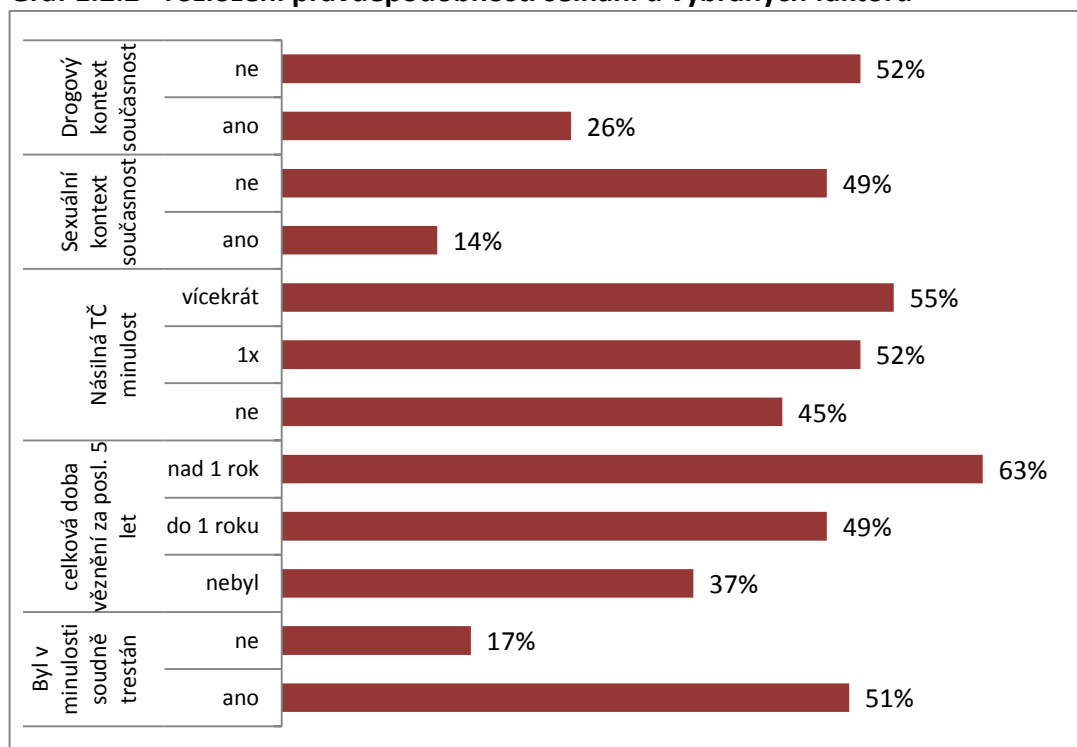
Graf 1.2.1 - rozložení pravděpodobnosti selhání podle typu propuštění a pohlaví



Prediktory selhání

Výsledky opakovaných validizací již v minulosti poukazovaly na potenciální prediktory, jakými jsou násilná trestná činnost v minulosti (na rozdíl od aktuální) a věk prvního odsouzení. Současné výsledky zmíněné prediktory potvrzují, selhávající jedinci byli poprvé odsouzeni v průměru o čtyři roky dříve než neselhávající a vězení opouštěli v mladším věku. Jako další silný faktor selhání se jeví délka posledního věznění nad jeden rok za posledních pět let, která v sobě zahrnuje problematiku prizonizace delším pobytem v podmínkách věznění a snižuje možnost soběstačného života po propuštění (graf 1.2.2).

Graf 1.2.2 - rozložení pravděpodobnosti selhání u vybraných faktorů



Vliv na selhání má také trestní minulost - selhávající mají v průměru o 3 záznamy v Rejstříku trestů více než neselhávající. V neposlední řadě statické riziko zvyšuje v případě neosvědčení se také přeměna trestů, což se projevuje vyšším zastoupením v souboru selhávajících. Na závěr je nutné konstatovat, že žádný z prediktorů nemá dominantní a určující vliv, validizace poukazuje na skutečnost, že některé prediktory nepůsobí samostatně a izolovaně, ale v jakýchsi trsech. Výše uvedené můžeme opět zjednodušit následovně.

Pravděpodobnost selhání je vyšší u odsouzených s:

**více záznamy v Rejstříku trestů
více uloženými nepodmíněnými tresty
bohatší trestní minulostí
vyšším statickým rizikem**

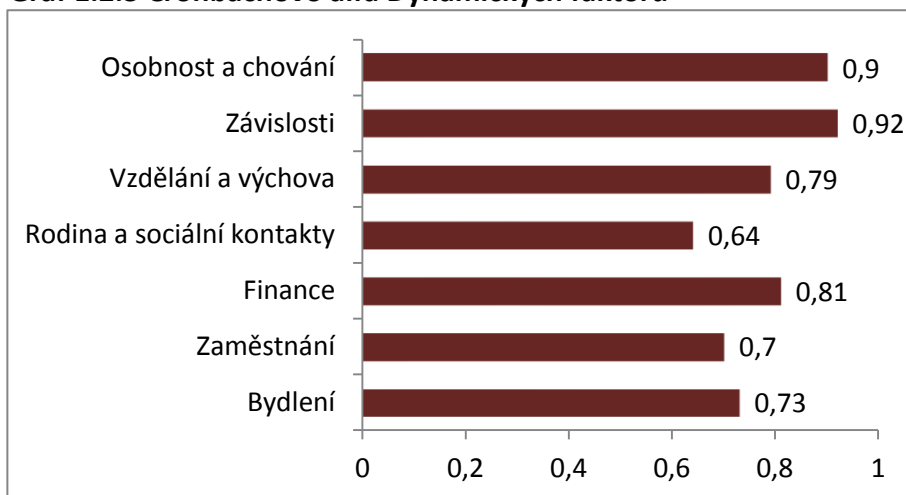
1.2.2 Dynamické riziko²²

Analýzovaný datový soubor obsahoval 5 702 odsouzených, kteří byli propuštěni z výkonu trestu a u nichž lze sledovat, jak si po určenou dobu vedou. Za rozhodující kritérium úspěchu je považováno dosažení hranice 18 měsíců od propuštění, aniž by došlo k selhání. To bylo indikováno nástupem zpět, a to buď v rámci předchozího trestu, anebo v důsledku dalšího potrestání pachatele. U jedinců, kteří již prošli rozhodným obdobím 18 měsíců (3 794 osob), činí celkový podíl selhávajících 31,8 %. Do 18 měsíců tedy selhalo 1 208 odsouzených.

Reliabilita

Spolehlivost jednotlivých dynamických faktorů byla změřena metodou Cronbachovo alfa, které zjišťuje vnitřní konzistenci jednotlivých dynamických faktorů a vychází z analýzy rozptylu. Výsledky jsou znázorněny grafem 1.2.3.

Graf 1.2.3 Cronbachovo alfa Dynamických faktorů



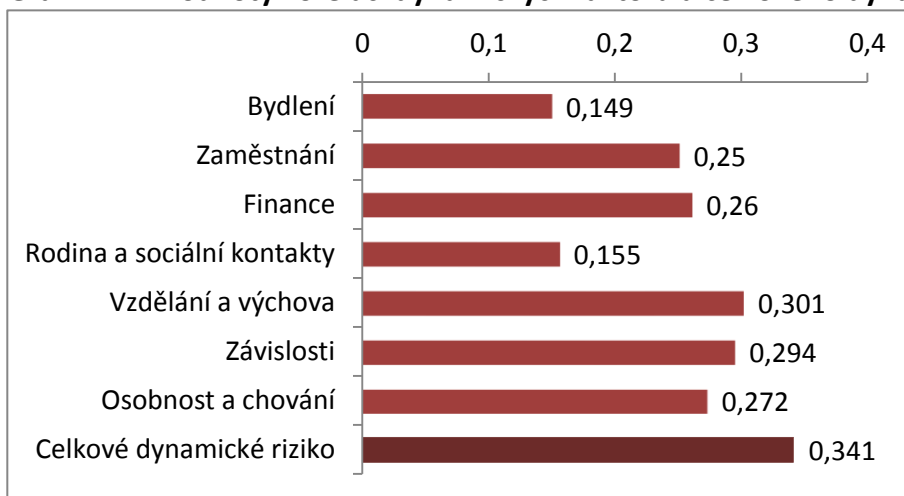
Z nich vyplývá, že všechny dynamické faktory kromě dynamického faktoru Rodina a sociální kontakty dosahují velmi dobré mezipoložkové reliability. Ve zmíněném dynamickém faktoru je nižší hodnota reliability způsobena tím, že se dynamický faktor Rodina a sociální kontakty skládá ze dvou relativně na sobě nezávislých částí, kterými jsou rodina a sociální kontakty mimo rodinu na jedné straně. Na druhé straně by reliability byla zvýšena sloučením tohoto dynamického faktoru s částí Výchova, která je součástí dynamického faktoru Vzdělání a výchova, neboť obsahuje řadu sociálních dynamických rizik vztahujících se k tématu rodina.

²² Podle BURIÁNEK, Jiří, PODANÁ, Zuzana a HOMOLOVÁ, Pavla. *Metodika hodnocení odsouzeného Vězeňskou službou ČR pro účely rozhodování soudu o podmíněném propuštění*. Praha: 2016.

Validita

Korelace celkového dynamického rizika a jednotlivých dynamických faktorů se selháním

Graf 1.2.4 - hodnoty korelací dynamických faktorů a celkového dynamického rizika se selháním

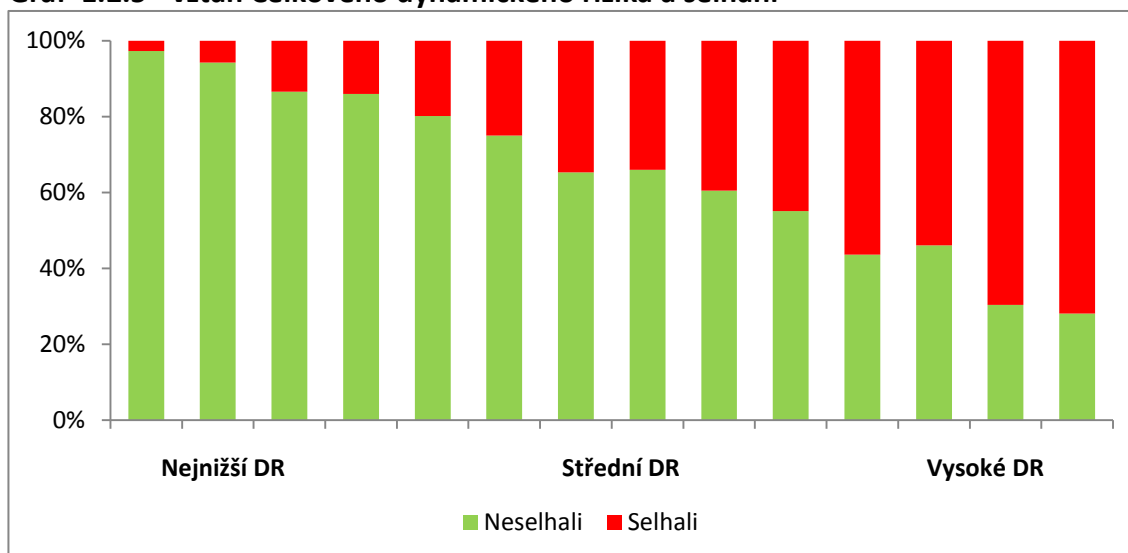


Graf 1.2.4 znázorňuje sílu vztahu Celkového dynamického rizika a jednotlivých dynamických faktorů k selhání, které je uvedeno na základě Pearsonova r . Všechny uvedené koeficienty jsou signifikantní na hladině $\alpha < 0,05$. Selhání definujeme jako opětovný návrat odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody. Nejsilnější vztah k selhání nacházíme u Celkového dynamického rizika. Celkové dynamické riziko není jen prostým součtem hodnot jednotlivých dynamických faktorů. Je vypočítáváno speciálně nastaveným a validizovaným algoritmem. Nejsilnější vztah k selhání má dynamický faktor Vzdělání a výchova. Dalšími v pořadí, co se týče síly vztahu k selhání, jsou podle očekávání a zkušenosti z první validizace dynamické faktory Závislosti, Osobnost a chování a Finance. Nejslabší vztah k selhání potom má dynamický faktor Bydlení.

Vztah Celkového dynamického a Celkového statického rizika a selhání

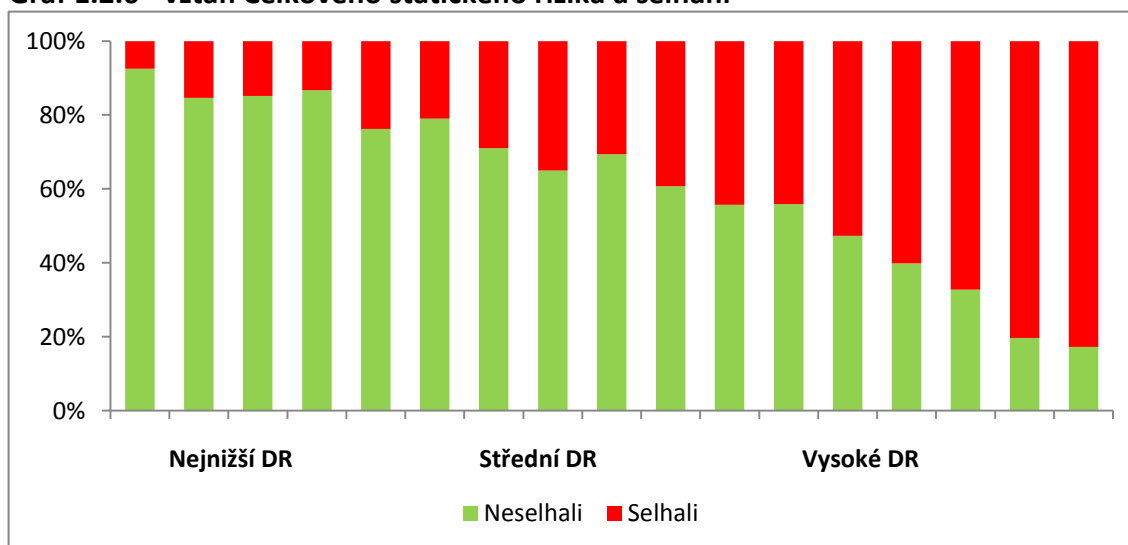
Pro úplnost uvádíme grafické znázornění vztahu celkového dynamického rizika a selhání.

Graf 1.2.5 - vztah Celkového dynamického rizika a selhání



A také celkového statického rizika a selhání.

Graf 1.2.6 - vztah Celkového statického rizika a selhání



Grafy ukazují rozložení neselhávajících a selhávajících odsouzených v jednotlivých stupních Celkového dynamického a Celkového statického rizika. Graf týkající se Celkového statického rizika zde uvádíme pro komplexnost náhledu na prediktivní schopnost rizik jako takových. Grafy jednoznačně ukazují, že se stoupajícím celkovým rizikem, ať už dynamickým nebo statickým, stoupá počet selhávajících odsouzených, kteří dané hodnoty dosáhli. Ukazuje tedy na schopnost těchto hodnot spolehlivě predikovat selhání v intencích pravděpodobnosti.

Některá fakta zjištěná validizační studií:

většina dynamických rizik má signifikantní vztah k selhání
zjištěné vztahy jsou slabé až středně silné
nejvíce koreluje se selháním celkové riziko v oblasti vzdělání
a výchova
nejméně koreluje selhání s rizikem v oblasti bydlení

2. STATISTICKÉ VÝSTUPY SARPO

V této kapitole budou představeny deskriptivní výsledky SARPO uspořádané podle struktury nástroje. První kapitola obsahuje data ze zpracování statických faktorů, druhá kapitola nabízí výsledky ze zpracování dynamických faktorů a třetí kapitola shrnuje výsledky ze zpracování protektivních faktorů.

2.1 STATICKÉ FAKTORY

Definice

Statické faktory jsou faktory konstantní a neměnné, popř. se mění pouze jednosměrně (např. věk odsouzeného, počet odsouzení). Výstupem vyhodnocení statických faktorů je statické riziko, které je založeno na údajích o charakteristikách trestné činnosti a uložených sankcích.

Statické faktory z větší části obsahují tzv. tvrdá data. Vychází z údajů zaznamenaných v opisu Rejstříku trestů, rozsudkových a dalších relevantních dokumentech. Z tohoto důvodu jsou statické faktory zpracovávány automatickými operacemi, čímž se snižuje podíl selhání lidského faktoru.

Statické faktory se skládají ze tří základních částí:

- 1) Trestní minulost - obsahuje informace o počtu a druzích uložených sankcí, o úspěšnosti ukládaných alternativních sankcí, o trestné činnosti, za kterou je odsouzený poprvé odsouzen, a další významné prediktory a údaje, které doplňují kontext kriminálního chování odsouzeného.
- 2) Způsobená újma - obsahuje informace o jednotlivých druzích trestné činnosti se zvláštním zřetelem k úmyslné specifické trestné činnosti obsahující násilný, sexuální nebo drogový kontext.
- 3) Aktuální trestná činnost - obsahuje informace o aktuálně uložených sankcích a ochranných opatření, zároveň se zabývá popisem aktuální trestné činnosti.

V následujících částech se zaměříme na proměnné, které se v rámci statických faktorů postupně zpracovávají.

2.1.1 TRESTNÍ MINULOST

Definice

Trestní minulost reprezentuje historii ukládání vybraných druhů sankcí včetně jejich úspěšnosti. V tomto pojetí rozlišujeme trestní minulost od kriminální minulosti. Kriminální minulost sleduje historii kriminálního chování v podobě jednotlivých druhů spáchaných trestných činů.

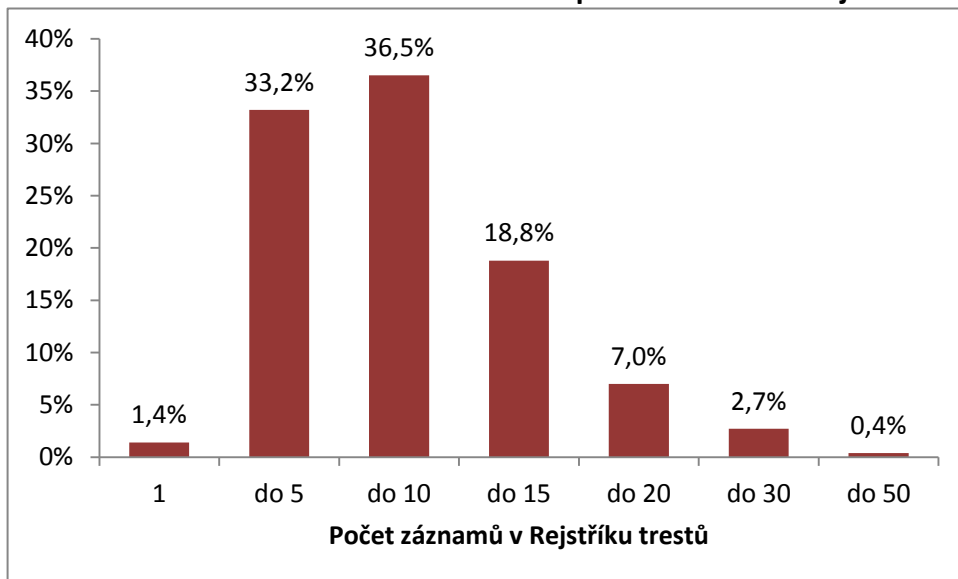
Při zpracování první části statických faktorů s názvem Trestní minulost se hodnotitel zaměřuje na následující položky:

Celkový počet záznamů v opisu evidence Rejstříku trestů fyzických osob²³

Jedná se o celkový počet záznamů v Rejstříku trestů, v případě cizozemských rozhodnutí se započítávají pouze ty, které byly uznány českými soudy na území České republiky.

Z celkového souboru odsouzených, u nichž byla zpracována Komplexní zpráva, bylo 98,6 % odsouzených v minulosti soudně trestáno. To znamená, že v trestní minulosti nalezneme minimálně jeden záznam soudního rozhodnutí o vině a trestu. Zbývajících 1,4 % odsouzených můžeme zařadit do kategorie prvotrestaných odsouzených (doposud bez předchozího záznamu v Rejstříku trestů).

Graf 2.1.1.1 SF Trestní minulost - rozložení počtu záznamů v Rejstříku trestů



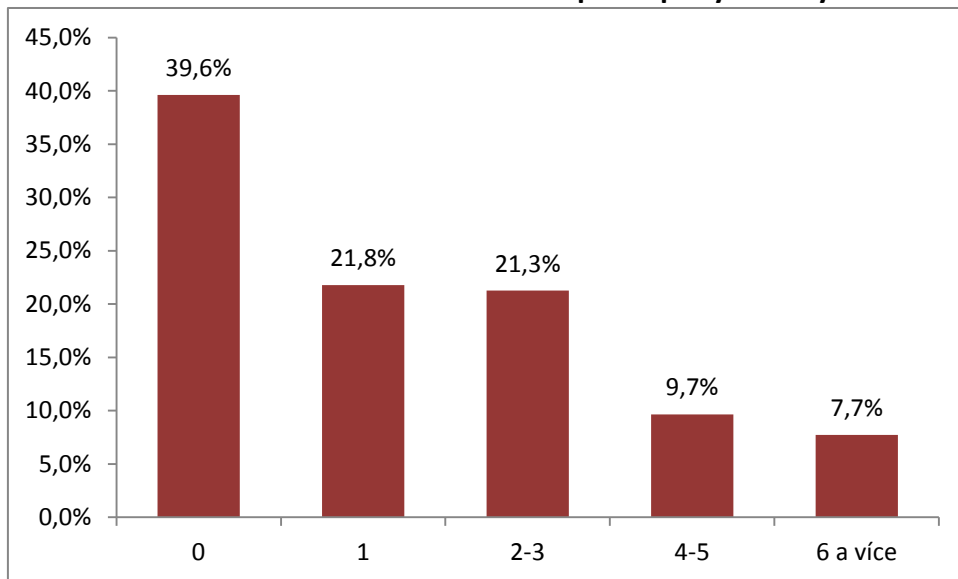
V celkovém souboru se vyskytuje 65,4 % odsouzených, u kterých je počet záznamů v Rejstříku trestů vyšší než 5. Maximální hodnota v počtu záznamů byla zaznamenána u jednoho odsouzeného s počtem 47 záznamů.

²³ Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

Kolikrát byl odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně²⁴

Celkový počet fyzických pobytů ve výkonu trestu před aktuálním nástupem do výkonu trestu.

Graf 2.1.1.2 SF Trestní minulost - rozložení počtu pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody



Prvověznění odsouzení (poprvé ve výkonu trestu) tvoří 39,6 %. Ve srovnání s prvotrestanými lze říci, že ve vězeňské populaci nalezeneme na jedné straně málo prvotrestaných odsouzených, ale na druhé straně nalezeneme značný počet prvovězněných odsouzených (bez zkušenosti s pobytem ve výkonu trestu). Například i u pachatelů násilné trestné činnosti nalezeneme vysoké procento těch, kteří doposud nebyli ve výkonu trestu odnětí svobody. Ze souboru okolo tří tisíc pachatelů násilné trestné činnosti tvořili prvověznění odsouzení 40 %.

S ohledem ke skutečnosti, že většina odsouzených má za sebou nějaké odsouzení a že průměrný počet záznamů v Rejstříku trestů činí osm, je patrná častá přítomnost alternativních trestů ještě před tím, než se odsouzený vůbec ocitne fyzicky ve výkonu trestu odnětí svobody.

²⁴ Uvedená položka byla nástrojem SARPO sledována později, takže uváděné procentuální podíly se vztahují k celkovému počtu 4 263 odsouzených.

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody - § 81 Trestní zákoník

Tabulka 2.1.1.1 SF Trestní minulost - rozložení počtu podmíněných odkladů výkonu trestu odnětí svobody

Podmíněný odklad	%
0	6,3
1	20,7
2	24,3
3	19,5
4	13,4
5	8,2
6	4,1
7	2,0
8	0,9
9	0,4
10 a více	0,2

Zmíněná sankce patří mezi tradiční a nejčastěji ukládané alternativní sankce. Celkem 93,7 % odsouzených se někdy v minulosti s tímto trestem setkalo a z uvedeného podílu 48,7 % odsouzených dokonce třikrát a více. U 27 % odsouzených byl při uložení podmíněného odkladu uložen dohled probačního úředníka. U 44,3 % odsouzených byla zaznamenána přeměna podmíněného odkladu z důvodu, že se neosvědčili. Selhání je u tohoto druhu trestu vyšší než u podmíněného propuštění.

Obecně prospěšné práce - § 62 Trestní zákoník

Tabulka 2.1.1.2 SF Trestní minulost - rozložení počtu trestu obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce	%
0	40,9
1	29,4
2	17,5
3	7,8
4	3,0
5 a více	1,4

Uvedený druh alternativního trestu je druhou nejčastěji ukládanou sankcí naší vězeňské populace. V celkovém souboru byla tato sankce uložena celkem u 59,1% odsouzených a polovina z nich má v anamnéze její opakované uložení. Co se týká porušení, je podíl selhávajících odsouzených vysoký. Jedná se o 47,2 % odsouzených, u kterých dochází k přeměnám na nepodmíněné tresty (ať již z důvodu spáchání další trestné činnosti, nebo z důvodu samotného nevykonání uložených hodin). Z celkového souboru se jedná o 27,9 % odsouzených.

Domácí vězení - § 60 Trestní zákoník

Tabulka 2.1.1.3 SF Trestní minulost - rozložení počtu vykonaných trestů domácí vězení

Domácí vězení	%
0	98,7
1	1,2
2	0,1

Trest domácí vězení je prozatím využíván u našeho vzorku minimálně. V minulosti byl uložen pouze u 1,3 % odsouzených s tím, že třetina selhala. Předpokládáme však, že tento druh alternativy bude v budoucnu více zastoupen. S ohledem k nízkému počtu uložených trestů domácí vězení však nemá větší význam popisovat další souvislosti celkového souboru.

Peněžitý trest - § 67 Trestní zákoník

Tabulka 2.1.1.4 SF Trestní minulost - rozložení počtu peněžitého trestu

Peněžitý trest	%
0	84,4
1	11,3
2	3,1
3	1,2

Peněžitý trest byl uložen u 15,6 % odsouzených. Pozitivní efekt tohoto trestu dokazuje, že z tohoto počtu 75,5 % odsouzených splnilo peněžitý trest a nebylo nutné realizovat náhradní nepodmíněný trest odnětí svobody.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody - § 55, § 61, § 65, § 69, § 83 Trestní zákoník

Jedná se o počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody a přeměn alternativního způsobu trestání (včetně podmíněné prezidentské amnestie) na trest odnětí svobody nepodmíněně. Do celkového počtu nepodmíněných trestů odnětí svobody se nezahrnuje přeměna na trest domácího vězení, která nereprezentuje stav selhání, ale naopak je pozitivní přeměnou nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁵

²⁵ Ustanovení § 57a zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Tabulka 2.1.1.5 SF Trestní minulost - rozložení počtu nepodmíněných trestů odnětí svobody

Nepodmíněné tresty	%
0	5,4
1	25,3
2	14,1
3	10,3
4	8,3
5	6,7
6	5,8
7	5,0
8	3,7
9	3,0
10 a více	12,4

Co se týká uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, je u 5,4 % odsouzených aktuální nepodmíněný trest odnětí svobody jediným nepodmíněným trestem. Naopak 25,3 % odsouzených již mělo s tímto druhem trestu alespoň jednou zkušenost. Třikrát a více bylo k nepodmíněnému trestu odnětí svobody odsouzeno 55,2 % odsouzených. Zanedbatelné není ani 12,4 % odsouzených, kteří mají ve své historii dokonce více než deset uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Podmíněné propuštění - § 88 Trestní zákoník

Tabulka 2.1.1.6 SF Trestní minulost - rozložení počtu podmíněných propuštění

Podmíněné propuštění	%
0	63,1
1	21,1
2	9,4
3	4,2
4	1,4
5 a více	0,8

Ve své minulosti dostalo celkem 36,9 % odsouzených šanci v podobě podmíněného propuštění z výkonu trestu. Z uvedeného počtu necelá třetina odsouzených dokonce i opakovaně. Selhání a tím i výkon zbytku nepodmíněného trestu odnětí svobody je zaznamenáno u 36,6 % podmíněně propuštěných odsouzených, což tvoří z celkového souboru 13,5 % odsouzených. V praxi to znamená, že téměř každý třetí podmíněně propuštěný odsouzený selhal.

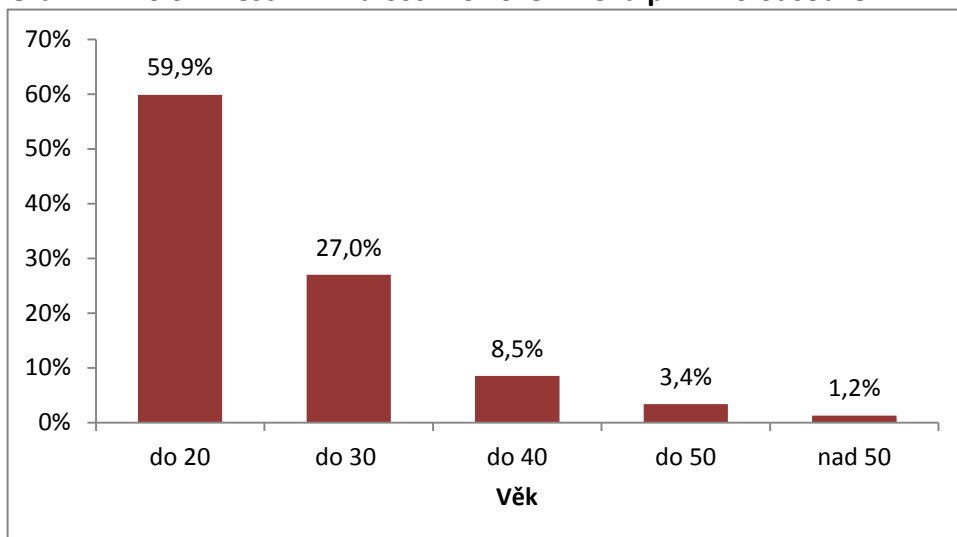
Další významné ukazatele Trestní minulosti

Dále se hodnotitel při zpracování trestní minulosti zaměřuje na níže uvedené sociodemografické charakteristiky.

Věk prvního odsouzení²⁶

Věk, kdy byl pachatel poprvé oficiálně odsouzen po dovršení patnáctého roku svého věku (od vzniku trestní odpovědnosti). Zdrojem se stává záznam v Rejstříku trestů (resp. jeho nabytí právní moci), který je v pořadí sestavy první, v případě upuštění od potrestání, v pořadí následující.

Graf 2.1.1.3 SF Trestní minulost - rozložení věku prvního odsouzení



Statické faktory obsahují data tvrdého charakteru, proto v této části sledujeme věk prvního odsouzení v době nabytí právní moci prvního odsouzení (od 15 let). Významným zdrojem informací o trestní minulosti odsouzených je také jejich predelikventní chování (do 15 let věku), které získáváme ze zpráv sociálních kurátorů nebo z výpovědí odsouzených (tzv. self-report).²⁷ Zmiňovanou kategorií se zabývají speciální pedagogové v části Vzdělání a výchova.

Poprvé bylo odsouzeno ve věku od 15 do 20 let 59,9 % odsouzených. Tento údaj odpovídá i vysokému procentu recidivující české vězeňské populace. Čím nižší věk prvního odsouzení, tím delší a bohatší je kriminální kariéra. Průměrným věkem prvního odsouzení je 22 let věku.

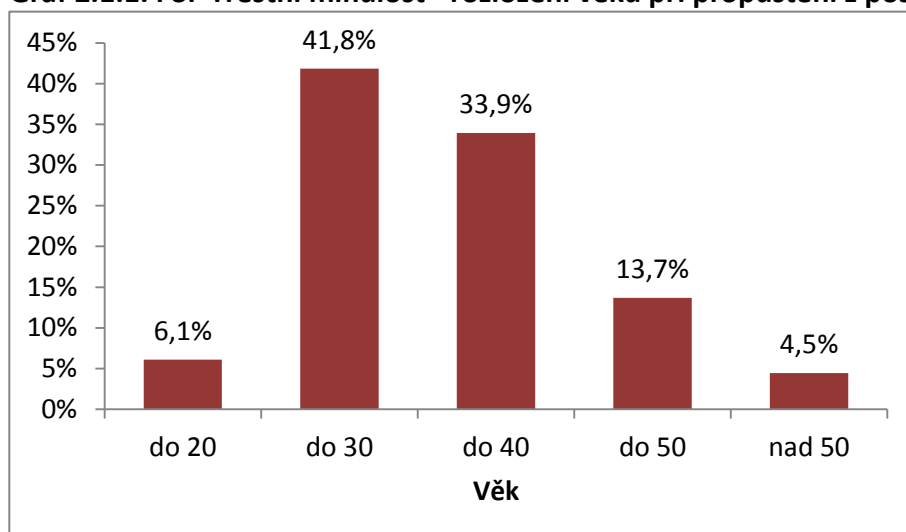
Věk při propuštění z posledního věznění

Věk, který odsouzený dosáhl v den propuštění z posledního věznění. Věznění je doba, po kterou je odsouzený omezen na osobní svobodě. Tato doba je časově ohraničena počátkem věznění (nástupem, dodáním odsouzeného do výkonu trestu/vazby, převzetím z ciziny apod.) a koncem věznění (propuštění, podmíněné propuštění, amnestie apod.).

²⁶ Lze srovnat s jinými výsledky výzkumů, např. viz BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008.

²⁷ Vztah self-report dat k oficiálním zdrojům např. viz BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008.

Graf 2.1.1.4 SF Trestní minulost - rozložení věku při propuštění z posledního věznění

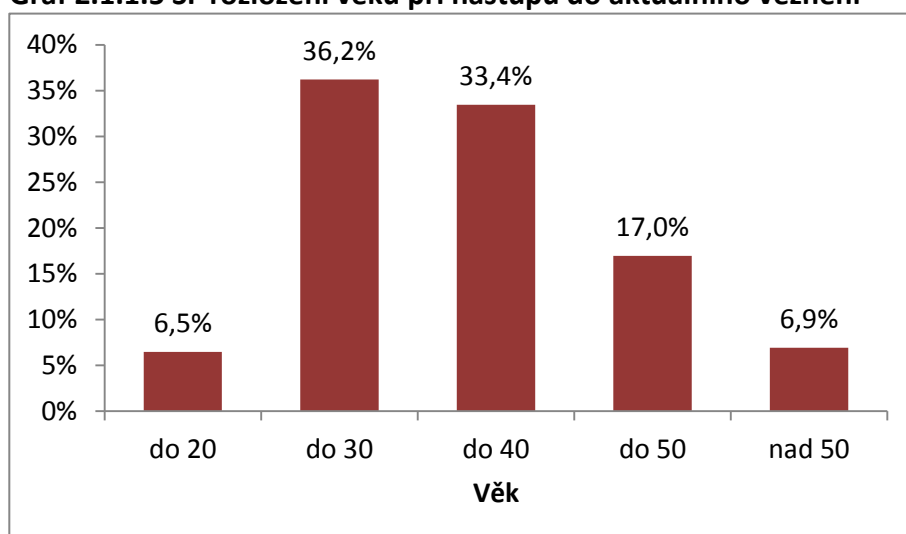


Průměrným věkem při propuštění z posledního výkonu trestu odnětí svobody je 32 let, přičemž 81,8 % odsouzených se pohybuje ve věkové kategorii do 40 let.

Věk při nástupu do aktuálního věznění

Věk, který odsouzený dosáhl v den nástupu do aktuálního výkonu trestu odnětí svobody.

Graf 2.1.1.5 SF rozložení věku při nástupu do aktuálního věznění



Průměrným věkem při nástupu do aktuálního výkonu trestu odnětí svobody je 33 let. Je tedy v průměru o jeden rok vyšší, než je průměrný věk při posledním propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Výše uvedené informace o věku nám umožňují vytvořit si představu o průměrné délce doby strávené na svobodě, tzn. o intervalu opětovného uvěznění. Zkracující se interval mezi dnem posledního propuštění a dnem nástupu aktuálního věznění je důsledkem nízké schopnosti odsouzeného začlenit se do společnosti a je odrazem hlubší sociální exkluze odsouzeného.

Protiprávní činnost, za kterou byl poprvé odsouzen

Jedná se o první evidovanou protiprávní činnost (trestné činy a provinění), za kterou byl pachatel odsouzen. Údaj je společně s informacemi o historii spáchané trestné činnosti významný pro vytvoření si představy o vývoji kriminálního chování pachatele.

Tabulka 2.1.1.7 SF Trestní minulost - rozložení protiprávní činnosti, za kterou byl poprvé odsouzen

Trestná činnost	%
Krádež	30,9
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	9,0
Porušování domovní svobody	7,4
Poškození cizí věci	5,5
Loupež	5,1
Podvod	4,2
Zanedbání povinné výživy	4,1
Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy	3,5
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	3,5
Výtržnictví	3,0
Ohrožení pod vlivem návykové látky	2,4
Vydírání	1,8
Ublížení na zdraví	1,8
Zpronevěra	1,2
Úvěrový podvod	1,1
Vražda	1,1
Nebezpečné vyhrožování	1,1
Ostatní	13,3

Protiprávní činnost, za kterou byl odsouzený poprvé odsouzen, je velice důležitou informací při posuzování vývoje kriminálního chování odsouzených. Rozmanitost této protiprávní činnosti je značná. Celkový soubor představoval výčet sto šedesáti šesti různých trestných činů. Nicméně již pořadí prvních deseti trestných činů postihuje 76,2 % trestných činů z celkového počtu. Podstatná je skutečnost, že pořadí prvních tří trestných činů je totožné s pořadím trestné činnosti, za kterou odsouzení vykonávají aktuální trest odnětí svobody. Dominuje skutek krádeže, následuje maření výkonu soudního rozhodnutí a vykázání a třetí v pořadí je porušování domovní svobody.

Celková doba věznění za posledních pět let

Jedná se o součet dob jednotlivých pobytů (nikoliv o součet uložených trestů) ve výkonu trestu (včetně vazebního stíhání) za posledních pět let před výkonem aktuálního věznění.

Tabulka 2.1.1.8 SF Trestní minulost - rozložení celkové doby věznění za posledních pět let

Celková doba věznění (za posledních pět let)	%
Nebyl	41,3
Do 1 roku	16,5
Nad 1 rok	42,2

Uvedený ukazatel potvrzuje vysokou zátěž české vězeňské populace. Celkem bylo ve výkonu trestu nebo vazby za posledních pět let před nástupem do aktuálního věznění 58,7 % odsouzených, přičemž 16,5 % odsouzených strávili v podmínkách věznění dobu do jednoho roku a 42,2 % odsouzených více než jeden rok.

Jiná závažná skutečnost

Jinou závažnou skutečností se míní skutečnost, která zvyšuje stupeň společenské škodlivosti pachatele nebo spáchané trestné činnosti. Především se jedná o skutečnosti participace odsouzeného v souvislosti s organizovanou zločineckou skupinou, opakující se zvláště závažné trestné činy a uložení zabezpečovací detence.

Tabulka 2.1.1.9 SF Trestní minulost - rozložení výskytu jiných závažných skutečností

Závažné skutečnosti	rel. %
Organizovaná zločinecká skupina	66,1
Zvláště nebezpečný recidivista	22,0
Zabezpečovací detence	11,9

Nejčastěji vyskytující se závažnou skutečností je účast na organizované zločinecké skupině, kam zahrnujeme i další trestnou činnost, kterou spáchal odsouzený jako člen organizované skupiny. Méně častý výskyt byl zaznamenán u případů, kdy byl odsouzený souzen jako zvláště nebezpečný recidivista²⁸ nebo mu byl uložena zabezpečovací detence. V celkovém souboru odsouzených však tyto závažné skutečnosti zauímají pouze necelá 2 %.

²⁸ Kategorie zvláště nebezpečný recidivista byla platná do roku 30. 12. 2009 (viz ustanovení § 41 a § 42 starého Trestního zákona č. 140/1961 Sb.).

2.1.2 ZPŮSOBENÁ ÚJMA

Definice

Újma je definována jako trvalý nebo obtížně odstranitelný fyzický či psychický následek trestné činnosti, jedná se vždy o újmu na životě a zdraví člověka. Kvalitativní stránku kriminálního jednání zastupuje část zaměřující se na trestnou činnost, kde se vyskytují prvky násilí, sexuální nebo drogový kontext. Takovou trestnou činnost označujeme za specifickou trestnou činnost.

Další část statických faktorů se nazývá Způsobená újma a ústředním tématem se stává specifická trestná činnost. Jedná se o soubor taxativně vybraných trestných činů dle trestního zákona i zákoníku, který byl definován právě se zřetelem ke způsobené újmě. Z hlediska formy zavinění se za specifickou trestnou činnost považují pouze vybrané úmyslné trestné činy. Zmíněná část postihuje nejzávažnější kriminální delikty ve smyslu výše uvedené definice „újmy“. Není zde detekována majetková nebo jiná nemajetková škoda (např. dobré jméno, čest, důstojnost).

Druhy specifické trestné činnosti

- 1) Trestné činy násilné povahy - jedná se o úmyslné trestné činy (provinění) zejména proti životu a zdraví člověka, kde je přítomen prvek násilí.
- 2) Trestné činy se sexuálním kontextem - jedná se o úmyslné trestné činy (provinění) proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a vybrané trestné činy se sexuálním motivem či kontextem.
- 3) Trestné činy s drogovým kontextem - jedná se o úmyslné trestné činy (provinění) obecně nebezpečné a trestné činy proti rodině a dětem, ve kterých se ohrožujícím prvkem stává droga.

Vězeňská služba ČR vyhodnocuje specifickou trestnou činnost od roku 2012 a v praxi její identifikaci provádí dlouhodobě vyvíjený automatický systém, jenž je součástí nástroje SARPO a Vězeňského informačního systému. Jeho základním zdrojem je opis z evidence Rejstříku trestů, ke kterému má Vězeňská služba dálkový elektronický přístup.

Specifická trestná činnost se zaměřuje na identifikaci násilného jednání (včetně pohrůžky, ale též pohrůžky jiné těžké újmy). Do této kategorie se řadí vybrané trestné činy jednak:

- proti životu a zdraví (např. vražda, zabití, těžké ublížení na zdraví),
- proti svobodě (např. zbavení osobní svobody, loupež, braní rukojmí),
- proti rodině a dětem (např. týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí),
- proti pořádku ve věcech veřejných (např. násilí proti orgánu veřejné moci, násilí proti úřední osobě, nebezpečné vyhrožování),
- trestné činy vojenské (např. násilí vůči nadřízenému, urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilím),
- a trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy (např. genocidium, útok proti lidskosti, válečná krutost).

Kromě toho existují trestné činy, u kterých nelze jednoznačně rozhodnout z ustanovení paragrafu, zda se jedná o specifickou trestnou činnost. Např. u výtržnictví je nutné, aby hodnotitel prostudoval rozhodnutí soudu, kde je popsáno konkrétní jednání odsouzeného. Teprve poté rozhodne, zda se jedná o násilný trestný čin. Ustanovení § 358 odst. 1 Trestního zákoníku zní: „Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubým způsobem ruší přípravu, průběh nebo zakončení organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“²⁹

Stejná filosofie funguje i u trestných činů s drogovým a sexuálním kontextem.

Tabulka 2.1.1.1 SF Způsobená újma - rozložení jednotlivých druhů specifické trestné činnosti

Počet (%)	Násilí	Sex	Drogy
Ne	60,2	96,1	84,5
1x	19,3	3,1	10,8
Více 1x	20,5	0,8	4,7

Co se týká specifické trestné činnosti, pak se nejčastěji odsouzení dopouští trestné činnosti s prvkem násilí (39,8 %), pak s drogovým kontextem (15,5 %) a nejméně se sexuálním kontextem (3,9 %). U násilné trestné činnosti zvyšuje závažnost fakt, že se polovina pachatelů násilné trestné činnosti dopustila násilí v minulosti již vícekrát. Naopak u sexuální a drogové trestné činnosti v minulosti převažuje pouze jeden výskyt.

²⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

2.1.3 AKTUÁLNÍ TRESTNÁ ČINNOST

Definice

Za aktuální trestnou činnost se považuje protiprávní činnost (trestné činy a provinění), za kterou odsouzený aktuálně vykonává trest odnětí svobody nepodmíněně v rámci aktuálního věznění.

Poslední část statických faktorů se nazývá Aktuální trestná činnost a zaměřuje se na aktuální rozsudková data a informace týkající se aktuálního výkonu trestu odnětí svobody.

V celkovém souboru byli odsouzení uznáni vinnými ze spáchání 50 899 trestných činů - skutků (kumulativní počet). Tabulka 2.1.3.1 nabízí pohled na zastoupení jednotlivých druhů trestné činnosti. Nejčastěji se vyskytujícím trestným činem je krádež. V pořadí druhým trestným činem je čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, které dokladuje tendenci k porušování soudně uložených povinností a omezení. Násilná trestná činnost v podobě loupeže se vyskytla až na čtvrtém místě. Drogový delikt je zastoupen skutkem nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů, ocitá se v tomto pořadí na osmém místě. Do kategorie „ostatní“ byly zařazeny skutky, které svým podílem nepřekročily hranici 1 %. Je nutné konstatovat, že v počtu šestnácti uvedených trestných činů spadá polovina do specifické trestné činnosti, tj. do skupiny trestných činů, kde se vyskytuje prvek násilí, sexuální nebo drogový kontext.

Tabulka 2.1.3.1 SF Aktuální trestná činnost - rozložení aktuální trestné činnosti

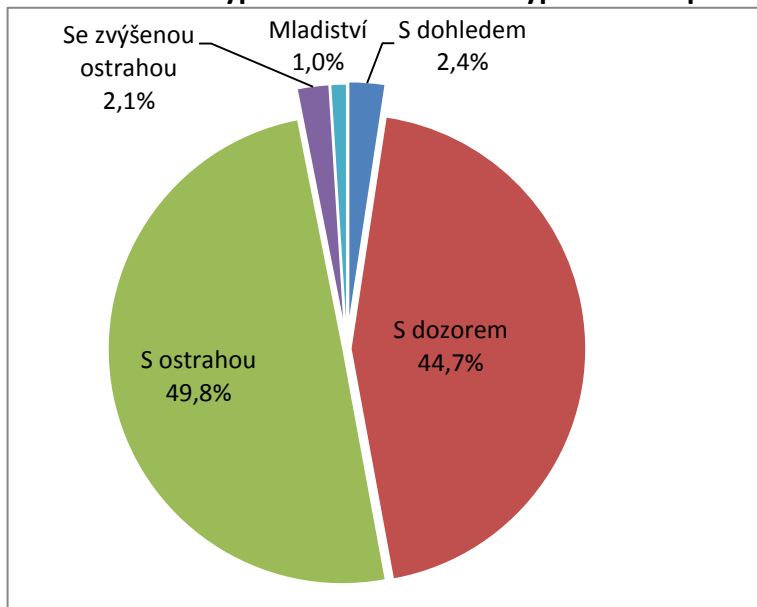
Druh trestné činnosti*	%
Krádež	32,7
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	10,3
Porušování domovní svobody	6,8
Loupež	5,0
Poškození cizí věci	4,8
Zanedbání povinné výživy	4,2
Podvod	4,3
Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	3,2
Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku	3,2
Výtržnictví	2,9
Ohrožení pod vlivem návykové látky	2,4
Ublížení na zdraví	1,9
Vydírání	1,7
Zpronevěra	1,3
Úvěrový podvod	1,0
Nebezpečné vyhrožování	1,0
Ostatní	13,3

* tučně označená je ta trestná činnost, která se řadí do kategorie specifické trestné činnosti

Typ věznice

Typ věznice platný do 30. 9. 2017 byl systémem čtyř základních typů věznic s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Od 1. 10. 2017 existují pouze dva typy věznic, a to s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Odsouzení umístění do věznice s ostrahou se dále umísťují dle stupně zabezpečení do oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. O umístění dospělých odsouzených do jednotlivých oddělení rozhodují ředitelé věznic (nevztahuje se na zvláštní typ věznice pro mladistvé).³⁰

Graf 2.1.3.1 SF Typ věznice - rozložení typu věznice před 1. 10. 2017



Graf 2.1.3.1 nabízí pohled na typ věznice v době výkonu trestu odnětí svobody, kdy platil systém čtyř typů věznic. V průběhu výkonu trestu však byly odsouzeným ukládány další tresty (nové nebo přeměny alternativních sankcí), což ve svém důsledku přinášelo zpravidla zpřísnění typu věznice. Z grafického zobrazení je zřejmá dominance dozorového a ostrahového typu věznice.

Uložené další druhy trestů a ochranných opatření

Tabulka 2.1.3.2 SF Aktuální trestná činnost - rozložení uložených dalších druhů trestů a ochranných opatření

Další druhy trestů, ochranná opatření	%
Zákaz činnosti - zákaz řízení motorových vozidel	45,8
Propadnutí věci	21,1
Trest vyhoštění	9,8
Ochranná léčba	8,3
Zákaz pobytu	8,1
Zákaz činnosti - ostatní	4,9
Peněžitý trest	1,3
Zabrání věci	0,6
Zákaz vstupu	0,1

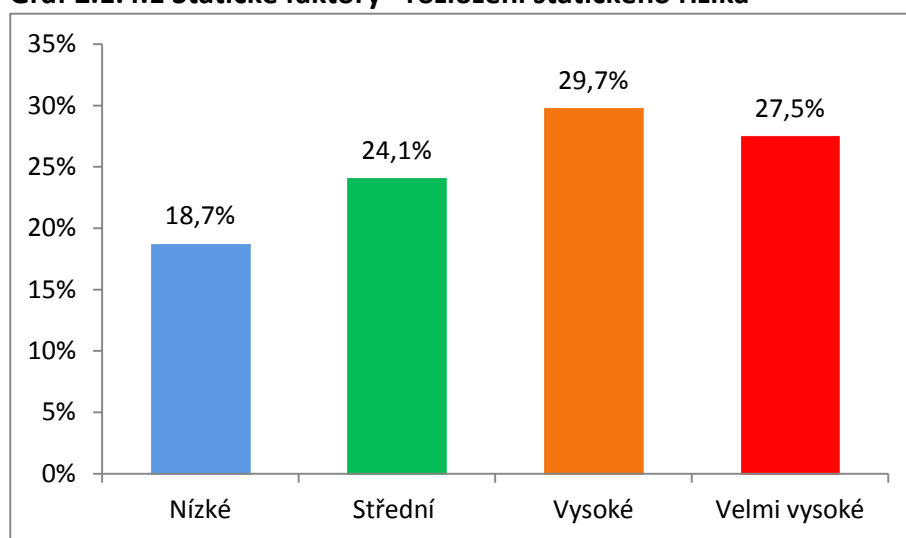
³⁰ Zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Hodnotitelé zaznamenávají v rámci aktuálního věznění, na rozdíl od zpracování trestní minulosti, další uložené sankce a ochranná opatření. Nejčastěji ukládaným trestem je zákaz činnosti, především pak zákaz řízení motorových vozidel. Dalšími často ukládanými tresty jsou propadnutí věci a u cizinců i trest vyhoštění. Z ochranných opatření se nejčastěji ukládá ochranná léčba, zde bez ohledu na její druh (sexuální, protitoxikomanická, protialkoholní) nebo formu (ambulantní, ústavní).

2.1.4 SHRUTÍ STATISTICKÉHO RIZIKA

Výstupem zpracování statických faktorů je statické riziko, které odráží míru pravděpodobnosti opětovného selhání odsouzeného, resp. míru pravděpodobnosti opětovného návratu do výkonu trestu odnětí svobody.³¹ V tomto penologickém pojetí recidivy se jedná se o ukazatele „návrtnosti odsouzeného do výkonu trestu“, neboť kritériem pro osvědčení nebo selhání je okamžik, kdy se odsouzený ocitá opětovně ve výkonu trestu odnětí svobody. Případy, kdy odsouzený selhal, ale byl mu uložen některý z alternativních trestů, nejsou vězeňské službě přístupné. Toto však může být zájmem jiných orgánů či organizací. Výsledky diferenciací odsouzených dle statického rizika nabízí graf 2.1.4.1.

Graf 2.1.4.1 Statické faktory - rozložení statického rizika



Z celkového souboru se 57,2 % odsouzených ocitlo v kategorii vysokého a velmi vysokého rizika, což predikuje také vysokou nebo velmi vysokou pravděpodobnost opětovného návratu do výkonu trestu odnětí svobody. Statické riziko poukazuje na pravděpodobnost opětovného uvěznění s ohledem na takové prediktory kriminálního chování, jakými jsou věk prvního odsouzení, věk nástupu do výkonu trestu odnětí svobody, výskyt specifické trestné činnosti apod. Čím vyšší hodnota, tím vyšší pravděpodobnost, že se odsouzený opětovně ocitne ve výkonu trestu odnětí svobody. Jinými slovy můžeme říct, že v případě, kdy nedojde k nějaké pozitivní změně, bude recidivující odsouzený po propuštění s největší pravděpodobností pokračovat ve své životní kriminální dráze.

³¹ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: IKSP, 2011.

2.2 DYNAMICKÉ FAKTORY

Definice

Dynamické faktory obsahují informace o vlastnostech, popř. situacích, které jsou otevřené ke změnám a které jsou spojeny s pravděpodobností dalšího selhání. Věnují se popisu situace nebo stavu, hodnocení kriminogenních rizik, protektivních faktorů, aktuálního stavu motivace. Výstupem vyhodnocení dynamických faktorů je vyhodnocení rizika jednotlivých dynamických faktorů a celkového dynamického rizika, zaznamenání identifikovaných protektivních faktorů, popisu stavu motivace a zaznamenané údaje v popisných částech jednotlivých dynamických faktorů.

Obecně se dynamické faktory³² považují za stejně silné prediktory kriminálního chování jako faktory statické. Dynamické faktory, které jsou spojeny s pravděpodobností dalšího selhání a opětovného odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody, se nazývají kriminogenními potřebami. Pro volbu správné strategie zacházení s odsouzeným jsou dynamické faktory velmi významné, samozřejmě v kombinaci se statickými.

Část Dynamické faktory obsahuje celkem sedm jednotlivých dynamických faktorů. Jsou to: Bydlení, Zaměstnání, Finance, Rodina a sociální kontakty, Závislosti, Osobnost a chování, Vzdělání a výchova.

Hodnotící škály

Při hodnocení dynamických faktorů jsou využity tyto druhy stupnic.

Čtyřbodová škála „0-1-2-3-Chybí“

Čtyřbodová škála používaná v nástroji SARPO je konstruována za účelem jemnější diferenciací míry či intenzity rizik. Je rozdělena na několik úrovní:

- a) Hodnotitel je, resp. není schopen zhodnotit dané riziko.
 - 1. jestliže hodnotitel získal relevantní informace potřebné k zhodnocení rizikových faktorů, bude dále pracovat se stupnicí 0-1-2-3;
 - 2. jestliže hodnotitel nezískal relevantní informace potřebné pro zhodnocení rizikových faktorů, označí hodnotu CH.
- b) Druhá úroveň rozděluje míru rizika na dvě části jeho výskytu.

Druhá úroveň výskytu každého rizikového faktoru kopíruje plusovou část Z-skóru. Rozděluje tedy dále stupnici na dvě části. A to na 0-1 a 2-3.

³² AUSTIN, James a McGINNIS, Kenneth. *Classification of High-Risk and Special Management Prisoners*. Washington: U. S. Department of Justice, 2004.

a) Riziko se nevyskytuje, nebo jen ve formě, kterou lze vnímat jak kvantitativně, tak kvalitativně hodnotitelnou, nikoliv však závažnou.

0 - Dané riziko se nevyskytuje.

1 - Riziko zde není nulové, ale vyskytuje se v minimální, ale nezanedbatelné míře,
- pro objektivní zhodnocení je tedy nutné jeho výskyt zaznamenat.

b) Riziko se vyskytuje v závažné míře.

2 - Dané riziko se jednoznačně vyskytuje. Intenzita jeho výskytu je vysoká,
- negativně zasahuje do života odsouzeného.

3 - Dané riziko se jednoznačně vyskytuje. Intenzita jeho výskytu je velmi vysoká,
- velmi negativně zasahuje do života odsouzeného.

Rozdíl mezi hodnotami 2 a 3 je především kvantitativního charakteru ve smyslu zvyšování závažnosti, tedy závažnosti daného rizika.

Takto nastavená diferenciací nám umožní lepší zachycení souvislostí rizikových faktorů. Můžete se setkat např. s odsouzenými, kteří nejsou výrazněji rizikový ve smyslu výskytu jednotlivých rizikových faktorů s hodnotou 2 a 3. Lze ale u nich vysledovat tendenci na úrovni 1 v širokém spektru rizikových faktorů.

Dvoubodová škála „0-3-Chybí“

Kromě standardní čtyřbodové škály používané v nástroji SARPO se výjimečně používá dvoubodová škála (týká se dvou rizik):

- dynamický faktor Zaměstnání (riziko Nezaměstnaný a současně neevidovaný Úřadem práce ČR) a
- dynamický faktor Vzdělání a výchova (riziko Základní nebo nedokončené vzdělání).

V těchto případech by čtyřbodová škála byla nadbytečná a zavádějící.

Bipolární škála Ano-Ne-Chybí

Bipolární škála je použita u položek, u kterých nelze dále diferencovat jeho závažnost. Buď se daný jev vyskytuje, nebo ne (např. Nezaměstnaný a současně neevidován na Úřadě práce ČR, nebo Nízká mentální úroveň apod.). V tomto případě postupujte ve dvou krocích:

a) Hodnotitel je, resp. není schopen zhodnotit daný rizikový faktor

- jestliže hodnotitel nezískal relevantní informace potřebné pro zhodnocení rizikového faktoru, označí hodnotu Chybí;
- jestliže hodnotitel získal relevantní informace potřebné k zhodnocení rizikového faktoru, bude dále pracovat se stupnicí Ano-Ne.

b) Zhodnocení přítomnosti resp. nepřítomnosti popisovaného jevu na stupnici Ano-Ne.

SARPO má pevně danou strukturu. Budeme se jí držet při popisu každého dynamického faktoru. Čtenářům tímto nabízíme jednoduchý postup při hledání jednotlivých výstupů.

Všechny dynamické faktory mají následující strukturu:

- popis situace/stavu;
- rizika;
- motivace k řešení identifikovaných rizik;
- výpočet rizika.

Popis situace, rizika a výpočet rizika popisujeme v rámci jednotlivých dynamických faktorů. Část motivace k řešení identifikovaných rizik je zpracována v samostatné kapitole, ve které je motivace zahrnuta souhrnně ze všech dynamických faktorů.

V samostatné kapitole ještě uvádíme celkový přehled rizik všech dynamických faktorů a rizika zabývající se souvislostí s trestnou činností.

2.2.1 DYNAMICKÝ FAKTOR BYDLENÍ

Definice

Dynamický faktor Bydlení posuzuje charakter místa, kde se osoba převážně zdržuje – bydlí, přespává, má svou rodinu, má své osobní věci apod. Ve většině případů může být bydliště totožné s adresou trvalého pobytu a na rozdíl od trvalého pobytu může mít fyzická osoba těchto bydlišť více. Kvalitativní stránka bydlení zahrnuje i kvalitu mezilidských vztahů udržovaných v rámci okruhu místa určeného k bydlení. Rizikovost faktoru vyplývá z nejistého a nevyhovujícího bydlení, z bydlení v rizikovém prostředí, popř. z existence konfliktů v místě bydlení.

Popis situace

K popisu situace dynamického faktoru Bydlení je dostačující délka tří let před nástupem do výkonu trestu. Je to z i důvodu, že u recidivující části české vězeňské populace by popis mnohdy zahrnoval i dobu předchozího výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se pouze o minimální časovou hranici, hodnotitel posuzuje každý případ individuálně.

Charakteristiky bydlení dle situace

Hodnotitel využívá stanovenou nabídku popisů a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Nabídka popisu není vylučovací, lze zaznamenat více nebo všechny, minimálně se však popis situace musí přiřadit do jedné z nabídek.

V rámci popisu bydlení rozlišuje hodnotitel celkem tři situace. Po výběru dané situace ji hodnotitel časově vymezí (odkdy, dokdy situace trvala) a slovně upřesní získané informace tak, aby zachytil individualitu situace každého případu.

Kategorie popisu situace

Stabilní, perspektivní

Jsou to případy, kdy má odsouzený k bydlení právní vztah, bydlení je chráněno zákonem, jedná se tedy především o jistotu v právním slova smyslu. Zároveň však splňuje podmínku dlouhodobějšího charakteru, který není určován přesným časovým vymezením. Každou situaci je nutno posoudit individuálně. V tomto případě se jedná o byt v osobním, družstevním vlastnictví, dlouhodobý legálně ošetřený pronájem, apod.

Nestabilní, nestálé, nejisté

Bydlení není upraveno zákonem a v případě, že je upraveno zákonem, došlo ve sledovaném období k jeho častým změnám. Například bydlí u své přítelkyně, kamaráda, ale k bydlení nemá žádný legální vztah nebo často střídá různá ubytovací zařízení.

Žádné, formální

Nemá žádné bydlení nebo bydlení má pouze formální charakter, fakticky přespává a zdržuje se na místech veřejnosti přístupných nebo na místech, která nejsou určena pro bydlení. Například osoby bez přístřeší, squatteři.

Výsledky popisu situace bydlení hodnotiteli nabízí tabulka 2.2.1.1, která je doplněna o základní interpretaci.

Tabulka 2.2.1.1 DF Bydlení - rozložení popisu situace

Popis situace	%
Stabilní, perspektivní	58,1
Nestabilní, nestálé, nejisté	41,6
Žádné, formální	18,1

V průběhu minimálně tří let před výkonem trestu nastala u odsouzených situace, kterou lze označit za Nestabilní, nestálou nebo nejistou. Celkem se jednalo o 41,6 % odsouzených. Dokonce u 18,1 % odsouzených nastala ve sledovaném období situace, kterou šlo označit za Žádné, formální bydlení. Situaci odlišuje pouze skutečnost, jak dlouho tato situace trvala. U někoho mohla mít epizodický charakter, u někoho se jednalo o dlouhodobou záležitost.

Na druhé straně lze konstatovat, že odsouzení v 59,7 % případech nemají žádné nebo mají nestabilní a nejisté bydlení, ale nekončí bez přístřeší na ulici. V takovém případě většinou využívají neformálních možností ubytování u svých příbuzných či jiných blízkých osob. Pouze 18 % případů lze označit tedy za ty, kteří nemají žádné bydlení a nevyužívají ani žádné možnosti neformálního standardního bydlení. Alarmující je však skutečnost, že 44,7 % odsouzených má adresu trvalého pobytu označenou jako úřední.³³ Uvedená skutečnost se neodráží pouze v bydlení. V některých případech spíše může zakrývat existenci dluhů a závazků, které jsou nad rámec schopností odsouzených je řádně plnit. Na straně druhé tato skutečnost může naznačovat neuspořádané mezilidské vztahy v rámci rodiny. Samostatnou kapitolou je skupina odsouzených, u kterých je zrušení adresy trvalého pobytu výsledkem předem a na obou stranách dohodnutého aktu.

Okruh osob, se kterými před výkonem trestu odsouzený sdílel místo bydlení

Soupis osob, které společně žijí nebo sdílejí místo bydlení. Jedná se o období těsně před nástupem výkonu trestu.

Hodnotitel se zaměřuje na okruh osob z místa bydlení v období těsně před nástupem výkonu trestu odnětí svobody, čímž se miní doba posledních tří měsíců před nástupem. Zjištěný okruh osob prezentuje tabulka 2.2.1.2 s následným komentářem.

³³ Blíže viz ustanovení § 10 až 12a zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel).

Tabulka 2.2.1.2 DF Bydlení - rozložení osob, se kterými odsouzený před výkonem trestu sdílel místo bydlení

Okruh osob ...	%
Prarodiče	2,7
Rodiče	22,7
Manžel/ka	4,7
Druh/družka	23,5
Registrovaný/á partner/ka	0,1
Děti	10,8
Jiná blízká osoba	9,5
Jiná osoba	9,1
Bydlí sám/sama	16,9

V okruhu osob, se kterými před výkonem trestu odsouzený sdílel místo bydlení, se nejčastěji vyskytuje druh/družka (23,5 %) a rodiče (22,7 %). Oba tyto údaje odpovídají i demografickému rozdělení vězeňské populace podle rodinného stavu (převládají svobodní) a podle věku (převládají osoby do 35 let věku). Z výše uvedeného vyplývá, že 16,9 % odsouzených uvedlo, že těsně před výkonem trestu odnětí svobody bydleli sami.

V rámci dynamického faktoru Bydlení se eviduje také údaj o svéprávnosti odsouzených.³⁴ Přestože neočekáváme vysoké zastoupení, je těmto odsouzeným věnována značná pozornost. Uvedená skutečnost se zohledňuje ve všech případech – od naplňování jednotlivých práv odsouzených až po stanovení programu zacházení a jeho následného vyhodnocení. V našem souboru se jednalo pouze o 60 odsouzených, přičemž většina měla svéprávnost pouze omezenou. Podíváme-li se na jejich opatrovníky, jsou jimi ustanovováni spíše pracovníci městských úřadů než osoby příbuzné.

Rizika

Dynamický faktor Bydlení obsahuje celkem pět rizik. První čtyři se týkají samotného faktoru. Výsledné riziko nám tak podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Bydlení na celkovou rizikovost chování odsouzeného. Rizikovost tohoto faktoru vyplývá z nejistého a nevyhovujícího bydlení, z bydlení v rizikovém prostředí, popř. z existence konfliktů v místě bydlení.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovost bydlení z taxativně uvedených kategorií rizik.

³⁴ Způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem se nazývá svéprávností, kterou soud může omezit. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Problematiku upravuje zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Starý Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. používal termín způsobilost k právním úkonům, tu soud mohl nejen omezit, ale i zbavit.

Kategorie rizik

Nejisté bydlení

Jistota bydlení se odvíjí od existence smluvně/právně ošetřeného bydlení (vlastník nemovitosti, uzavřená platná nájemní smlouva, soužití s rodiči, kde má trvalý pobyt apod.). Současně zde není hrozba (např. ukončení nájemní smlouvy) či překážka v možnosti užívání takového bydlení (dluhy, vykázaní, faktické užívání, odmítání apod.).

Nevyhovující bydlení

Zhodnocení kvalitativní stránky bydlení, bez ohledu na jeho právní zakotvení - jistotu bydlení. Hlavními ukazateli se stávají počet a druh spolubydlících, stav bydlení a jeho vybavení, možnost zajištění údržby bydlení, včetně osobní hygieny, přítomnost vody a elektřiny.

Bydlení v rizikovém prostředí

Rizikovost prostředí je dána do souvislosti s lokalitou bydlení. Hodnotí se prostředí, ve kterém se bydlení odehrává. Za rizikové chování se považuje chování asociální, antisociální, kriminální apod.

Konflikty v místě bydlení

Zhodnocení narušování mezilidského soužití v podobě nezákonného jednání vůči osobám vyskytujícím se v okruhu bydlení (bytu, domu, čtvrti). Může jít o násilné jednání (ubližení na zdraví, týrání, výtržnictví), nebo o pachatele trestné činnosti známého v okolí svého bydlení (nejen trvalého pobytu), anebo osobu zatěžující okolí svým chováním apod.

Souvislost bydlení s aktuální trestnou činností

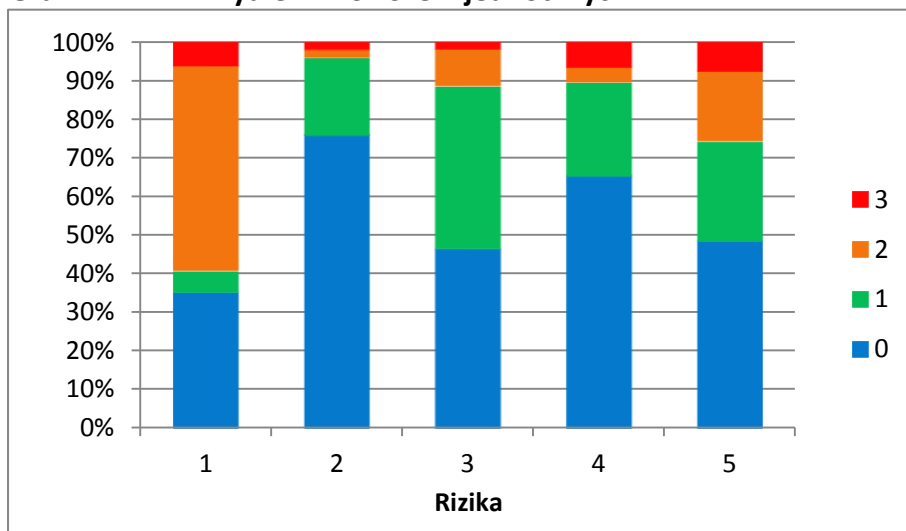
Zhodnocení se týká míry přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem a aktuální trestnou činností. Nejde tedy jen o prostou sumu jednotlivých rizik tohoto faktoru.

Výsledky hodnocení zaměstnání hodnotiteli nabízí tabulka 2.2.1.3 a graf 2.2.1.1, které jsou doplněny o základní interpretaci výsledků.

Tabulka 2.2.1.3 DF Bydlení - rozložení jednotlivých rizik

Rizika (%)	0	1	2	3	CH
1. Nejisté bydlení	35,0	5,5	52,5	6,0	1,0
2. Nevyhovující bydlení	73,1	19,2	2,1	1,8	3,8
3. Bydlení v rizikovém prostředí	44,7	40,1	9,2	1,7	4,3
4. Konflikty v místě bydlení	61,4	22,6	3,7	6,0	6,3
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost bydlení s aktuální trestnou činností	48,0	25,6	17,9	7,3	1,2

Graf 2.2.1.1 DF Bydlení - rozložení jednotlivých rizik



Přestože DF Bydlení ve srovnání s ostatními dynamickými faktory nemá takový rizikový potenciál, je v souvislosti s přípravou odsouzeného na soběstačný život po propuštění součástí důležitých sociálních témat, která jsou ve věznici často středem zájmu řešení. Podíváme-li se na výskyt rizika v závažné míře (hodnoceno na škále 2 a 3), pak se v tomto dynamickém faktoru výrazně profiluje riziko Nejisté bydlení, což bylo patrné již ze samotného popisu situace. V závažné míře se toto riziko vyskytovalo u 58,5 % odsouzených. V ostatních rizicích hodnoty dosahovaly převážně míry výskytu rizika v méně závažné míře (hodnoceno na škále 0 a 1). Nízká rizikovost tohoto dynamického faktoru se odráží i v nízké souvislosti s trestnou činností v současnosti. Jako žádná souvislost bydlení s aktuální trestnou činností byla vyhodnocena u 48 % odsouzených. Vysoká souvislost oproti tomu byla hodnotiteli vyhodnocena pouze u 7 % odsouzených.

Výpočet rizika

Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení bydlení (tabulka 2.2.1.4).

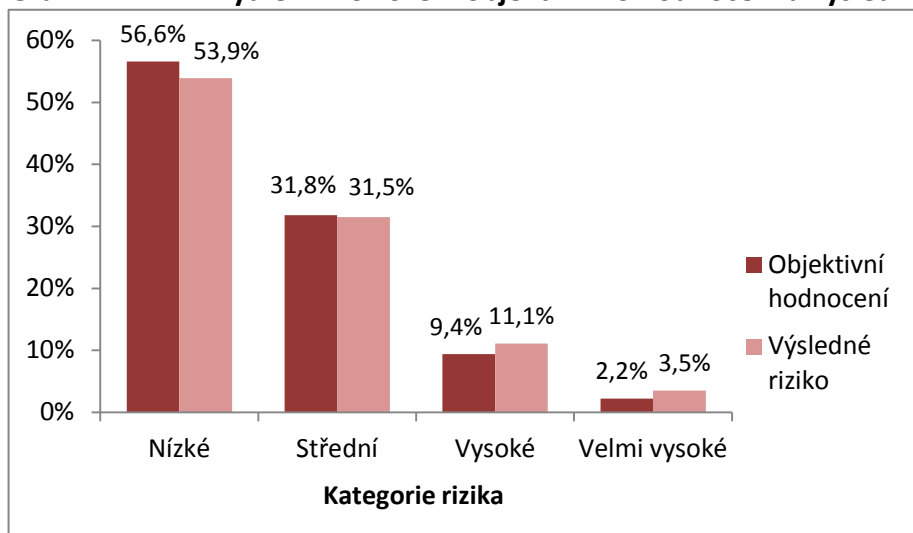
Objektivní hodnocení a výsledné riziko

Tabulka 2.2.1.4 DF Bydlení - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika

Riziko (%)	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	56,6	53,9
Střední	31,8	31,5
Vysoké	9,4	11,1
Velmi vysoké	2,2	3,5

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik bydlení jsme tudíž převedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké riziko (7,51-10). Výskyt vysokého a velmi vysokého rizika byl očekávaně nízký (14,6 %).

Graf 2.2.1.2 DF Bydlení - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika



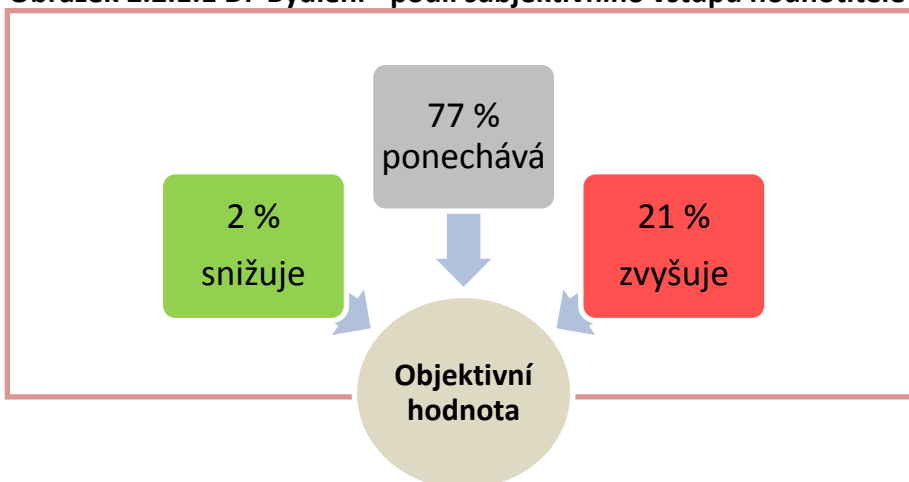
Z grafu 2.2.1.2 vyplývá, že DF Bydlení se vyskytuje převážně v nízkém (56,6 %) a středním (31,8 %) stupni. Následně vlivem subjektivní korekce hodnotitelů dochází ke změně výsledného rizika. V nízkém stupni se podíl odsouzených snižuje na 53,9 % a zvyšuje se ve vysokém stupni na 11,1 % a ve velmi vysokém na 3,5 %.

Zajímavý může být pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru. U 17,1 % odsouzených nebylo u DF Bydlení vyhodnoceno žádné riziko ani souvislost s aktuální trestnou činností (0). Oproti tomu u 0,4 % odsouzených bylo vyhodnoceno, že se rizika vyskytují v nejzávažnější míře (10).

Subjektivní hodnocení

Hodnotitel mohl výsledky objektivního hodnocení stanoveným způsobem korigovat. Výsledky subjektivní korekce nalezneme v obrázku 2.2.1.1.

Obrázek 2.2.1.1 DF Bydlení - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



V rámci možnosti využití subjektivního hodnocení ponechávalo 77 % hodnotitelů u DF Bydlení hodnotu objektivního hodnocení. Pakliže možnost hodnotitelé využili,

převládala tendence hodnotu objektivního hodnocení o jeden bod zvyšovat. Celkem objektivní hodnotu zvýšilo 21 % hodnotitelů.

2.2.2 DYNAMICKÝ FAKTOR ZAMĚSTNÁNÍ

Definice

Dynamický faktor Zaměstnání postihuje kvantitativní a kvalitativní stránku zaměstnání z pohledu legálních pracovněprávních vztahů. Sleduje se ekonomická aktivita odsouzeného, průběh a formy výkonu výdělečné činnosti s ohledem k zdravotním a jiným osobním poměrům odsouzeného. Pozornost je věnována i aktivitě odsouzeného v období bez zaměstnání. Rizikovost tohoto faktoru vyplývá z nízké využitelnosti kvalifikace, minimální pracovní zkušenosti či jeho absence, dále z rizikového průběhu předchozích zaměstnání a dlouhodobé nezaměstnanosti.

Popis situace

K popisu situace dynamického faktoru Zaměstnání je dostačující délka tří let před nástupem do výkonu trestu. Je to z důvodu, že u recidivující české vězeňské populace by popis mnohdy zahrnoval i dobu předchozího výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se pouze o minimální časovou hranici, hodnotitel posuzuje každý případ individuálně.

Hodnotitel zde využívá pouze stanovenou nabídku popisů a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Nabídka popisu není vylučovací, lze zaznamenat více nebo všechny, minimálně se však situace musí přiřadit do jedné z nabídek.

V rámci popisu zaměstnání rozlišuje hodnotitel celkem tři situace. Po výběru dané situace ji hodnotitel časově vymezí (odkdy, dokdy situace trvala) a slovně upřesní získané informace tak, aby zachytil individualitu situace každého případu.

Kategorie popisu situace

Zaměstnání

Osoby jsou plně ekonomicky aktivní, vykonávají povolání nebo pracovní činnost (pracovní poměr, práce na dohodu apod.)

Nedoložitelné pracovní činnosti

Osoby jsou ekonomicky aktivní, není však odváděno pojistné a pracovněprávní vztah není upraven. Jedná se o případy, kdy odsouzený je pracovně činný, ale mimo pracovněprávní vztah, v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání nebo bez platného povolení. Jedná se o nelegální činnost (práce „na černo“, např. zedník bez smlouvy), samotná pracovní činnost však nemá kriminální charakter.

Bez zaměstnání

Osoby nejsou ekonomicky aktivní. Nevykonává ani legální ani nelegální pracovní činnost, je ekonomicky pasivní, do této kategorie se zahrnují i aktivity, které již nabývají podobu kriminálního chování (krádež železného šrotu apod.).

Výsledky popisu situace zaměstnání hodnotiteli nabízí tabulka 2.2.2.1, která je doplněna o základní interpretaci.

Tabulka 2.2.2.1 DF Zaměstnání - výskyt položek popisu situace

Popis situace	%
Zaměstnání	48,7
Nedoložitelné pracovní činnosti	46,1
Bez zaměstnání	53,1

V průběhu minimálně posledních tří let před výkonem trestu nastala u odsouzených situace, kdy ve sledovaném období vykonávali nedoložitelnou pracovní činnost, práci „na černo“ (46,1 %) nebo byli dokonce zcela bez zaměstnání (53,1 %). Zaměstnanost se sice pohybovala na 48,7 %, ale situace, kdy byli odsouzení po celou sledovanou dobu zaměstnaní, je však mnohem méně častá – jedná se pouze o 21 %. Při popisu této situace byla zjištěna závažná skutečnost, neboť 26,4 % odsouzených nebyli nikdy v legálním zaměstnání.

Hodnotitel se dále zaměřuje na zjištění skutečnosti, zda byl odsouzený v době těsně před nástupem do výkonu trestu v evidenci Úřadu práce ČR, popř. zda byl sankčně z evidence vyřazen.

Úřad práce ČR

Uchazečem o zaměstnání je osoba, která osobně požádala o zprostředkování vhodného zaměstnání a při splnění dalších zákonem stanovených podmínek je zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání.³⁵

Ačkoli se při pohledu na vysoký podíl nezaměstnaných a nelegálně zaměstnaných očekává stejný podíl evidovaných Úřadem práce ČR, samotnou evidenci v uvedeném období přiznává pouze 38,6 % odsouzených³⁶ a z toho počtu dokonce 62,7 % odsouzených přiznává ve sledovaném období sankční vyřazení (tabulka 2.2.2.2). Nejčastěji je uváděn důvod, že odsouzení vykonávali nelegální práci, nesplnili ohlašovací povinnost, neposkytli potřebnou součinnost atd.

Tabulka 2.2.2.2 DF Zaměstnání - evidence uchazečů na Úřadu práce ČR

Úřad práce ČR	%
Ano	38,6
- z toho sankčně vyřazeno	62,7
Ne	61,4

Invalidita

Invalidita se vztahuje ke zdravotnímu stavu bez ohledu na výplatu invalidního důchodu.³⁷

Při popisu situace se hodnotitel také zabývá otázkou zdravotního stavu v podobě přiznání invalidního stupně (tabulka 2.2.2.2), který odráží nepříznivý zdravotní stav k výkonu pracovní činnosti. U 4,5 % odsouzených byla zaznamenána invalidita (především prvního a třetího stupně). Kategorie nezjištěno reprezentuje okamžik, kdy odsouzený nedokázal přesně určit stupeň invalidity.

³⁵ Blíže viz ustanovení § 24-26 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ Tato položka byla nástrojem SARPO sledována později, takže uváděné procento se vztahuje k celkovému počtu 5 804 odsouzených.

³⁷ Blíže viz ustanovení § 39 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Tabulka 2.2.2.3 DF Zaměstnání - výskyt stupňů invalidity

Invalidita	%
I. stupně	1,5
II. stupně	0,9
III. stupně	1,7
nezjištěno	0,4

Zdravotní stav, který by mohl být překážkou pro pracovní uplatnění, však byl hodnotitelem označen u vyššího počtu odsouzených (11,3 %), než byla zaznamenána samotná invalidita. V mnoha případech nastává skutečnost, že je pracovní schopnost odsouzeného limitována, ale doposud procesem zhodnocení zdravotního stavu oficiálně neprošel, popř. nesplnil podmínky pro přiznání invalidity. Odsouzených, kteří přiznávají některý ze stupňů invalidity, je totiž o polovinu méně než těch, u kterých byl zjištěn problematický zdravotní stav.

Součástí popisu situace v zaměstnání je sledování skutečnosti, zda na péči odsouzeného nebyla závislá další osoba. Uvězněním by došlo k narušení takové péče.

Péče o osobu

Položka slouží k zaznamenání skutečnosti, že před aktuálním vězněním odsouzený osobně pečoval o dítě do 4 let věku, osobu zdravotně postiženou, osobu závislou, popř. jinou osobu.

Tabulka 2.2.2.4 DF Zaměstnání - rozložení skupin osob v péči

Péče o osobu	rel. %
Dítě do 4 let věku	49,0
Zdravotně postižené dítě do 18 let	4,8
Osoba závislá na péči jiného	32,0
Jiná	14,2

Z doposud zaznamenaných informací byla péče o osobu označena pouze ve 2,3 % odsouzených z celkového souboru. Tzn., že většina odsouzených před výkonem trestu nepečovala o žádnou osobu. Tabulka 2.2.2.4 potvrzuje, že procento pečujících odsouzených je malé a nejčastěji se jedná o péči o nezletilé děti (49 %) nebo osobu závislou na péči druhých, např. starší rodiče (32 %). Nízké procento pečujících také koresponduje se skutečností, že mnohdy stav a poměry odsouzeného znemožňují být pečovatelem o výše uvedené kategorie osob.

Rizika

Dynamický faktor Zaměstnání obsahuje celkem šest rizik. Výsledné riziko nám podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Zaměstnání na celkovou rizikovost chování odsouzeného. Rizikovost tohoto faktoru vyplývá z nízké využitelnosti kvalifikace, minimální pracovní zkušenosti či jeho absence, dále z rizikového průběhu předchozích zaměstnání a dlouhodobé nezaměstnanosti.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovost zaměstnání z taxativně uvedených kategorií rizik.

Kategorie rizik

1. Nízká využitelnost kvalifikace

Zhodnocení praktické využitelnosti dosažené kvalifikace jakožto získané způsobilosti k výkonu legálního povolání či pracovní činnosti. Jedná se o zhodnocení rizika, které vyplývá z objektivní nebo subjektivní nemožnosti využívat plně kvalifikaci.

2. Rizikový průběh předchozích zaměstnání

Jedná se především o zhodnocení problémového průběhu předchozích zaměstnání s ohledem k věku odsouzeného a celkovým osobním poměrům (absence, časté střídání, závažné porušení pracovních povinností apod.).

3. Dlouhodobě nezaměstnaný

Jedná se o identifikaci rizika vyplývající z dlouhodobé nezaměstnanosti. Posuzuje se délka vytržení z pracovního procesu bez ohledu na případnou evidenci Úřadem práce ČR. Kritériem dlouhodobosti se stává délka přesahující 6 měsíců kontinuálně.

4. Nezaměstnaný a současně neevidovaný Úřadem práce ČR.

Zhodnocení skutečnosti, že je nezaměstnaný a zároveň nebyl evidován Úřadem práce ČR. V tomto případě se jedná pouze o dvě eventuality, proto má riziko pouze dvoustupňovou škálu. Riziko spočívá ve splnění obou podmínek – nezaměstnanosti a současné absence evidence Úřadem práce ČR (bez ohledu zda se nezaevidoval nebo byl sankčně vyřazen).

5. Má minimální pracovní zkušenost

Zhodnocení pracovní zkušenosti vzhledem k věku a osobním poměrům (studium, zahraniční stáž, péče o osobu blízkou apod.) bez ohledu na to, zda se jedná o výsledek zaviněného jednání (alkohol, drogy, vězení) nebo nezaviněného jednání (zdravotní stav, jiné události). Minimální pracovní zkušenost znesnadňuje vstup na trh práce a snižuje konkurenceschopnost.

6. Souvislost zaměstnání s aktuální trestnou činností

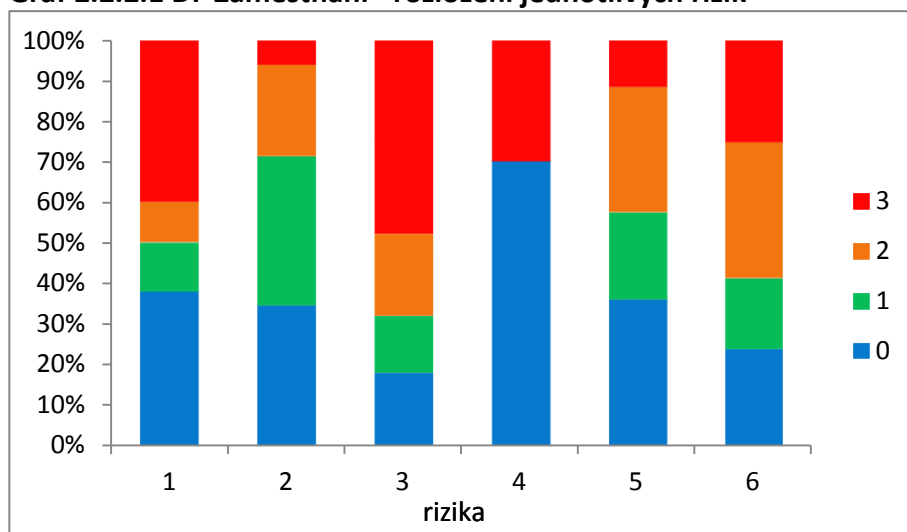
Zhodnocení se týká míry přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem a aktuální trestnou činností. Nejde tedy jen o prostou sumu jednotlivých rizik faktorů.

Výsledky hodnocení zaměstnání hodnotiteli nabízí tabulka 2.2.2.5 a graf 2.2.2.1, které jsou doplněny o základní interpretaci výsledků.

Tabulka 2.2.2.5 DF Zaměstnání - rozložení jednotlivých rizik

Rizika (%)	0	1	2	3	CH
1. Nízká využitelnost kvalifikace	36,8	11,7	9,7	38,1	3,7
2. Rizikový průběh předchozích zaměstnání	25,3	26,7	16,4	4,3	27,3
3. Dlouhodobě nezaměstnaný	17,0	13,5	19,0	44,7	5,8
4. Nezaměstnaný a současně neevidovaný ÚP	65,4	-	-	27,5	7,1
5. Minimální pracovní zkušenost	34,7	20,5	29,5	10,9	4,4
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
6. Souvislost zaměstnání s aktuální trestnou činností	23,6	17,3	32,9	24,5	1,7

Graf 2.2.2.1 DF Zaměstnání - rozložení jednotlivých rizik



Spolu s DF Finance tvoří DF Zaměstnání dvojici nejrizikovějších sociálních dynamických faktorů. Nejcharakterističtější riziko DF Zaměstnání spočívá v Dlouhodobé nezaměstnanosti především v období před nástupem do výkonu trestu. Dlouhodobostí se pro tento účel míní 6 měsíců kontinuálně za poslední tři roky před aktuálním vězněním (44,7 %). Dále rizikovost tohoto faktoru spočívá v Nízké využitelnosti dosažené kvalifikace. Důvodem může být ztráta oprávnění k výkonu pracovní činnosti nebo povolání na základě uložené sankce (38,1 %). Obě zmíněná rizika úzce souvisí i s rizikem vyplývajícím z Minimální pracovní zkušenosti. To je především důsledkem častějších pobytů ve výkonu trestu odnětí svobody, nelegálního zaměstnávání a skutečnosti, že určitá skupina odsouzených je natolik kriminálně aktivních, že žádnou jinou pracovní činnost ani vykonávat nemohou.

Výpočet rizika

Objektivní hodnocení a výsledné riziko

Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení zaměstnání (tabulka 2.2.2.6).

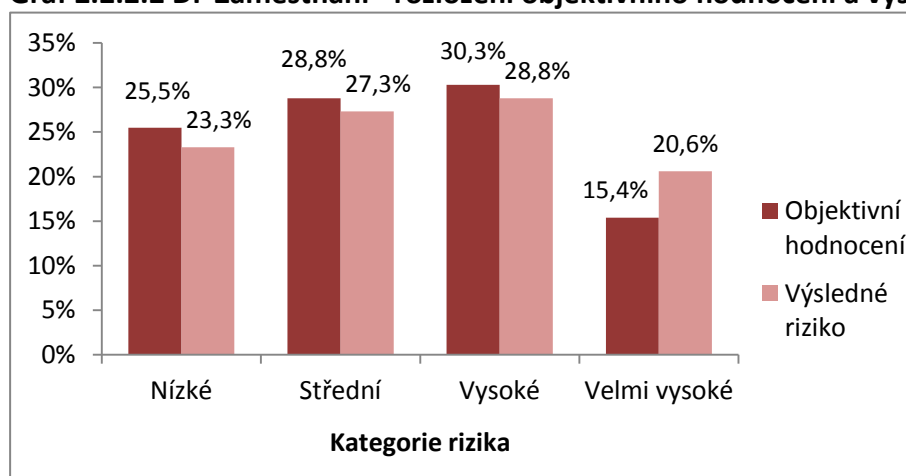
Tabulka 2.2.2.6 DF Zaměstnání - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika

Riziko (%)	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	25,5	23,3
Střední	28,8	27,3
Vysoké	30,3	28,8
Velmi vysoké	15,4	20,6

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik bydlení jsme tudíž

převvedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké riziko (7,51-10). Výskyt vysokého a velmi vysokého rizika byl očekávaně nízký (14,6 %).

Graf 2.2.2.2 DF Zaměstnání - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika



Z grafu 2.2.2.2 vyplývá, že DF Zaměstnání se vyskytuje relativně rovnoměrně ve všech kategoriích rizika, převážně ale ve středním (28,8 %) a vysokém (30,3 %) stupni. Následně vlivem subjektivní korekce hodnotitelů dochází ke změně výsledného rizika. V nízkém, středním a vysokém se podíl odsouzených snižuje a ve velmi vysokém zvyšuje na 20,6 %.

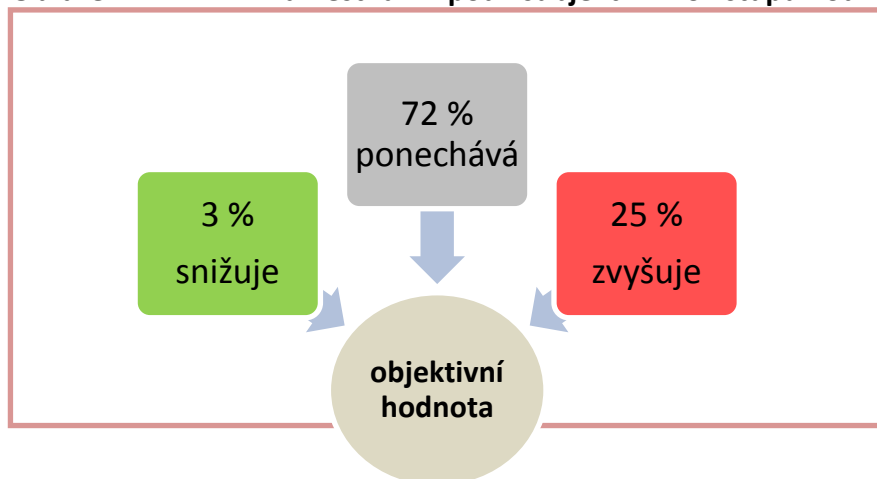
V DF Zaměstnání byl na rozdíl od DF Bydlení výskyt vysokého a velmi vysokého rizika více než trojnásobně vyšší (45,7 %). Zvýšila se také souvislost zaměstnání s aktuální trestnou činností, u více než poloviny odsouzených byla ohodnocena jako střední nebo vysoká (57,4 %).

Nabídneme i pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru. Ve srovnání s DF Bydlení je nižší podíl minimálních hodnot, takže u DF Zaměstnání bylo vyhodnoceno žádné riziko nebo souvislost s aktuální trestnou činností (objektivní hodnota = 0) u 7,4 % odsouzených. Oproti tomu u necelých 2,7 % odsouzených bylo vyhodnoceno, že se rizika DF Zaměstnání vyskytují v té nejzávažnější míře (objektivní hodnota = 10).

Subjektivní hodnocení

Hodnotitel mohl výsledky objektivního hodnocení stanoveným způsobem korigovat. Výsledky subjektivní korekce nalezneme v obrázku 2.2.2.1.

Obrázek 2.2.2.1 DF Zaměstnání - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



V rámci možnosti využití subjektivního hodnocení ponechávalo 72 % hodnotitelů u DF Zaměstnání hodnotu objektivního hodnocení. Pokud hodnotitelé možnost subjektivního hodnocení využili, převládala tendence hodnotu objektivního hodnocení zvyšovat, a to převážně o jeden bod. Celkem objektivní hodnotu zvýšilo 25 % hodnotitelů.

2.2.3 DYNAMICKÝ FAKTOR FINANCE

Definice

Dynamický faktor Finance posuzuje jednotlivé druhy zdrojů legálních příjmů a jejich dostatečnost pro pokrytí základních životních potřeb. Finance jsou rovněž považovány za faktor spolehlivě predikující především budoucí majetkovou kriminalitu. Rizikovost vyplývá převážně z nedostatečného legálního příjmu, orientace na nelegální příjmy, existence dluhů a závazků, z neschopnosti hospodaření s finančními prostředky. Nízký a nedostatečný příjem se často ocitá jako klíčový rizikový faktor osvětlující kriminální chování.

Popis situace

K popisu situace dynamického faktoru Finance je dostačující délka tří let před nástupem do výkonu trestu. Je to z důvodu, že u recidivující české vězeňské populace by popis mnohdy zahrnoval i dobu předchozího výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se pouze o minimální časovou hranici, hodnotitel posuzuje každý případ individuálně.

Hodnotitel využívá stanovenou nabídku popisů a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Nabídka popisu není vylučovací, lze zaznamenat více nebo všechny, minimálně se však situace musí přiřadit do jedné z nabídek.

V rámci popisu financí rozlišuje hodnotitel celkem tři situace. Po výběru dané situace ji hodnotitel časově vymezí (odkdy, dokdy situace trvala) a slovně upřesní získané informace tak, aby zachytil individualitu situace každého případu.

Kategorie popisu situace

Příjmy z výkonu práce a pojištění

Legální příjmy, jejichž zdrojem je vykonaná práce nebo vyplývají z pojištění za vykonanou práci.

Podmíněné zdroje příjmu

Jedná se o legální příjem, který vyplývá ze zákona ve formě podpory v nezaměstnanosti a sociálních dávek (dávky státní sociální podpory, hmotné nouze, péče o děti a dávky pro osoby zdravotně postižené).

Žádné zdroje příjmu

Jedná se o situaci, kdy je odsouzený bez legálních příjmů.

Příjmy z výkonu práce a pojištění

Jedná se o legální příjmy, které vyplývají přímo z pracovní činnosti (mzda, plat, odměna) nebo nepřímo z pracovní činnosti (důchod, výsluha). Hodnotitel sleduje také pravidelnost výplaty uvedených příjmů. Za pravidelné lze označit i zpožděné platby, které však dlouhodobě neohrožují uspokojování základních životních potřeb. Současně lze označit více variant.

Tabulka 2.2.3.1 DF Finance - rozložení zdrojů příjmu

Zdroje příjmu z výkonu práce a pojištění	%
Mzda, plat, odměna z odhody	56,3
Důchody, renty	5,4

Celkem 56,3 % odsouzených za uvedené období přiznává legální příjem z pracovní činnosti. Důchod jakožto zdroj příjmu uvádí pouze 5,4 %, převážně se jednalo o invalidní důchod.

Podmíněné zdroje příjmu

Jde o příjmy upravené zvláštním zákonem³⁸, který stanoví podmínky, výši a délku poskytování finančních výpomocí, jež označujeme termínem „podmíněný zdroj“. Zároveň se do zmíněné kategorie zahrnují i finanční podpory rodiny, popř. osob blízkých v podobě kategorie vyživován.

Tabulka 2.2.3.2 DF Finance - rozložení podmíněných zdrojů příjmu

Podmíněné zdroje příjmu	%
Podpora v nezaměstnanosti	15,0
Sociální dávky	39,5
Vyživován	15,6

Žádné zdroje příjmu

Žádnými zdroji se míní, že odsouzený nemá v určitém časovém období žádné legální příjmy z výkonu práce a pojištění (např. mzda, důchod), zároveň nemá ani podmíněné zdroje příjmu (např. sociální dávky).

Tabulka 2.2.3.3 DF Finance - výskyt nepřítomnosti legálních příjmů

Žádné zdroje příjmu	%
Bez legálních příjmů	47,7

V průběhu minimálně tří let před výkonem trestu nastala u 47,7 % odsouzených situace, kdy ve sledovaném období byly zcela bez legálních zdrojů příjmu. Značná část odsouzených byla ve sledovaném období podporována sociální politikou státu. Celkem 15 % dříve pracujících odsouzených pobíralo podporu v nezaměstnanosti a 39,5 % odsouzených pobíralo dávky hmotné nouze. Nemalé procento odsouzených je podporováno svým sociálním zázemím (15,6 %).

Dále se u položky zdroje příjmu z výkonu práce a pojištění sledovala pravidelnost plateb, přičemž 22,7 % odsouzených uvádí, že jejich legální příjmy jsou nepravidelné. Alarmující, avšak očekávaný, je vysoký podíl odsouzených s dluhy. Celkem 89,4 % odsouzených přiznává nějakou formu finančních závazků. Jedná se o závazky v právním slova smyslu, kdy je odsouzený v pozici dlužníka a má vůči věřiteli povinnost plnit (jako např. úvěr, výživné, soudní výlohy, náhrada škody).

Nejčastěji se objevují dluhy za neplacení zdravotního pojištění, výživného, minulé a současné náhrady škod, nákladů na soudní řízení apod. Obvyklé jsou závazky

³⁸ Např. zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

plynoucí z uzavření bankovních i nebankovních finančních produktů (ať již před výkonem trestu odnětí svobody plněných nebo neplněných) a závazky plynoucí z pokut uložených Policií ČR a přírážek k jízdě (jízda „na černo“). Značná část odsouzených uvádí již existující průběh exekučního řízení.

Rizika

Dynamický faktor Finance obsahuje celkem pět rizik. Výsledné riziko nám tak podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Finance na celkovou rizikovost chování odsouzeného. Rizikovost vyplývá převážně z nedostatečného legálního příjmu, orientace na nelegální příjmy, existence dluhů a závazků a v neposlední řadě z neschopnosti hospodaření s finančními prostředky. Nízký a nedostatečný příjem se často ocitá jako klíčový rizikový faktor osvětlující kriminální chování.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovost zaměstnání z taxativně uvedených kategorií rizik.

Kategorie rizik

1. Nedostatečné legální příjmy pro pokrytí základních životních potřeb

Zhodnocení zdrojů všech legálních příjmů osob finančně samostatných (ne děti a studenti) kromě těch, které plynou přímo z trestné činnosti. Základní životní potřeby vychází z posouzení běžných základních životních potřeb (bydlení, strava, oblečení, zdravotní a sociální péče) bez ohledu na individuálnost potřeb.

2. Nelegální příjmy

Zhodnocení nelegálnosti příjmů s rozlišením rizika vyplývajícího z tzv. práce na černo nebo přímo z trestné činnosti. Sám o sobě je nelegální příjem rizikový v budoucí perspektivě, přestože může být aktuálně dostatečný a pravidelný. Osoba tím snižuje svou možnost využití řádného zabezpečení ve stáří, nemoci apod. Z nelegálních příjmů se většinou zákonné pojištění nehradí. Škodlivost se odráží také i na celospolečenské úrovni, kdy je stát krácen na prostředcích, které slouží k realizaci státní politiky.

3. Dluhy a závazky

Zhodnocení existujících nebo očekávaných plnění a reálnost plnění dluhů a závazků s přihlédnutím k osobním poměrům, kvalifikaci, sociálnímu zázemí apod. Riziko v sobě kloubí existenci dluhů a zároveň neschopnost odsouzeného těmto závazkům čelit.

4. Nedostatečné dovednosti hospodařit s finančními prostředky

Zhodnocení nedostatečné dovednosti hospodaření vzhledem k peněžním příjmům a způsobilosti nakládání s nimi. Nesleduje se dostatečnost nebo nedostatečnost finančních prostředků, nýbrž samotnou schopnost hospodárně nakládat s finančními prostředky, které odsouzený má k dispozici.

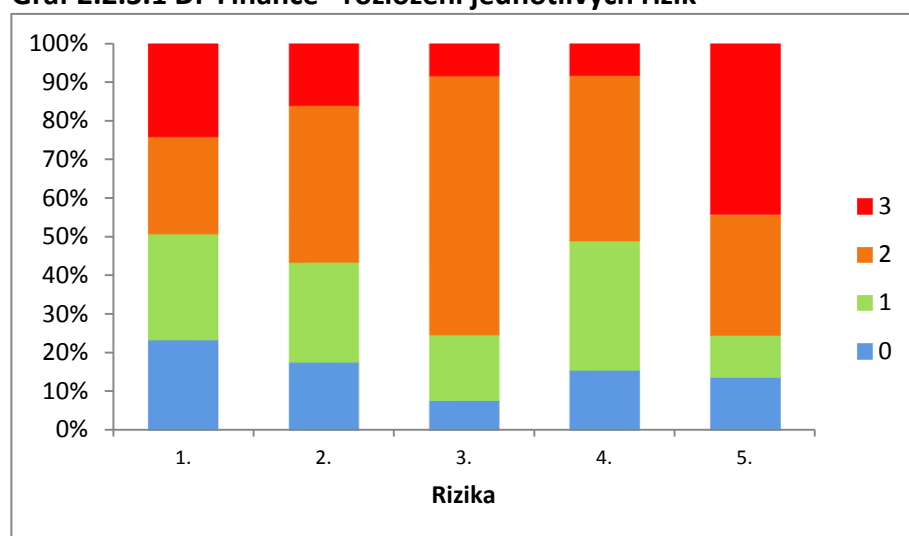
5. Souvislost financí s aktuální trestnou činností

Zhodnocení se týká míry přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem a aktuální trestnou činností. Nejde tedy jen o prostou sumu jednotlivých rizik faktorů.

Výsledky hodnocení financí hodnotiteli nabízí tabulka 2.2.3.4 a graf 2.2.3.1, které jsou doplněny o základní interpretaci výsledků.

Tabulka 2.2.3.4 DF Finance - rozložení jednotlivých rizik

Rizika (%)	0	1	2	3	CH
1. Nedostatečné legální příjmy	22,9	27,1	24,5	23,7	1,8
2. Nelegální příjmy	16,9	24,8	38,6	15,3	4,4
3. Dluhy a závazky	7,6	16,6	64,8	8,3	2,7
4. Nedostatečné dovednosti hospodařit s finančními prostředky	14,2	30,5	38,9	7,6	8,8
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost financí s aktuální trestnou činností	13,6	10,8	30,9	43,6	1,1

Graf 2.2.3.1 DF Finance - rozložení jednotlivých rizik

DF Finance patří s DF Zaměstnání k nejrizikovějším sociálním dynamickým faktorům. Na rizikovitosti faktoru se podílí všech pět rizik včetně souvislosti financí s aktuální trestnou činností.

V 48,2 % čelí odsouzení Nedostatečným legálním příjmům, ať již z důvodu, že žádný příjem nemají nebo jen z důvodu, že jediným zdrojem jejich legálních příjmů tvoří sociální politika státu. S tím úzce souvisí skutečnost, že celkem 73,1 % vykazuje Dluhy a závazky, které jsou nad rámec jejich možností plnění nebo je dokonce odmítají plnit z principu. Ani riziko Nedostatečné dovednosti hospodařit s finančními prostředky nepatřila mezi méně rizikové skutečnosti, neboť u 38,9 % odsouzených bylo identifikováno v závažné míře. V případě dostatečných příjmů se našli odsouzení, jejichž výdaje byly nad rámec jejich finančních možností (7,6 %). Celou situaci dokresluje skutečnost, že 53,9 % případů doplňuje legální příjmy těmi nelegálními. Nemalé procento (15,3 %) dokonce tvoří případy, kdy Nelegální příjmy jsou jedinými příjmy.

Výpočet rizika

Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení financí (tabulka 2.2.3.5).

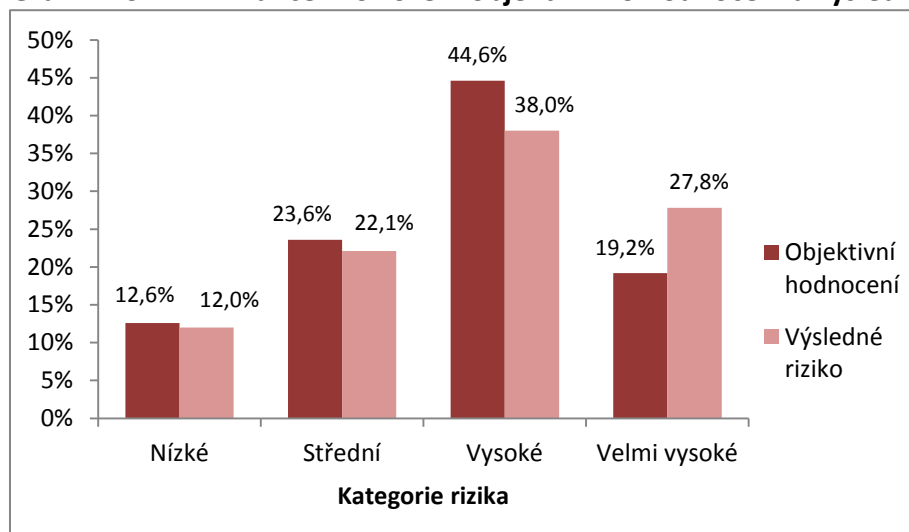
Objektivní hodnocení a výsledné riziko

Tabulka 2.2.3.5 DF Finance - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika

Riziko (%)	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	12,6	12,0
Střední	23,6	22,1
Vysoké	44,6	38,0
Velmi vysoké	19,2	27,8

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik bydlení jsme tudíž převedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké riziko (7,51-10).

Graf 2.2.3.2 DF Finance - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika



Z grafu 2.2.3.2 vyplývá, že DF Finance se vyskytuje ve středním (23,6 %) a vysokém (44,6 %) stupni. Následně vlivem subjektivní korekce hodnotitelů dochází ke změně výsledného rizika. V nízkém, středním a vysokém stupni se podíl odsouzených snižuje, a to nejvíce u vysokého (o 6,6 %). Ve velmi vysokém stupni se podíl zvyšuje o 8,6 % na celkových 27,8 %.

Jestliže výsledný výskyt vysokého a velmi vysokého rizika byl u DF Zaměstnání vůči DF Bydlení více než trojnásobný, pak u DF Financí je vůči DF Bydlení vyšší dokonce čtyřnásobně (65,8 %). Zároveň se opět zvýšil výskyt souvislosti DF Financí s aktuální

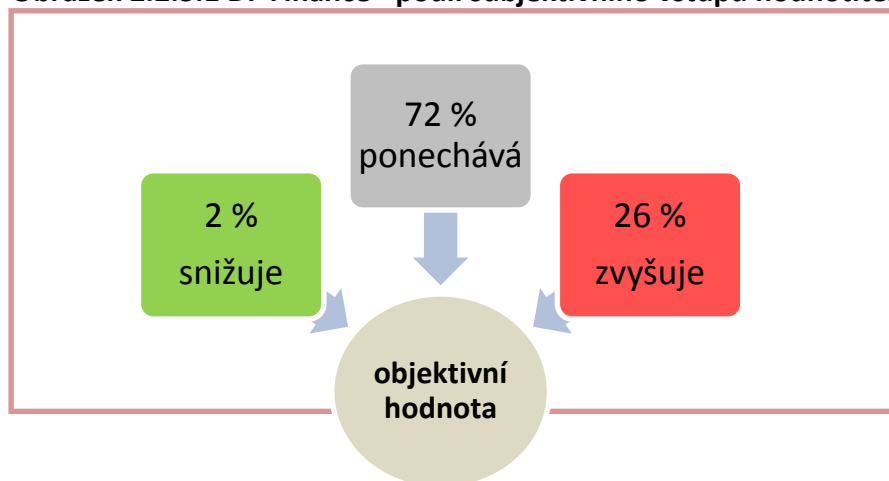
trestnou činností, neboť u 74,4 % byla souvislost ohodnocena jako střední nebo vysoká.

Pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru ukazuje, že u DF Financí nebylo vyhodnoceno žádné riziko nebo souvislost s aktuální trestnou činností (objektivní hodnota = 0) pouze u 1,8 % odsouzených. Výskyt maximální hodnoty (objektivní hodnota = 10) bylo u DF Finance vyhodnoceno u 1,1 % odsouzených.

Subjektivní hodnocení

Hodnotitel mohl výsledky objektivního hodnocení stanoveným způsobem korigovat. Výsledky subjektivní korekce nalezneme v obrázku 2.2.3.1.

Obrázek 2.2.3.1 DF Finance - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



Tendence zvyšování v rámci subjektivní korekce hodnotiteli zůstala i u DF Financí. V rámci možnosti využití subjektivního hodnocení ponechávalo 72 % hodnotitelů hodnotu objektivního hodnocení. Pokud hodnotitelé možnost subjektivního hodnocení využili, převládala tendence hodnotu objektivního hodnocení zvyšovat, a to převážně o jeden bod. Celkem objektivní hodnotu zvýšilo 26 % hodnotitelů.

2.2.4 DYNAMICKÝ FAKTOR RODINA A SOCIÁLNÍ KONTAKTY

Definice

Dynamický faktor Rodina a sociální kontakty popisuje existenci kontaktů se svým rodinným a sociálním prostředím včetně jejich vlivu. V tomto faktoru se sledují rizika spočívající v negativním vlivu osob blízkých na páchání trestné činnosti, kontaktu s osobami s kriminální minulostí, častých konfliktů v mezilidských vztazích, nefungujícího sociálního zázemí a souvislosti s aktuální trestnou činností.

Popis situace

Popis se zaměřuje na rodinný stav odsouzeného a existenci dětí s přihlédnutím ke skutečnosti, zda se jedná o českého občana nebo cizince. Časově je popis orientován do období před nástupem aktuálního výkonu trestu.

Z pohledu sociodemografických ukazatelů hodnotitel sleduje odsouzené také z perspektivy státní příslušnosti, resp. druhu pobytu. U cizinců se sleduje zejména skutečnost, zda má na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo mu byl udělen azyl či doplňková ochrana. Kromě uvedených druhů pobytu se všechny ostatní pobyty (přechodný pobyt apod.), včetně nelegálních pobytů cizinců, řadí do kategorie „další“.

Cizinec

Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.³⁹ Při zjišťování formy pobytu cizince na území České republiky se sleduje skutečnost, zda se jedná o legální pobyt.

Tabulka 2.2.4.1 DF Rodina a sociální kontakty - rozložení druhů pobytu

Druh pobytu	%
Trvalý pobyt	2,6
Azyl, doplňková ochrana	0,1
Další	3,8

Cizinci v našem souboru tvoří 6,5 %. Významnou skupinu tvoří 2,6 % odsouzených cizinců (s trvalým pobytem, požívající doplňkovou ochranu, azylanti), neboť se na ně vztahuje řada zákonných ustanovení jako u občanů České republiky. Do kategorie další se zahrnovali i cizinci s nelegálním pobytem na území České republiky.

Rodinný stav

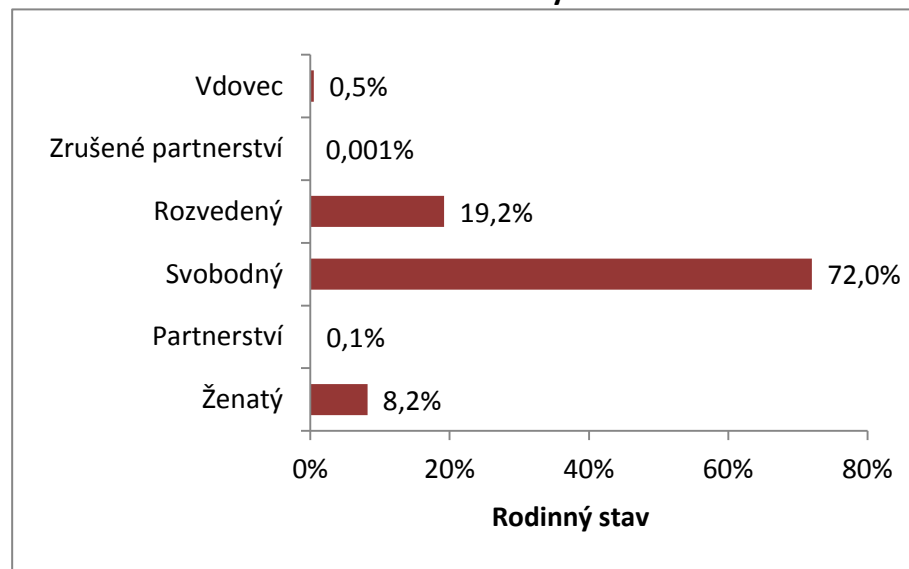
V rámci rodinného stavu se řadí stavy odvíjející se od společenství muže a ženy (manželství) a společenství osob stejného pohlaví (registrované partnerství) založené zákonem stanoveným způsobem, včetně forem od toho se odvíjejících (rozvody, zrušené partnerství, vdovectví).⁴⁰ V případě neexistence zákonem založeného společenství se ostatní stavy řadí do stavu svobodných.

³⁹ Blíže ustanovení § 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Dalším sociodemografickým ukazatelem, který hodnotitel sleduje, je rodinný stav odsouzených a dětí. Z pohledu rodinného stavu dominují odsouzení svobodní (72 %) a s odstupem následují rozvedení odsouzení (19,2 %). Bližší pohled nabízí graf 2.2.4.1. Ženatí tvoří 8,2 % z celkového souboru a nutno podotknout, že více jak polovina z nich nesdílí v manželství společnou domácnost. Jejich manželský svazek je víceméně formálního charakteru.

Graf 2.2.4.1 DF Rodina a sociální kontakty - rozložení rodinného stavu



Děti

Ve zmíněné kategorii se sleduje především existence právního vztahu dítěte a odsouzeného a z toho vyplývajících zákonných povinností. Výchova nevlastních dětí se v uvedené části nesleduje. Jestliže je informace, že odsouzený žil s družkou a společně pečovali o její vlastní nebo jí svěřené děti, významná, hodnotitel ji zaznamenal v jiné části popisu.

Tabulka 2.2.4.2 DF Rodina a sociální kontakty - přítomnost vlastních/osvojených nebo svěřených dětí

Děti	%
Pouze vlastní	51,9
Pouze svěřené	0,1
Vlastní i svěřené	0,2
Žádné	47,8

Téměř každý druhý odsouzený je rodičem. V průměru na jednoho odsouzeného rodiče připadají dvě děti. Z celkového počtu hodnotitelé zaznamenali přítomnost dětí u 52,2 % odsouzených na jedné straně, na druhé straně je podstatná informace, že z tohoto počtu 79,3 % odsouzených rodičů nemá dítě ve své péči. Detail počtu dětí ve vlastní péči nabízí tabulka 2.2.4.3.

Tabulka 2.2.4.3 DF Rodina a sociální kontakty – počet dětí ve vlastní péči

Děti ve vlastní péči	%
0	79,3
1	11,0
2	6,0
3	2,2
4	0,8
5	0,5
6 a více	0,2

Sociální zázemí

Tabulka 2.2.4.4 DF Rodina a sociální kontakty - okruh osob v sociálním zázemí

Sociální zázemí	%
Prarodiče	19,8
Rodiče	85,2
Sourozenci	83,9
Manželka	9,3
Partner	1,1
Družka	51,8
Děti	50,2
Ostatní příbuzní	26,3
Známí, přátelé	19,1
Ostatní osoby	5,6

V DF Rodina a sociální kontakty hodnotitel dále mapuje okruh osob, se kterými udržuje nebo bude chtít odsouzený v průběhu výkonu trest udržovat kontakt. Nejčastěji uváděnými osobami se stali rodiče a sourozenci, následovali druhové a děti. Opět bližší pohled nabízí tabulka 2.2.4.4. Položka „ostatní osoby“ byla určena sice pro okruh osob neuvedených v seznamu, nejčastěji se tam ale vyskytují nespecifikovaní kamarádi.

Neméně pozornosti hodnotitelé věnovali informaci, kdy se odsouzení ocitají bez jakéhokoli sociálního zázemí. V tomto ohledu bylo označeno necelých 10 % odsouzených, což činí téměř tři tisíce odsouzených. V uvedených případech je podpora sociálním zázemím zásadní.

Rizika

Dynamický faktor Rodina a sociální kontakty obsahuje celkem pět rizik. Výsledné riziko nám podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Rodina a sociální kontakty na celkovou rizikovost chování odsouzeného. Rizikovost faktoru vyplývá z negativního vlivu osob blízkých na páchání trestné činnosti, kontaktu s osobami s kriminální minulostí, častých konfliktů v mezilidských vztazích, nefungujícího sociálního zázemí a souvislosti s aktuální trestnou činností.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovost rodiny a sociálních kontaktů z taxativně uvedených kategorií rizik.

Kategorie rizik

1. Vliv osob blízkých na páčání trestné činnosti

Zhodnocení skutečnosti, zda se někdo z osob blízkých nepodílel či nepodílí na trestné činnosti odsouzeného. Významný negativní vliv představuje situace, kdy jsou osoby příbuzné nebo blízké přímo spolupachateli či účastníky společné trestné činnosti.

2. Kontakty s osobami s kriminální minulostí

Zhodnocení možného nebezpečí vyplývajícího z kontaktu s osobami s kriminální minulostí v rámci svého sociálního prostředí mimo rodinu. V tomto případě se jedná o nebezpečí vyplývající z kriminální zátěže širšího sociálního okolí, se kterým je odsouzený v aktivním kontaktu, nebo do kterého náleží.

3. Časté konflikty ve vztazích

Existence neurovaných až konfliktních vztahů v rámci rodiny a širšího sociálního okolí, obzvláště těch, které si již vyžádaly intervenci institucí, signalizují nefunkčnost sociální vazby, vyšší nebezpečí odloučení a tím i vzniku dalšího kriminálního chování.

4. Nefungující sociální zázemí

Zhodnocení možnosti využití fungujícího sociálního zázemí v širším slova smyslu (nejen rodina). Fungující sociální zázemí má řadu pozitivních funkcí a může se stát výrazným pomocníkem při úspěšném návratu do společnosti. Nefungující sociální zázemí návrat naopak ztěžuje.

5. Souvislost rodiny a sociálních kontaktů s aktuální trestnou činností

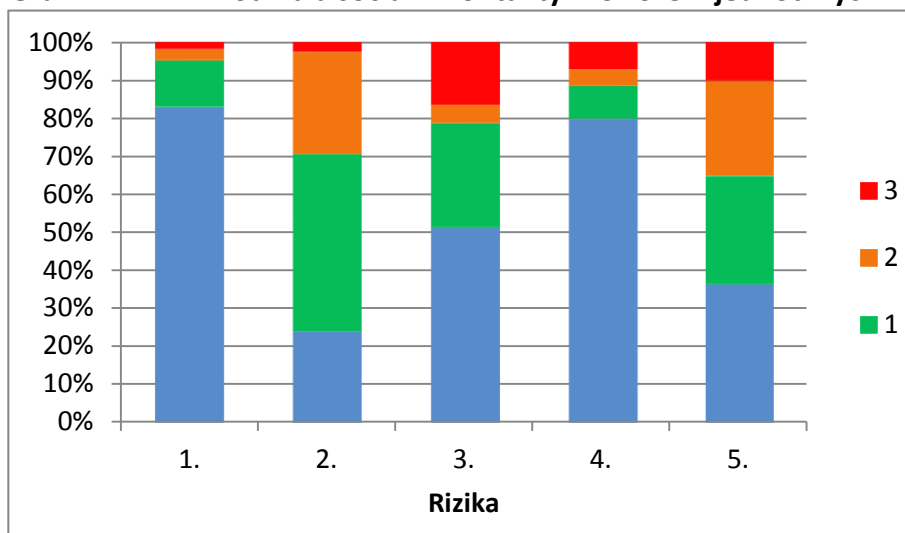
Zhodnocení se týká míry přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem a aktuální trestnou činností. Nejde tedy jen o prostou sumu jednotlivých rizik tohoto faktoru.

Výsledky hodnocení rodiny a sociálních kontaktů hodnotiteli nabízí tabulka 2.2.4.5 a graf 2.2.4.2, které jsou doplněny o základní interpretaci výsledků.

Tabulka 2.2.4.5 DF Rodina a sociální kontakty - rozložení jednotlivých rizik

Rizika (%)	0	1	2	3	CH
1. Vliv osob blízkých na páčání TČ	81,1	12,0	2,9	1,7	2,3
2. Kontakty s osobami s kriminální minulostí	23,8	46,4	26,4	2,5	0,9
3. Časté konflikty ve vztazích	49,3	26,3	4,7	15,5	4,2
4. Nefungující sociální zázemí	78,4	8,5	4,2	6,9	2,0
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost rodiny a sociálních kontaktů s aktuální trestnou činností	36,2	28,3	24,8	9,9	0,8

Graf 2.2.4.2 DF Rodina a sociální kontakty - rozložení jednotlivých rizik



DF Rodina a sociální faktory na rozdíl od Financí a Zaměstnání nepatří mezi faktory, kde by se riziko vyskytovalo v závažné míře (vysoké, velmi vysoké riziko). Vyšší hodnoty dosahuje riziko Kontakty s osobami s kriminální minulostí, v závažné míře se vyskytuje v 28,9 % případech, přitom je důležité, že se nejedná o kontakty nahodilé. Riziko Konflikty v mezilidských vztazích, které dosáhly charakteru jak přestupku tak trestné činu, se vyskytuje v závažné míře u 20,2 % případů. Ostatní rizika jako Vliv osob blízkých na páchání trestné činnosti nebo Nefungující sociální zázemí nedosahovala hodnot závažné míry. S klesající rizikovostí tohoto faktoru klesá i hodnocení souvislosti s aktuální trestnou činností.

Výpočet rizika

Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení financí (tabulka 2.2.4.6 a graf 2.2.4.3).

Objektivní hodnocení a výsledné riziko

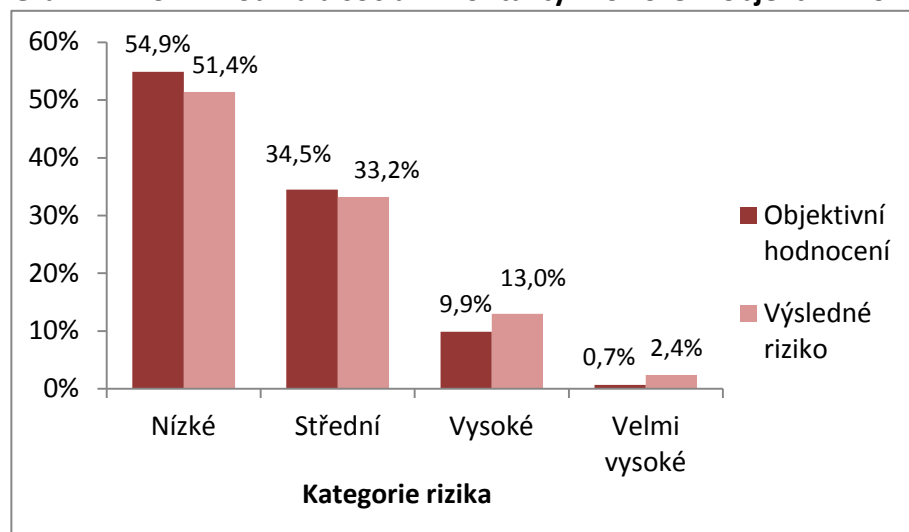
Tabulka 2.2.4.6 DF Rodina a sociální kontakty - rozložení jednotlivých stupňů objektivního hodnocení a výsledného rizika

Hodnocení (%)	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	54,9	51,4
Střední	34,5	33,2
Vysoké	9,9	13,0
Velmi vysoké	0,7	2,4

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik bydlení jsme tudíž převedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké riziko (7,51-10). Výskyt vysokého a velmi vysokého rizika byl u DF Rodina a sociální

faktory nižší než u DF Finance a DF Zaměstnání, ale vyšší než u DF Bydlení, celkem se vyskytoval u 15,4 % odsouzených.

Graf 2.2.4.3 DF Rodina a sociální kontakty - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika



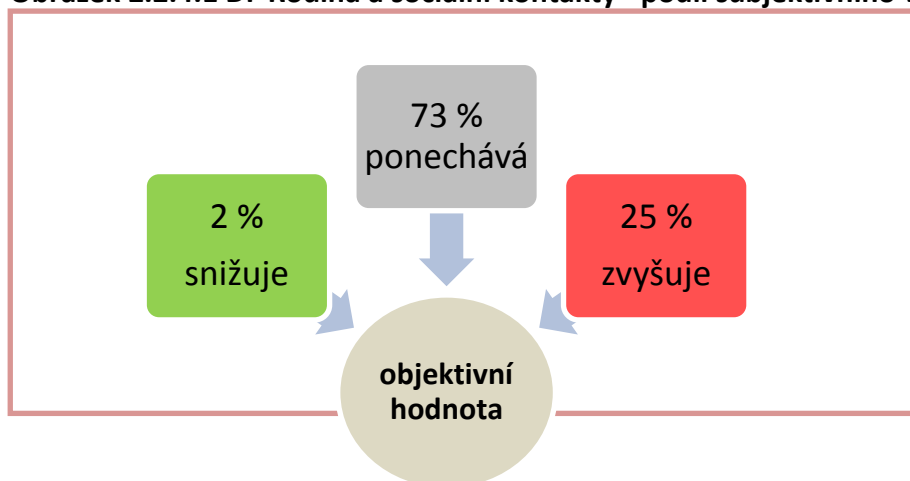
Z grafu 2.2.4.3 vyplývá, že DF Rodina a sociální kontakty se vyskytuje v nízkém (54,9 %) a středním (34,5 %) stupni. Následně vlivem subjektivní korekce hodnotitelů dochází ke změně výsledného rizika. V nízkém a středním stupni se podíl odsouzených snižuje na 51,4 %, resp. na 33,2 %. Následně se ve vysokém stupni podíl odsouzených zvyšuje na 13 % a ve velmi vysokém na 2,4 %.

Připojujeme i pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru. Již z celkového rozložení rizika lze očekávat vyšší výskyt nízkých hodnot, dokonce krajní nulová hodnota (objektivní hodnota = 0) se v DF Rodina a sociální faktory vyskytla u 14,3 % odsouzených. Na druhé straně velmi vysoká krajní hodnota (objektivní hodnota = 10) se vyskytovala pouze u 4 odsouzených.

Subjektivní hodnocení

Hodnotitel mohl výsledky objektivního hodnocení stanoveným způsobem korigovat. Výsledky subjektivní korekce nalezneme v obrázku 2.2.4.1.

Obrázek 2.2.4.1 DF Rodina a sociální kontakty - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



V rámci možnosti využití subjektivního hodnocení ponechávalo 73 % hodnotitelů u DF Rodina hodnotu objektivního hodnocení. Pokud hodnotitelé možnost subjektivního hodnocení využili, převládá tendence hodnotu objektivního hodnocení zvyšovat, a to převážně o jeden bod. Celkem objektivní hodnotu zvýšilo 25 % hodnotitelů.

Doklad totožnosti

Tabulka 2.2.4.7 Doklad totožnosti

Občanský průkaz	%
má	74,2
- ve věznici	67,3
- mimo věznici	6,9
nemá vůbec	25,8

Z celkového počtu odsouzených uvedlo existenci občanského průkazu 74,2 % odsouzených, přičemž 67,3 % odsouzených mělo doklad přímo ve věznici a 6,9 % odsouzených mimo věznici. U 2,8 % odsouzených byla zaznamenána neplatnost dokladu zejména z důvodů změny povinných údajů a uplynutí konce platnosti. Absence občanského průkazu byla zaznamenána u 25,8 % odsouzených. Informace o dlouhodobé nepřítomnosti dokladu totožnosti v životě odsouzeného (nejen o jeho nepřítomnosti ve věznici) může odrážet vážnou sociální situaci u odsouzených před výkonem trestu odnětí svobody. Uvedení odsouzení se nemohou začlenit do systému sociální politiky a tím využívat její podpory.

2.2.5 DYNAMICKÝ FAKTOR VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVA

Definice

Dynamický faktor Vzdělání a výchova popisuje úroveň a kvalitu dosaženého vzdělání a charakter výchovného prostředí, ve kterém odsouzený vyrůstal. Posuzují se rizika vyplývající z nízkého či nedokončeného vzdělání, z negativních dopadů výchovného prostředí na jedné straně a z odloučení od primární rodiny z důvodu institucionalizovaných pobytů. Dále rizika vyplývající z poruch chování a souvislost faktoru s trestnou činností.

Popis situace

Popis situace v DF Vzdělání a výchova je rozdělený na tři části. První se zpracovává u odsouzených, kteří jsou cizinci. Další dvě u všech odsouzených bez ohledu na státní příslušnost. Jsou to vzdělání a výchova.

Znalost češtiny u cizinců

Cizinec

Jestliže je odsouzený cizinec, hodnotitel se zabývá jeho státní příslušností a nakolik ovládá český popř. jiný než rodný jazyk.

Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.⁴¹

Tabulka 2.2.5.1 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených cizinců

Cizinec	%
Ano	6,5
Ne	93,5

Z hodnoceného souboru činí podíl odsouzených cizinců je 6,5 %. V tabulce 2.2.5.2 jsou uvedeny procentuální zastoupení státní příslušnosti vyskytující se ve více než 1 %.

⁴¹ Blíže ustanovení § 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Tabulka 2.2.5.2 DF Vzdělání a výchova - podíl nejčastěji se vyskytujících státních příslušností odsouzených cizinců

Státní příslušnost	%
Slovensko	38,6
Vietnam	23,1
Ukrajina	7,7
Polsko	5,4
Bulharsko	4,6
Rusko	3,4
Rumunsko	3,1
Alžírsko	1,4
Lotyšsko	1,4
Nigérie	1,4
Kosovo	1,1

Nejvíce jsou mezi cizinci zastoupeni Slováci a Vietnamci. Občané dalších států jsou zastoupeni v podílu menším než 10 %. Jako příklad lze uvést sestupně Ukrajina, Polsko a Bulharsko.

U skupiny cizinců dále zjišťujeme úroveň znalosti českého jazyka se zaměřením na schopnost základní komunikace, čtení a psaní v českém jazyce a schopnosti formulovat vlastní myšlenky v českém jazyce (tabulka 2.2.5.3).

Rozumí česky

Tabulka 2.2.5.3 DF Vzdělání a výchova - rozložení jednotlivých úrovní znalosti českého jazyka u odsouzených cizinců

Rozumí česky	%
Je schopen základní komunikace v češtině	83,1
Umí číst české texty	66,4
Umí česky psát	74,0
Je schopen formulovat v češtině své myšlenky	68,9

Alespoň základní komunikace v češtině je schopno 83,1 % odsouzených cizinců. Z toho počtu 68,9 % odsouzených cizinců dokáže v češtině formulovat své myšlenky. Můžeme tedy konstatovat, že většina odsouzených cizinců je schopna domluvit se česky na základní úrovni.

Znalost dalších jazyků

Tabulka 2.2.5.4 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených cizinců, kteří znají další jazyk

Znalost dalších jazyků	%
Ano	50,1
Ne	49,9

Kromě svého mateřského jazyka ovládá polovina odsouzených cizinců ještě další jazyk, který můžeme využít ke komunikaci s nimi. Nejčastěji to jsou němčina, angličtina a ruština různé úrovně.

Vzdělání

Zaznamenává se aktuální stav dosaženého stupně vzdělání, které vychází primárně ze školského zákona (a též zákona o vysokých školách, vysokoškolského zákona) a vymezuje proces postupného získávání kvalifikace v jednotlivých stupních školní soustavy.⁴² Nosným pilířem systému je rozdělení vzdělání do tří oblastí: primární (základní), sekundární (střední) a terciární (další).

Hodnotitel zaznamená jednotlivé stupně vzdělání až k nejvyššímu, ve kterém se odsouzený vzdělával. Včetně toho, zda a jakou formou vzdělání dokončil.

Základní, střední, vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání (i nedokončené)

Tabulka 2.2.5.5 DF Vzdělání a výchova - rozložení jednotlivých stupňů vzdělávání

Základní (i nedokončené)	rel. %	abs. %
Nedokončené	---	0,5
Dokončené	---	99,5
Základní		
Dokončené - bez dalšího studia	---	15,1
Střední (i nedokončené)		
Nedokončené	41,6	33,9
Zakončené získáním výučního listu	45,1	36,8
Zakončené získáním maturitního vysvědčení	13,3	10,9
Vyšší odborné (i nedokončené)		
Nedokončené	51,7	0,5
Zakončené získáním diplomu	48,3	0,4
Vysokoškolské (i nedokončené)		
Nedokončené	54,9	1,3
Zakončené získáním VŠ diplomu	45,1	1,1

V analyzovaném souboru základní vzdělání nedokončilo 0,5 % odsouzených. Nejčastější příčinou byly etopedické problémy jako jsou záškoláctví, predelikventní chování apod.

Z tabulky 2.2.5.5 je zřejmé, že z odsouzených, kteří úspěšně dokončili základní vzdělání, 52,3 % na této úrovni zůstalo. Z této skupiny 18,4 % odsouzených další vzdělávání ani nezapočalo a 33,9 % odsouzených se nepodařilo další vzdělávání dokončit. Výuční list v rámci středního vzdělávání získalo 36,8 % odsouzených a maturitu 10,9 % odsouzených. Z nich se potom o získání dalšího vzdělání

⁴² Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

pokoušelo 3,3 % odsouzených, přitom další vyšší vzdělání dokončilo 1,5 % odsouzených.

Pro srovnání uvádíme procentuální rozložení nejvyššího dosaženého vzdělání v celkové populaci u osob starších 15 let, které vychází z dat Českého statistického úřadu při sčítání lidu v roce 2011.⁴³

Tabulka 2.2.5.5-1 - rozložení jednotlivých stupňů vzdělávání v obecné populaci

Nejvyšší ukončené vzdělání	%
Bez vzdělání	0,5
Základní včetně neukončeného	17,6
Střední včetně vyučení	33,0
Úplné střední (s maturitou)	27,1
Nástavbové a vyšší odborné	4,1
Vysokoškolské	12,4
Nezjištěno	5,3

Z porovnání tabulek 2.2.5.5 a 2.2.5.5-1 je zřejmý rozdíl především v kategoriích základní vzdělání, které je ve většinové populaci zastoupeno 17,2 % osob a v popisovaném souboru je to 52,3 % odsouzených. Dále střední s maturitou 27,1 % osob oproti 10,9 % odsouzených a vysokoškolské 12,4 % osob oproti 1,1 % odsouzených.

Absolvované kurzy a vykonaná praxe

Absolvované kurzy a rekvalifikace a vykonaná praxe vypovídají o motivaci odsouzeného k získání dovedností, které mu umožní lepší uplatnění na trhu práce a také o tom, že má zájem získávat finanční prostředky legálním způsobem.

Vzhledem k tomu, že populace odsouzených dosahuje ve formálním vzdělávání celkově nižší úrovně než obecná populace, zajímá nás, zda rozvíjeli svou odbornost mimo systém formou kurzů, rekvalifikací, praxí nebo studií cizích jazyků. Tedy zda nějakým způsobem zvyšoval svou konkurenceschopnost na trhu práce.

- **Absolvované kurzy a rekvalifikace**

Tabulka 2.2.5.6 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených, kteří absolvovali kurzy nebo rekvalifikace

Absolvované kurzy a rekvalifikace	%
Ano	32,4
Ne	67,6

Pracovní, odborný kurz nebo rekvalifikaci v minulosti absolvovalo 32,4 % odsouzených. Nejčastěji jde o kurz svářečský, na vysokozdvíhový vozík,

⁴³ Katalog produktů. Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu [online]. Český statistický úřad, 2014.

kuchařský, jeřábnický a na motorovou pilu. Vyskytují se ale i odsouzení, kteří absolvovali např. kurz přepravy nemocných, sanitářský kurz, ošetrovatelský kurz.

- **Znalost cizích jazyků**

Tabulka 2.2.5.7 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených, kteří znají nějaký cizí jazyk

Znalost cizích jazyků	%
Ano	39,5
Ne	60,5

Celkem 39,5 % odsouzených uvedlo, že ovládá nějaký cizí jazyk. Jde o základní orientační údaj, který dále nediferencuje celé spektrum znalosti cizího jazyka nebo jazyků. I zde jsou to nejčastěji němčina, angličtina a ruština na různé úrovni.

Probíhající příprava na zaměstnání přerušená výkonem trestu

Položka se věnuje situaci, kdy došlo k tomu, že nástup výkonu trestu přerušil probíhající přípravu na zaměstnání odsouzeného. Přípravou na zaměstnání máme přitom na mysli studium na všech úrovních vzdělávacího systému dle školského zákona nebo, zařazení v rekvalifikaci nebo kurzu.

Tabulka 2.2.5.8 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených, u kterých byla výkonem trestu přerušena příprava na zaměstnání

Probíhající příprava přerušená výkonem trestu	%
Ano	2,4
Ne	97,6

Ve zkoumaném souboru bylo 2,4 % odsouzených, kterým nástup do výkonu trestu přerušil, popř. ukončil studium. Převážně se jedná o mladistvé odsouzené, kteří před nástupem do výkonu trestu studovali střední odborné učiliště ale i gymnázium.

Výchova

Výchovu lze definovat jako cílevědomou, plánovitou a všestrannou činnost směřující k vytváření osobnosti člověka a k jeho přípravě na společenské úkoly a osobní život. Popisuje se období vymezené narozením a osmnáctým rokem věku, popř. věkem osamostatnění se od primární rodiny nebo ukončením ústavní výchovy.

Poslední část popisu situace tohoto dynamického faktoru se věnuje okolnostem výchovy odsouzeného. Zajímá nás oblast výchovy v rodinném prostředí i mimo něj, dále oblast sociálně patologických jevů vyskytujících se v rodinném prostředí a v neposlední řadě také v chování odsouzeného.

Výchova v rodinném prostředí

V tabulce 2.2.5.9 jsou prezentovány zaznamenávané podoby rodinného prostředí. Hodnotitel může zaznamenat více podob rodinného prostředí, které mohly nastat v průběhu dětství odsouzeného.

Tabulka 2.2.5.9 DF Vzdělání a výchova - rozložení jednotlivých typů složení rodiny

Složení rodiny	%
Úplná rodina	65,8
Neúplná rodina	25,9
Doplněná rodina	11,6
Pěstounská péče	1,5
Jiná forma uspořádání	3,6
Nezjištěno	0,9

Alespoň část svého života bylo vychovááno v nějaké formě rodinného prostředí 99,1 % odsouzených. Jen 65,8 % z nich strávilo část dětství v úplné rodině. V tabulce 2.2.5.9 jde o čistě kvantitativní vyjádření bez analýzy funkčnosti rodinného prostředí. I přesto jde o vážné zjištění, když si uvědomíme, jaký význam má pro optimální vývoj osobnosti již samotné složení nukleární rodiny. Další analýzou bylo zjištěno, že 4,9 % odsouzených strávilo v úplné rodině celé dětství, zároveň šlo o zcela funkční rodinné prostředí.

Výchova v jiném než rodinném prostředí

Výchovou v jiném než rodinném prostředí máme na mysli výchovu ústavní, která je spojená se separací dítěte od matky.

Hodnotitel využívá stanovenou nabídku popisů a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Nabídka popisu není vylučovací, lze zaznamenat více možností. Souhrnně v položkách výchovy v rodinném prostředí a mimo rodinné prostředí musí být zaznamenána alespoň jedna možnost.

Tabulka 2.2.5.10 DF Vzdělání a výchova - výskyt sledovaných forem výchovných prostředí mimo rodinu

Výchova v jiném než rodinném prostředí	rel. %	abs. %
1. Zdravotnické zařízení	7,9	3,7
2. Školské internátní zařízení	7,9	3,7
3. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	1,5	0,7
4. Střediska výchovné péče	3,3	1,5
5. Dětský diagnostický ústav	16,0	7,5
6. Dětský domov	11,4	5,3
7. Dětský domov se školou	5,5	2,6
8. Výchovný ústav	23,9	11,3
9. Vězení	22,6	10,6
Celkem	-	46,9

Celkový procentuální podíl odsouzených, kteří nikdy neprošli žádnou z uvedených forem institucionální výchovy je 67 %. V analýze se tedy věnujeme 33,1 % odsouzených, kteří mohli absolvovat více než jednu formu výchovy v jiném než

rodinném prostředí. Absolutní procentuální podíl odsouzených, kteří pobývali někdy v průběhu svého dětství mimo rodinné prostředí, je 46,9 %. Z toho 11,3 % odsouzených uvedlo výchovný ústav, 10,6 % odsouzených vězení, kde nerozlišujeme pobyt ve výkonu vazby a výkonu trestu a 7,5 % odsouzených dětský diagnostický ústav. Přitom mohl jeden odsouzený absolvovat pobyt ve více než jednom zařízení. Takže je pravděpodobné, že např. odsouzení, kteří byli již jako mladiství vězněni, absolvovali předtím pobyt ve výchovném ústavu a ještě předtím v dětském diagnostickém ústavu.

Sociálně patologické jevy vyskytující se v průběhu dětství

Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí taková situace nebo chování jedince, které jsou charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vedou k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím. Sociálně patologické jevy nejsou nahodilé, ale mají svou genezi, dynamiku, příčiny, důsledky a vztahují se k mnoha prvkům prostředí, ve kterém vznikly.

Sociálně patologické jevy v rodinném prostředí

Přítomnost sociálně patologických jevů v rodině v průběhu dětství nám dokresluje okolnosti, ve kterých se vyvíjela osobnost odsouzeného.

Hodnotitel využívá stanovenou nabídku popisu a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Lze nezaznamenat žádnou možnost nebo zaznamenat jejich libovolný počet.

Tabulka 2.2.5.11 DF Vzdělání a výchova - výskyt sledovaných sociálně patologických jevů v rodinném prostředí

Sociálně patologické jevy v průběhu dětství – rodinné prostředí	rel. %	abs. %
1. Rodiče nebo pečující osoby ve zvýšené míře konzumovali alkohol	16,3	8,0
2. Rodiče nebo pečující osoby zneužívali návykové látky	3,7	1,8
3. Rodiče nebo pečující osoby nedohlíželi na školní docházku dítěte	1,5	0,7
4. Nedostatečná péče o dítě ze strany rodičů nebo pečujících osob	13,0	6,4
5. Anomální osobnost rodičů nebo pečujících osob	4,7	2,3
6. V rodině docházelo k nějaké formě týrání nebo zneužívání dítěte	7,4	3,7
7. Někdo z příbuzných nebo osob blízkých byl soudně trestán	53,4	26,4

Nejčastějším sociálně patologickým jevem identifikovaným v rodinném prostředí byl fakt, že někdo z příbuzných nebo osob blízkých byl soudně trestán. Tento údaj nacházíme u 26,4 % odsouzených. Na dalších místech nacházíme zvýšené užívání alkoholu a nedostatečnou péči o dítě. I zde platí pravidlo, že v rodinném prostředí jednoho odsouzeného se mohlo vyskytnout více sociálně patologických jevů. Alarmující samozřejmě je, že 42 % odsouzených se v rodinném prostředí vyskytly

jeden nebo i několik sociálně patologických jevů. V rodinném prostředí nebyly u 58 % odsouzených identifikovány žádné sociálně patologické jevy.

Sociálně patologické jevy v chování

Přítomnost sociálně patologických jevů v chování odsouzeného nám poskytuje důležité informace o průběhu vývoje jeho osobnosti. Hodnotitel využívá stanovenou nabídku popisu a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Lze nezaznamenat žádnou možnost nebo zaznamenat jejich libovolný počet.

Tabulka 2.2.5.12 DF Vzdělání a výchova - výskyt sledovaných sociálně patologických jevů v chování

Destrukce majetku a vlastnictví:	Ano %	Ne %	Chybí %
Ničil majetek druhých	8,9	88,7	2,3
Zakládal ohně se záměrem vážného poškození	0,5	97,8	1,7
Nepoctivost nebo krádeže:	Ano %	Ne %	Chybí %
Často lhal	23,8	72,6	3,6
Kradl bez přímé konfrontace s obětí	27,6	69,8	2,6
Vloupával se	13,7	83,5	2,8
Vážné porušování pravidel:	Ano %	Ne %	Chybí %
Před 13. rokem zůstával přes zákazy rodičů dlouho do noci venku	10,7	86,4	2,8
Utíkal z domova	11,6	86,2	2,2
Byl často za školou před 13. rokem věku	17,5	80,0	2,4
Zneužíval alkohol, návykové látky nebo hrál automaty	24,9	72,5	2,5
Agrese k lidem a zvířatům:	Ano %	Ne %	Chybí %
Často vyhrožoval nebo zastrašoval druhé	4,2	93,3	2,5
Často šikanoval	2,0	95,3	2,7
Často začínal rvačky nebo šarvátky	8,8	88,5	2,7
Jako zbraň používal předměty, které mohou těžce zranit druhé	2,0	95,6	2,4
Projevoval fyzickou agresi k lidem	7,2	90,2	2,6
Projevoval fyzickou agresi ke zvířatům	0,2	96,7	3,1
Kradl v přímé konfrontaci s obětí	7,4	90,2	2,4
Vynucoval si na druhém sexuální aktivitu	0,7	97,4	1,8

Nejčastěji identifikovanými sociálně patologickými jevy v chování odsouzených jsou krádeže, lhaní a zneužívání alkoholu, drog nebo hraní automatů. Na opačném konci kontinua nacházíme týrání zvířat a vynucování sexuálních aktivit, které se vyskytují sice v nízkém procentu, ale na druhou stranu jde o jevy nesrovnatelně závažnější. Celkově byly nějaké projevy poruchy chování zjištěny u 46 % odsouzených.

Dětská delikvence

Dětskou delikvenci definujeme jako jednání, které svou povahou naplňuje skutkovou podstatu nějakého trestného činu, ale pachatel je, vzhledem ke svému věku právně nepostižitelný.

Nejen z penitenciárního hlediska je důležitá informace, zda odsouzený páchal trestnou činnost již před patnáctým rokem věku. Proto je této okolnosti věnována samostatná položka.

Tabulka 2.2.5.13 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených, u kterých byla výkonem trestu přerušena příprava na zaměstnání

Spáchal čin jinak trestný před 15. rokem věku	%
Ano	10,6
Ne	86,7
Chybí	2,7

Celkem 10,6 % odsouzených přiznává, že se dopustilo činu jinak trestného před 15. rokem věku. Jde o údaj, který pochází ze self-reportu, který nelze objektivně ověřit. Lze předpokládat, že určité procento odsouzených si to, že páchalo skutky jinak trestné, nemusí pamatovat, nebo své chování tak hodnotit. I přesto vnímáme zjištěné procento jako poměrně vysoké.

Trávení volného času

Volný čas je významnou součástí života člověka již od jeho dětství.

Hodnotitel využívá stanovenou nabídku popisu a výběr činí na základě vlastního posouzení dané situace. Lze nezaznamenat žádnou možnost nebo zaznamenat jejich libovolný počet.

Tabulka 2.2.5.14 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených, kteří trávili volný čas sledovanými formami aktivit

Trávení volného času	%
Organizované zájmové kroužky a sport	52,6
Neorganizované zájmové a sportovní aktivity	60,2
Televize, počítač, tablet apod.	39,2
Jiné způsoby trávení volného času	38,2

Více než polovina odsouzených navštěvovala v průběhu dětství organizované volnočasové aktivity. Sem řadíme členství v různých sportovních klubech a zájmových sdružení jako je např. Skaut.

Závadový charakter vrstevnických skupin

Rozvoj identity i osobnosti dítěte významně ovlivňují vrstevnické skupiny především činností, které se věnují a normami, kterými se řídí. Nás z uvedeného úhlu pohledu zajímá především to, zda byl členem vrstevnické skupiny nebo skupin, které lze označit právě vzhledem k jejich činnosti nebo normám jako závadové.

Tabulka 2.2.5.15 DF Vzdělání a výchova - podíl odsouzených, kteří byli členy vrstevnických skupin se závadovým charakterem

Závadový charakter vrstevnických skupin	%
Ano	37,0
Ne	63,0

Hodnotitel zaznamenává skutečnost, zda odsouzený trávil nějakou část dětství ve vrstevnické skupině, kterou lze hodnotit jako závadovou (následně v doplnění specifikuje). Může jít např. o partu na sídlišti, jejíž členové společně kradli v obchodech, společně užívali drogy. Ze zjištěných údajů vyplývá, že 37 % odsouzených nějakou část dětství trávilo v závadové vrstevnické skupině.

Rizika

Dynamický faktor Vzdělání a výchova obsahuje celkem osm rizik. Posuzují se v něm rizika vyplývající z nízkého či nedokončeného vzdělání, z negativních dopadů výchovného prostředí na jedné straně a z odloučení od primární rodiny z důvodu institucionalizovaných pobytů na straně druhé, rizika vyplývající z poruch chování a souvislost tohoto faktoru s trestnou činností. Výsledné riziko nám tak podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Vzdělání a výchova na celkovou rizikovitost chování odsouzeného.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovitost vzdělání a výchovy v taxativně uvedených rizik.

Kategorie rizik

1. Základní nebo nedokončené vzdělání

Zhodnocuje se dosažená úroveň formálního vzdělání.

2. Dysfunkční rodinné prostředí

Zhodnocuje se míra nefunkčnosti rodinného výchovného prostředí, ve kterém odsouzený vyrůstal od funkčního až po zcela afunkční.

3. Kriminální zátěž v rodinném prostředí

Zhodnocuje se míra kriminální zátěže v rodinném prostředí.

4. Institucionální výchova

Zhodnocuje se forma a délka působení institucionální výchovy, kterou odsouzený v dětství prošel.

5. Neúplná rodina

Zhodnocuje se charakter neúplnosti rodiny popř. délka jejího trvání v rodině, ve které odsouzený vyrůstal.

6. Poruchy chování v dětství

Zhodnocuje se závažnost poruch chování, které se vyskytly v dětství odsouzeného.

7. Členství v sociálně závadové skupině

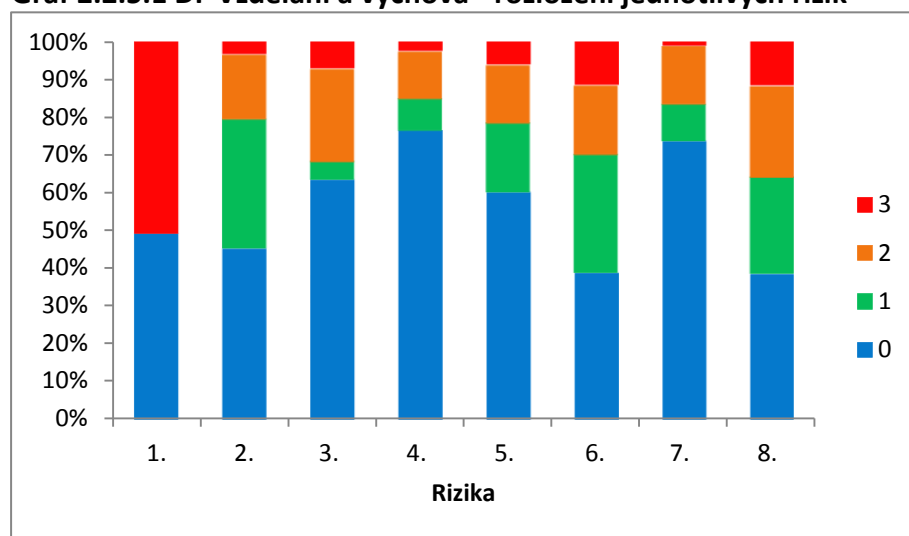
Zhodnocuje se závažnost členství v závadových skupinách, kterých byl odsouzený v dětství členem.

8. Souvislost výchovy a vzdělání s aktuální trestnou činností

Zhodnocuje se míra přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem Vzdělání a výchova a aktuální trestnou činností.

Tabulka 2.2.5.16 DF Vzdělání a výchova - rozložení jednotlivých rizik

Rizika (%)	0	1	2	3	CH
1. Základní nebo nedokončené vzdělání	49,0	X	X	50,5	0,5
2. Dysfunkční rodinné prostředí	44,8	34,0	16,9	3,3	1,0
3. Kriminální zátěž v rodinném prostředí	62,0	4,9	23,9	6,9	2,3
4. Institucionální výchova	75,6	8,5	12,4	2,5	1,0
5. Neúplná rodina	59,5	18,3	15,1	6,0	1,1
6. Poruchy chování v dětství	38,4	31,2	18,1	11,3	1,0
7. Členství v sociálně závadové skupině	72,4	9,8	15,1	1,1	1,6
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
8. Souvislost výchovy a vzdělání s aktuální trestnou činností	38,3	25,4	23,9	11,5	0,9

Graf 2.2.5.1 DF Vzdělání a výchova - rozložení jednotlivých rizik

Riziko Základní nebo nedokončené vzdělání je jedno ze dvou rizik v nástroji, které má pouze dvě hodnoty. Buď odsouzený dosáhl vyššího než základního vzdělání nebo vyššího nedosáhl. Vyšší než základní vzdělání nezískalo 49 % odsouzených. A to buď proto, že se o to ani nepokoušeli, nebo v dalším stupni vzdělávání neuspěli (tabulka 2.2.5.16). Další rizika dynamického faktoru Vzdělání a výchova jsou definována negativně. To znamená, že hodnoty 0 znamenají jejich opak (např. v riziku Dysfunkční rodinné prostředí hodnota 0 znamená, že vyrůstal ve funkčním rodinném prostředí).

Nejvyšší hodnoty nacházíme u rizik Kriminální zátěž v rodinném prostředí (v závažné míře se vyskytlo u 30,8 % odsouzených) a Poruchy chování v dětství (v závažné míře se vyskytlo u 29,4 % odsouzených). V riziku Dysfunkční rodinné prostředí bylo shledáno, že u 44,8 % odsouzených bylo rodinné prostředí zcela funkční. Podstatnou část svého dětství vyrůstalo 59,5 % odsouzených v úplné rodině. Žádnou nebo jen nízkou souvislost DF Vzdělání a výchova zaznamenalo 63,7 % hodnotitelů.

Výpočet rizika

Objektivní hodnocení a výsledné riziko

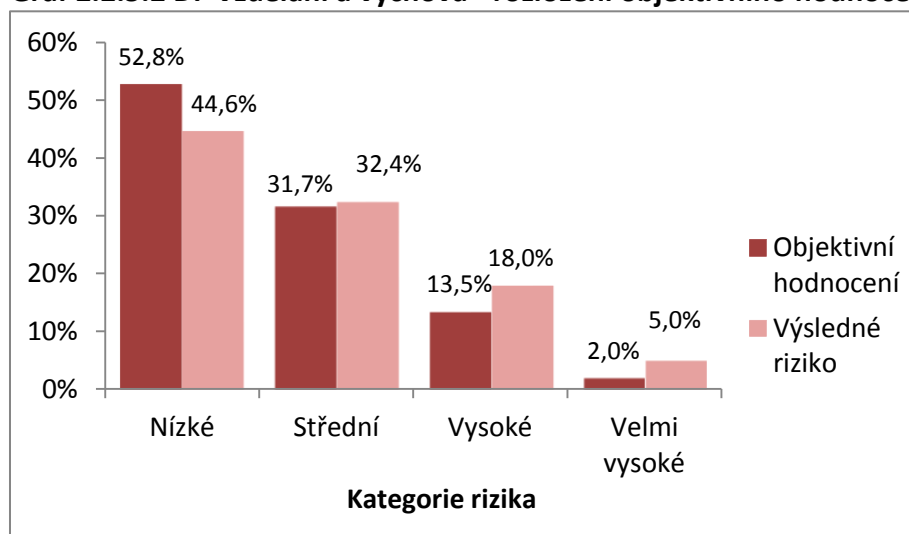
Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení závislostí (tabulka 2.2.5.17 a graf 2.2.5.2).

Tabulka 2.2.5.17 DF Vzdělání a výchova - rozložení jednotlivých stupňů objektivního hodnocení a výsledného rizika

Rizika (%)	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	52,8	44,6
Střední	31,7	32,4
Vysoké	13,5	18,0
Velmi vysoké	2,0	5,0

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik vzdělání a výchovy jsme tudíž převedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké riziko (7,51-10).

Graf 2.2.5.2 DF Vzdělání a výchova - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika



Z grafu 2.2.5.2 vyplývá, že těžiště objektivního rizika DF Vzdělání a výchova se vyskytuje v nízkém (52,8 %) a středním (31,7 %) stupni. Celkem se v těchto dvou stupních nachází 84,5 % odsouzených. Vlivem subjektivní korekce hodnotitelů, která se odráží ve výsledném riziku, dochází k snížení na 77 %. Přesun odsouzených do vyšších stupňů je poměrně rovnoměrně rozdělen do vysokého (o 4,5 %) a velmi vysokého stupně (o 3 %).

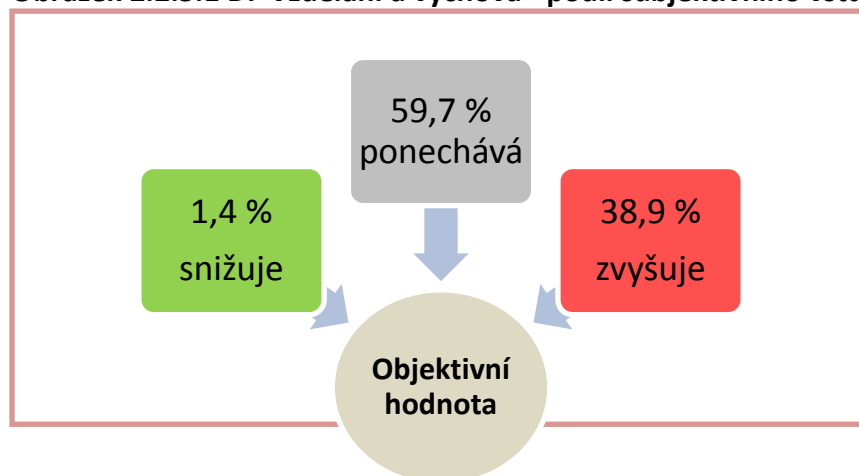
Připojujeme i pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru. Již z celkového rozložení rizika lze očekávat vyšší výskyt nízkých hodnot, dokonce krajní nulová hodnota (objektivní hodnota = 0) se v DF Vzdělání a výchova vyskytla u 12,6 % odsouzených. Na druhé straně velmi vysoká krajní hodnota (objektivní hodnota = 10) se nevyskytla ani v jednom případě.

Z tabulky 2.2.5.17 a grafu 2.2.5.2 jednoznačně vyplývá, že procentuální výskyt celkového rizika v pásmu nízkého rizika, hodnotitelé ovlivňují subjektivním hodnocením, v tom smyslu, že využívají možnost jeho zvýšení. Tím dochází k finálnímu zvýšení procentuálního podílu odsouzených vyskytujících se v pásmech středního, vysokého a velmi vysokého rizika.

Subjektivní hodnocení

Hodnotitel mohl výsledky objektivního hodnocení stanoveným způsobem korigovat. Výsledky subjektivní korekce nalezneme v obrázku 2.2.5.1.

Obrázek 2.2.5.1 DF Vzdělání a výchova - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



V rámci možnosti využití subjektivního hodnocení ponechávalo 59,7 % hodnotitelů u DF Vzdělání a výchova hodnotu objektivního hodnocení. Pokud hodnotitelé možnost subjektivního vstupu využili, výrazně převládala tendence hodnotu objektivního hodnocení zvyšovat, a to o jeden bod. Celkem objektivní hodnotu zvýšilo 38,9 % hodnotitelů.

2.2.6 DYNAMICKÝ FAKTOR ZÁVISLOSTI

Definice

Dynamický faktor Závislosti popisuje a posuzuje vztah odsouzeného k alkoholu, nealkoholovým drogám⁴⁴ a hazardnímu hraní. Posuzuje se charakter užívání a hazardního hraní. Hodnotí se rizikové souvislosti užívání alkoholu, nealkoholových drog a hazardního hraní, které se týkají interpersonálních vztahů, negativních dopadů na život, finančních problémů, závislosti resp. patologického hráčství a souvislosti tohoto faktoru s trestnou činností odsouzeného.

Popis situace

Popis situace závislostí je zpracováván jen u odsouzených, kterým užívání resp. hazardní hraní způsobovalo v posledním roce života nějaké problémy. Pro přehlednost a možnost komparace jsou porovnatelná data z jednotlivých jeho částí Užívání alkoholu, Užívání nealkoholových drog a Hazardní hraní, jako např. iniciační věk nebo délka problémy působícího užívání z částí *Má problémy s užíváním alkoholu?*, *Má problémy s užíváním nealkoholových drog?*, *Má problémy s hazardním hraním?*, vždy uvedena v jedné tabulce. Následný popis je pak strukturován v pořadí alkohol, nealkoholové drogy, hazardní hraní a srovnání popř. syntéza.

Má problémy s užíváním alkoholu, nealkoholových drog, hazardním hraním

Prvním krokem, který musí hodnotitel učinit rozhodnutí, zda užívání resp. hazardní hraní odsouzenému působilo minimálně v posledním roce závažné problémy. Pokud ano, hodnotitel zpracovává část Popis situace.

Zaznamenává se pití, užívání resp. hazardní hraní, které působí odsouzenému problémy alespoň v jedné dimenzi jeho života (např. v zaměstnání, ve vztazích v rodině, zdravotní komplikace, psychické problémy).

Alkohol (etanol) - je psychoaktivní látka, obsažená v různých koncentracích v alkoholických nápojích.

Nealkoholové drogy - vymezujeme jako psychoaktivní látky tj. látky vyvolávající závislost. Pro naše potřeby nepočítáme do uvedené kategorie alkohol ani nikotin.

Hazardní hraní - je hraní her, jejichž výsledek závisí výhradně nebo převážně na náhodě.

2.2.6.1 DF Závislosti - rozložení položky Má problémy s pitím alkoholu/nealkoholových drog/hazardním hraním

Má problémy s užíváním/hazardním hraním?	Ano %
Alkohol	15,5
Drogy	43,6
Hraní	12,2
Podíl odsouzených s problémy	53,8

⁴⁴ Nealkoholovými drogami máme na mysli omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování dle ustanovení § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

U 15,5 % odsouzených hodnotitelé identifikovali problémy, které souvisejí s užíváním alkoholu, 43,6 % odsouzeným působilo problémy užívání nealkoholových drog a 12,2 % hazardní hraní. Přitom u téměř 20 % z nich byla identifikována kombinace problémy působícího užívání resp. hazardního hraní ve dvou nebo ve všech třech oblastech. U 6,3 % odsouzených byla identifikována kombinace problémy působícího pití a užívání drog, u 2,4 % alkoholu a hazardního hraní, u 9,2 % drog a hazardního hraní a u 1,9 % odsouzených byly identifikovány problémy ve všech třech popisovaných oblastech. Celkem má problémy alespoň v jedné oblasti 53,8 % odsouzených.

Ze srovnání získaných dat jednoznačně vyplývá, že největší potenciál k rozvoji problémů u odsouzených má užívání nealkoholových drog.

Jaké drogy užíval

Zajímá nás celé spektrum drog, které odsouzený ve svém životě užil.

Tabulka 2.2.6.2 DF Závislosti - výskyt užívání sledovaných drog a skupin drog

Drogy	%	Drogy	%
Pervitin/amfetamin	73,8	Extáze	3,9
Kokain	2,9	Lysohlávky	2,7
Marihuana/hašiš	50,6	Jiné houby	0,6
Jiné rostliny	0,6	Těkavé látky	1,9
Opium	1,7	Tlumivé léky	2,2
Heroin	14,5	Jiné léky	1,3
Metadon/Subutex	4,6	Nové syntetické drogy	0,02
LSD	4,0		

Seznam nejčastěji užívaných drog, se kterými mají odsouzení zkušenost (celoživotní prevalence), odpovídá našim předpokladům vycházejícím z praxe. V 73,8 % mají odsouzení zkušenost s pervitinem, 50,6 % s marihuanou a 14,5 % s heroinem, který je teritoriálním specifikem především hl. města Prahy. Užití ostatních drog se vyskytuje již jen v jednotkách procent.

Celoživotní prevalence užití pervitinu je v námi zkoumaném vzorku vyšší, než je celoživotní prevalence užití marihuany.

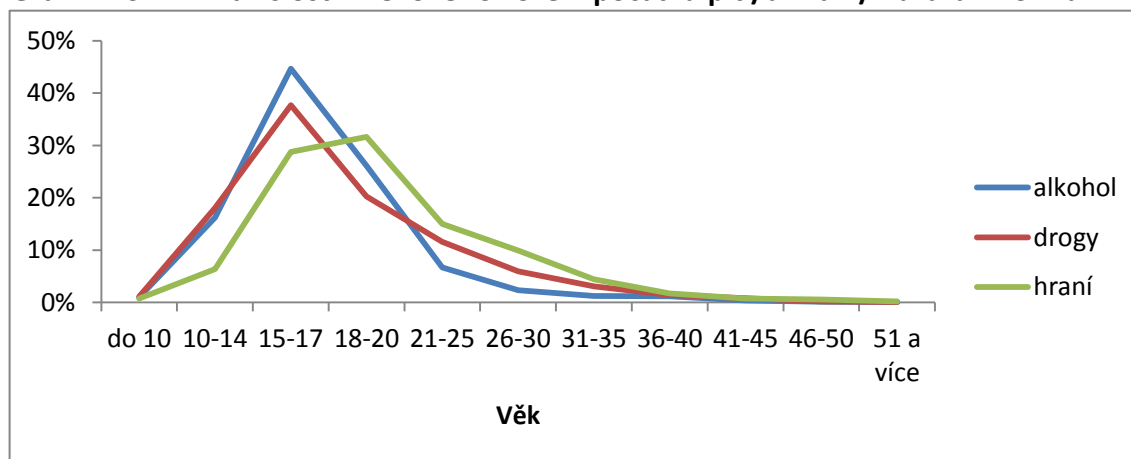
Počátek pití alkoholu/užívání nealkoholových drog/ hazardní hraní – věk

Zachycení iniciačního věku užívání drog. Údaj se zaznamenává v celých letech.

Prvním údajem, který v popisné části sledujeme, je iniciační věk. Tedy věk, kdy s alkoholem, nějakou drogou nebo hazardní hrou setkal poprvé.

Tabulka 2.2.6.3 DF Závislosti - věkové rozložení počátku pití/užívání/hazardního hraní

Počátek užívání/hraní - věk (%)	Alkohol	Drogy	Hraní
do 10	1,7	1,1	0,7
11-14	15,5	18,0	6,4
15-17	44,7	37,7	28,8
18-20	26,2	20,3	31,7
21-25	6,7	11,6	15,0
26-30	2,3	5,9	9,9
31-35	1,2	3,0	4,4
36-40	1,1	1,4	1,6
41-45	0,4	0,8	0,7
46-50	0,1	0,1	0,6
51 a více	0,1	0,1	0,2

Graf 2.2.6.1 DF Závislosti - věkové rozložení počátku pití/užívání/ hazardního hraní

U odsouzených, kteří mají problémy způsobené pitím alkoholu, je nejobvyklejším iniciačním věkem období mezi 15. a 17. rokem věku. Průměrný věk počátku užívání alkoholu odsouzených je 16,6 let.

U odsouzených, kteří mají problémy spojené s užíváním nealkoholových drog, je nejobvyklejším iniciačním věkem období mezi 13. a 18. rokem věku. Průměrný věk počátku užívání nealkoholových drog je 17,6 let.

Maximální hodnota iniciačního věku odsouzených, kteří mají v životě problémy spojené s hazardním hraním je ve srovnání s alkoholem a drogami posunuta do pozdějšího věku. A to do věkového období 18 až 20 let. Ze sledovaného chování v dynamickém faktoru Závislosti je to nejpozději. Průměrný iniciační věk je 19,5 let.

Délka problémy působícího pití alkoholu/užívání nealkoholových drog/hazardní hraní

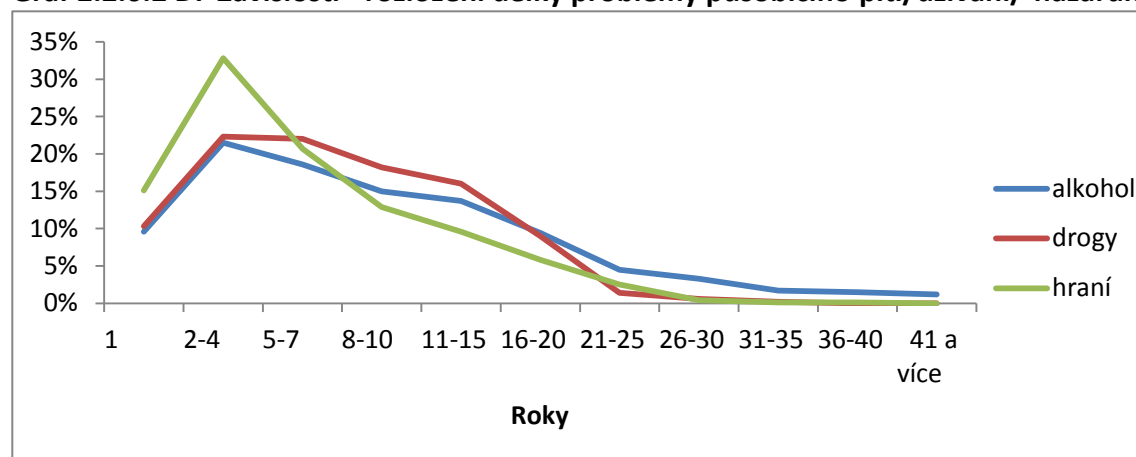
Dále hodnotitele zajímá, jak dlouho odsouzený užívá nebo hraje s tím, že mu hraní způsobuje problémy v jeho životě.

Problémy působící pití, užívání resp. hraní hazardních her definujeme jako pití/užívání/hazardní hraní, které působí odsouzenému problémy alespoň v jedné dimenzi jeho života (např. v zaměstnání, ve vztazích v rodině, zdravotní komplikace, psychické problémy).

Tabulka 2.2.6.4 DF Závislosti - rozložení délky problému působícího pití/užívání/ hazardní hraní

Délka problému působícího užívání/ hazardní hraní - roky (%)	Alkohol	Drogy	Hraní
1	9,6	10,3	15,1
2-4	21,5	22,3	32,8
5-7	18,6	22,0	20,7
8-10	15,0	18,2	12,9
11-15	13,7	16,0	9,6
16-20	9,4	9,0	5,8
21-25	4,5	1,4	2,5
26-30	3,3	0,6	0,4
31-35	1,7	0,2	0,1
36-40	1,5	-	0,1
41+	1,2	-	-

Graf 2.2.6.2 DF Závislosti - rozložení délky problému působícího pití/užívání/ hazardní hraní



Ve sledované skupině odsouzených je délka problému působícího pití (tj. období, ve kterém jim užívání resp. hazardní hraní objektivně způsobuje problémy) alkoholu rozložena především do doby od 1 roku do 10 let. Průměrná délka problému působícího pití je 11 let. Přesnější představu o rozložení délky problému působícího užívání získáme z hodnoty mediánu, která je 8 let.

Délka problému působícího užívání nealkoholových drog je svým rozložením v první polovině podobná jako u uživatelů alkoholu. V druhé se liší. Rozdíl je viditelný jak na hodnotě průměru, který dosahuje hodnoty 8 let, tak mediánu, který dosahuje hodnoty 6 let.

Délka problému působícího hazardního hraní má v první polovině zcela odlišné rozložení a v druhé se spíše podobá rozložení problému působícímu užívání

nealkoholových drog. Rozdíl se odráží i v hodnotách průměru, který dosahuje hodnoty 6,5 roku a i mediánu s hodnotou 5 let.

Jednu z možných příčin, proč se problémy působící hazardní hraní objevuje v životě odsouzených o něco později je to, že ho nacházíme v drtivé většině případů v kombinaci s užíváním alkoholu a nealkoholových drog.

Alkohol/nealkoholové drogy/hazardní hraní vnímá jako problém

Velmi důležitá je také informace o názoru odsouzeného na jeho problémy působící užívání nebo hazardní hraní.

Položka vyjadřuje, zda má odsouzený náhled na problémovost užívání resp. hazardního hraní.

V této rovině jde o základní diferenciaci vnímání alkoholu, nealkoholových drog a hazardního hraní jako zdroje problémů.

Tabulka 2.2.6.5 DF Závislosti - rozložení délky vnímání pití/užívání/hazardního hraní jako problému

Pití/užívání/hazardní hraní vnímá jako problém	%
Alkohol	32,5
Drogy	40,4
Hraní	41,2

Z odsouzených, u kterých hodnotitelé identifikovali problémy působící pití, si 32,5 % uvědomuje, že mezi příčiny jejich problémů patří i užívání alkoholu.

Z odsouzených, u kterých hodnotitelé identifikovali problémy působící užívání nealkoholových drog, 40,4 % vnímá, že jim užívání nealkoholových drog způsobuje problémy. Ve srovnání s alkoholem je procento výrazně vyšší. Můžeme vyslovit hypotézu o tom, že užívání nealkoholových drog způsobuje problémy závažnějšího charakteru než užívání alkoholu. Proto jsou pro uživatele daleko zřejmější.

Z odsouzených, u kterých hodnotitelé identifikovali problémy působící hazardní hraní, 41,2 % vnímá, že jim hazardní hraní způsobuje problémy. Ze tří srovnatelných hodnot je tato nejvyšší. Můžeme uvažovat, zda k problémům způsobeným hazardním hraním má odsouzený daleko rychleji zpětnou vazbu. Jde o skupinu odsouzených, kterým jejich pití, užívání resp. hazardní hraní objektivně způsobuje v jejich životě problémy. Přitom většina z nich tento fakt nereflexuje nebo dokonce popírá.

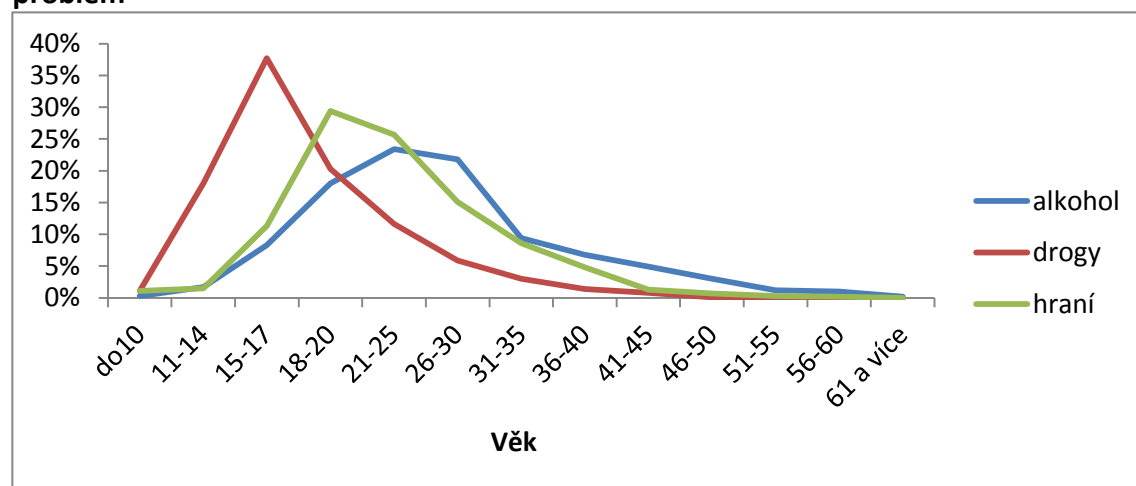
Počátek vnímání užívání alkoholu/užívání nealkoholových drog/hazardní hraní jako problém - věk

Hodnotitele zajímá zhodnocení toho, od kolika let odsouzený vnímá, že mu užívání resp. hazardní hraní způsobuje problémy. Údaj je součástí sebereflexe odsouzených, kterým objektivně užívání resp. hazardní hraní působí problémy. Kromě toho, že si je vědom příčin svých problémů, snaží se zároveň identifikovat dobu, kdy se jejich příčinou pití, užívání nebo hazardní hraní stalo. To může být někdy problematické. Proto nám údaj postačuje v jeho orientační podobě v řádu let věku.

Tabulka 2.2.6.6 DF Závislosti - rozložení věku, od kterého vnímá pití/užívání/hazardní hraní jako problém

Počátek vnímání užívání/hraní jako problému - věk	Alkohol %	Drogy %	Hraní %
do 10	0,3	1,1	1,1
11-14	1,7	18,0	1,5
15-17	8,3	37,7	11,3
18-20	18,0	20,3	29,4
21-25	23,4	11,6	25,7
26-30	21,8	5,9	15,1
31-35	9,4	3,0	8,6
36-40	6,8	1,4	4,8
41-45	4,9	0,8	1,3
46-50	3,0	0,1	0,7
51-55	1,2	0,1	0,3
56-60	1,0	0,0	0,2
nad 61	0,2	0,0	0,0

Graf 2.2.6.3 DF Závislosti - rozložení věku, od kterého vnímá pití/užívání/hazardní hraní jako problém



Z tabulky 2.2.6.6 a grafu 2.2.6.3 vyplývá, že odsouzení, kteří mají problémy spojené s pitím alkoholu, nalézají začátek svého s problémy spojeného pití nejčastěji mezi 18. a 30. rokem věku. Přitom křivka je ve své amplitudě více rozložená do delšího časového úseku. Jde prakticky o celé období překrývající mladou dospělost

(protrahovanou adolescenci). Průměrný věk počátku vnímání užívání alkoholu jako problému je 26,4 let.

Co se týče uvědomění si problémů způsobených užíváním nealkoholových drog je amplituda u sledované skupiny posunutá do adolescence a má výrazně ostřejší vrchol. Odsouzení užívající nealkoholové drogy si začínají své problémy s užíváním uvědomovat dříve, než je tomu u uživatelů alkoholu nebo hráčů. To může mít na jedné straně mj. souvislost s iniciačním věkem a na druhé s daleko vyšším potenciálem drog způsobovat závažné problémy, které nelze tak snadno přehlížet.

Amplituda rozložení uvědomění si problémů způsobených hazardním hraním je mezi 18. a 20. rokem věku s mírným spádem do věkového období mezi 21. a 25. rokem.

Jaké drogy užívá

Položka obsahuje taxativně daný seznam drog nebo jejich skupin.

Položky zachycují, jaké drogy odsouzení užívají a zároveň nám určují, která z drog je označovaná jako primární, a které jako sekundární.

Jako **primární** označujeme drogu, jejíž užívání má nejrizikovější charakter nebo nejzávažnější následky, popř. jí odsouzený uvádí jako hlavní.

Jako **druhou** popř. **třetí** označujeme drogu, kterou lze na základě zhodnocení rizikovosti jejího užívání nebo následků užívání zařadit v pořadí jako druhou nebo třetí. Na těchto pozicích nemusí být také uvedena žádná.

Tabulka 2.2.6.7 DF Závislosti - absolutní/relativní procentuální rozložení užívání drog

Droga/skupina drog	primární	druhá	třetí		primární	druhá	třetí
	absolutní rozložení			/	relativní rozložení		
Marihuana/hašiš	27,1	26,6	3,5		27,1	45,8	31,0
Jiné rostliny	0,2	0,0	0,0		0,2	0,1	0,3
Pervitin/amfetamin	62,5	23,3	0,9		62,5	40,3	8,3
Kokain	0,3	0,5	0,4		0,3	0,9	3,6
Opium	0,3	0,3	0,3		0,3	0,6	2,5
Heroin	7,4	3,9	1,7		7,4	6,6	15,9
Lysohlávky	0,0	0,3	0,6		0,0	0,3	5,7
Jiné houby	0,0	0,0	0,0		0,0	0,0	0,1
Extáze	0,1	0,3	0,8		0,1	0,6	6,8
LSD	0,0	0,1	0,9		0,0	0,2	7,7
Metadon/Subutex	1,5	1,6	0,8		1,5	2,8	8,2
Těkavé látky	0,3	0,2	0,3		0,3	0,4	2,3
Tlumivé léky	0,3	0,6	0,5		0,3	1,1	4,5
Smarty	0,0	0,0	0,0		0,0	0,0	0,1
Jiné léky	0,1	0,2	0,4		0,1	0,4	3,1
-----	-----				-----		
Žádná	-	42,1%	88,7		-----		

*Hodnoty 0,0 znamenají, že se daná droga nebo skupina drog vyskytovala v množství menším než 0,05 %. V žádné kategorii nedošlo k situaci, kdy by byl nulový výskyt.

Triáda nejčastěji užívaných drog se nám ukazuje jako nejčastěji se vyskytující primární droga.

Nejčastějšími primárními drogami jsou pervitin, marihuana a heroin. Marihuana má zároveň téměř shodné procentuální zastoupení i jako droga druhá následovaná pervitinem.

Na základě údajů v tabulce můžeme vymezit skupinu drog, které lze označit jako „doplňkové“. Což znamená, že se v menší míře vyskytují jako primární a jejich výskyt, i když celkově stále nízký, je frekventovanější na pozici druhé nebo třetí drogy. Do skupiny doplňkových drog můžeme zařadit např. lysohlávky, extázi, LSD, tlumivé a jiné léky.⁴⁵

Charakter pití/užívání/hazardního hraní

Položky vztahující se k charakteru pití/užívání/hazardního hraní jsou stádium a četnost pití/užívání/hazardního hraní.

V této části jsme využili pojmy z MKN-10 a DSM-V⁴⁶ s tím, že hodnotitelé nestanovují diagnózy. Pouze posuzují, zda způsob pití, užívání resp. hazardního hraní, splňuje kritéria pro škodlivé pití, syndrom závislosti resp. patologické hráčství. Při zhodnocování škodlivého hraní využívají hodnotitelé analogicky kritéria pro škodlivé užívání.

Stádium pití/užívání/hazardního hraní

Problémy působící pití/užívání/hazardní hraní - definujeme jako pití/užívání/hraní, které působí odsouzenému problémy alespoň v jedné dimenzi jeho života (např. v zaměstnání, ve vztazích v rodině, zdravotní komplikace, psychické problémy).

Škodlivé pití/užívání/hazardní hraní - se zaznamenává ve chvíli, kdy k negativním dopadům dochází opakovaně během minimálně posledních dvanácti měsíců. Mohou být také splněna některá z kritérií syndromu závislosti. Ne však v takové míře, že by bylo možné identifikovat syndrom závislosti, popř. patologického hráčství.

Syndrom závislosti/patologické hráčství - se zaznamenává ve chvíli, kdy jsou splněny minimálně tři projevy popsané v MKN-10 (F1X.2).⁴⁷

Nejprve budeme věnovat pozornost položce stádium pití, užívání resp. hazardního hraní.

⁴⁵ Látky nebo skupiny látek, u kterých je uvedena hodnota 0,0 %, se v zkoumaném souboru vyskytují v s četností menší než 0,05 %. Žádná z drog uvedených v tabulce nedosahuje hodnoty 0 %.

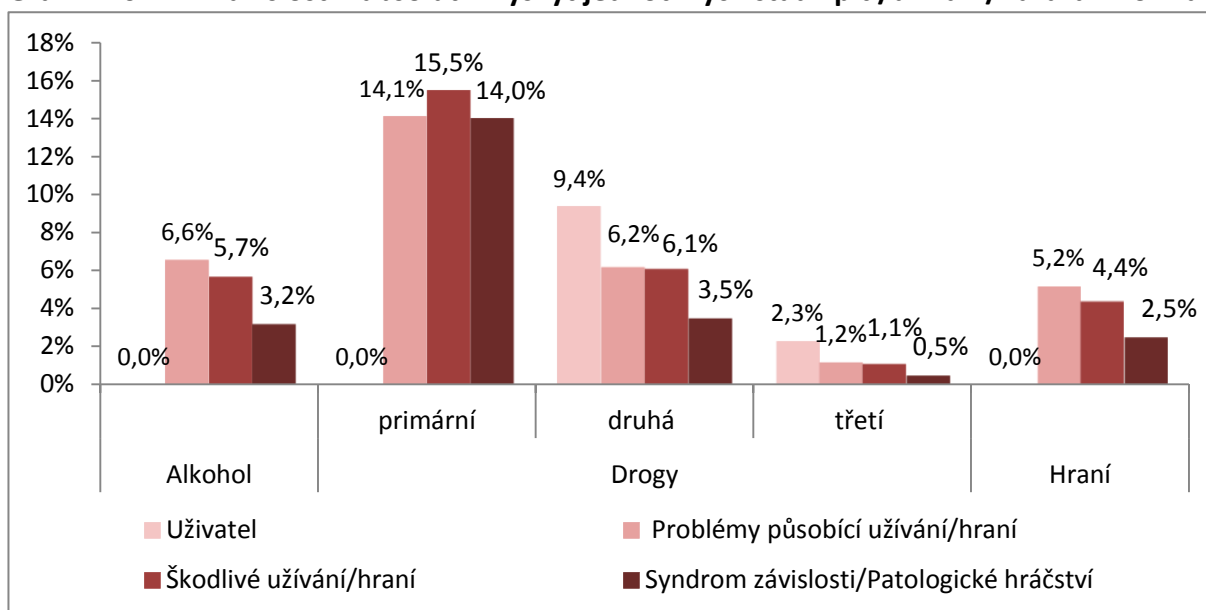
⁴⁶ Mezinárodní klasifikace nemocí a související zdravotní problémy, desátá revize a Diagnostický a statistický manuál, pátá revize.

⁴⁷ Ve smyslu Mezinárodní klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů, kapitola F.1 Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek.

Tabulka 2.2.6.8 DF Závislosti - absolutní výskyt jednotlivých stádií pití/užívání/hazardního hraní

Stádium (%)	Alkohol	Drogy			Hraní
		primární	druhá	třetí	
Uživatel	-	-	9,4	2,3	-
Problémy působící pití/užívání/hraní	6,6	14,1	6,2	1,2	5,2
Škodlivé pití/užívání/hraní	5,7	15,5	6,1	1,1	4,4
Syndrom závislosti/ Patologické hráčství	3,2	14,0	3,5	0,5	2,6
Celkem	15,5	43,6	25,2	4,9	12,2

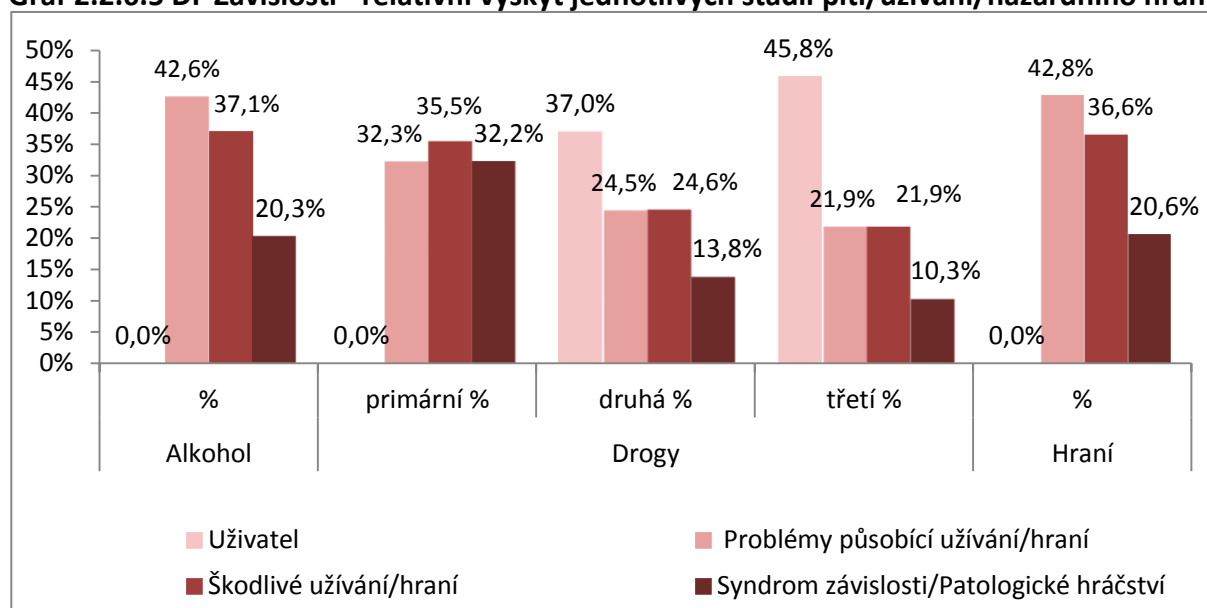
Graf 2.2.6.4 DF Závislosti - absolutní výskyt jednotlivých stádií pití/užívání/hazardního hraní



Tabulka 2.2.6.9 DF Závislosti - relativní výskyt jednotlivých stádií pití/užívání/hazardního hraní

Stádium (%)	Alkohol	Drogy			Hraní
		primární	druhá	třetí	
Uživatel	-	-	37,0	45,8	-
Problémy působící pití/užívání/hraní	42,6	32,3	24,5	21,9	42,8
Škodlivé pití/užívání/hraní	37,1	35,5	24,6	21,9	36,6
Syndrom závislosti/ Patologické hráčství	20,3	32,2	13,9	10,4	20,6

Graf 2.2.6.5 DF Závislosti - relativní výskyt jednotlivých stádií pití/užívání/hazardního hraní



Rozložení jednotlivých stádií pití/užívání/hazardní hraní jsou uvedeny v tabulkách 2.2.6.8 a 2.2.6.9 a grafech 2.2.6.4 a 2.2.6.5. První vždy vyjadřuje procentuální rozložení jednotlivých stupňů problémy působícího pití/užívání/hazardní hraní v absolutních číslech (tedy ve vztahu k odsouzeným, kterým byl dynamický faktor Závislosti zpracován). Druhá tabulka potom ukazuje procentuální rozložení v relativních číslech (tedy rozdělení v části souboru odsouzených, u kterých bylo shledáno problémy působící pití/užívání/hazardní hraní).

Problémy působící pití hodnotitelé identifikovali celkem u 15,5 % odsouzených. Z podskupiny splňuje kritéria závislosti více než pětina odsouzených a kritéria pro škodlivé pití dalších 37,1 %.

Data týkající se problémy působícího užívání nealkoholových drog mají svou vnitřní logiku. Nejvyšší výskyt škodlivého užívání a syndromu závislosti nacházíme u primární drogy 35,5 % resp. 32,2 % odsouzených. Jako závažné potom vnímáme to, že se v populaci odsouzených vyskytuje 10,3 % uživatelů, u kterých hodnotitelé identifikovali závislost na třech drogách najednou.

Problémy působící hazardní hraní se v absolutních číslech v hodnocené skupině odsouzených vyskytuje v nejmenší míře (12,2 %). Relativní rozložení jednotlivých stádií je podobné jako u problémy působícího pití.

Četnost pití/užívání/hraní

Položka četnost pití/užívání/hraní je členěna na níže uvedené časové úseky.

Důležitou doplňující informací ke stádiu pití, užívání resp. hazardní hraní je také četnost.

Tabulka 2.2.6.10 DF Závislosti - rozložení četnosti pití/užívání/hazardního hraní

Charakter pití/užívání/hraní - četnost	Alkohol	Drogy			Hraní
	%	primární %	druhá %	třetí %	%
1x měsíčně nebo méně	5,2	6,0	14,7	27,2	8,1
Několikrát měsíčně	20,6	17,9	29,6	32,4	29,4
1 - 3 x týdně	35,8	28,1	28,6	19,8	33,0
Denně nebo skoro denně	38,4	48,0	27,1	20,6	29,5

Pití alkoholu může mít různé podoby. Proto frekvence jeho užívání nemusí přímo souviset se závažností možných dopadů. To nám ukazuje srovnání údajů z položek stádium pití a četnost pití. Křivky ze získaných údajů mají přesně opačný trend. Se stoupající závažností stádia, klesá jeho procentuální podíl. Přitom největší podíl v položce Frekvence užívání alkoholu má denní nebo skoro denní pití.

Ze skupiny odsouzených, u kterých hodnotitelé identifikovali problémy spojené s užíváním nealkoholových drog, má četnost užívání jiné rozložení. Nejvíce, tedy 48 % odsouzených užívalo denně nebo skoro denně. To je 20,9 % z hodnoceného souboru. U primární drogy nacházíme nejvyšší procento odsouzených, kteří drogu užívají denně nebo skoro denně. U druhé a třetí drogy procento logicky klesá. U třetí užívané drogy je pak nejvyšší procento odsouzených, kteří jí užívají několikrát měsíčně a méně často.

Pokud i zde dáme do souvislosti položky stádium užívání a četnost užívání, můžeme konstatovat, že v obou položkách nacházíme podobný trend. Většímu podílu závažnějších stupňů užívání odpovídá i větší výskyt častější frekvence užívání drogy. Zmíněný trend se následně obrací a s nižším výskytem závažnějších stupňů užívání se snižuje i výskyt častějšího užívání drogy.

Četnost hazardního hraní je ve srovnání s užíváním u sledované skupiny odsouzených rozložena rovnoměrněji do jednotlivých skupin. Je to zřejmě dáno charakterem hazardního hraní. Trend se spíše blíží logice, kterou jsme popsali u užívání alkoholu.

Drogy si někdy aplikoval injekčně

Intravenózní aplikaci drog vnímáme jako nejvyšší úroveň závažnosti užívání nealkoholových drog. Proto ji v rámci popisu věnujeme pozornost.

Odsouzený si sám nebo mu někdo jiný v minulosti aplikoval drogu injekčně (intravenózně).

Tabulka 2.2.6.11 DF Závislosti - výskyt injekční aplikace drog

Drogy si někdy aplikoval injekčně	%
Ano	67,3
Ne	32,7

Ze skupiny odsouzených, u kterých bylo identifikováno problémy působící užívání nealkoholových drog, jich 67,3 % ve své drogové kariéře někdy užívalo drogy intravenózně. Z absolutního počtu odsouzených to je 29,3 % odsouzených.

Užíval společnou jehlu

Užívání společné jehly zvyšuje rizika spojená s intravenózní aplikací nealkoholových drog. Je proto další důležitou informací o rizikovém chování odsouzeného.

Zaznamenává se to, zda někdy v minulosti použil k intravenózní aplikaci jehlu, kterou předtím použil k aplikaci drogy někdo jiný.

Tabulka 2.2.6.12 DF Závislosti - výskyt užití společné jehly

Užíval společnou jehlu	%
Ano	32,3
Ne	67,7

Užití společné jehly přiznává 32,3 % odsouzených z této podskupiny odsouzených. Z absolutního počtu odsouzených je to 9,5 % odsouzených.

Absolvování léčby

Jestliže odsouzený s problémy pije, užívá nebo hazardně hraje, zajímá nás, zda se někdy v minulosti pokoušel svou situaci řešit a využít k tomu formální pomoc.

Tabulka 2.2.6.13 DF Závislosti – rozložení položek absolvování léčby

Absolvování léčby	Alkohol	Drogy	Hraní
Léčbu nikdy neabsolvoval a ani se o ni nezajímal	78,0	70,0	91,9
Léčbu nikdy neabsolvoval, aktuálně o ní projevuje zájem	3,7	6,0	4,1
Dobrovolnou léčbu absolvoval neúspěšně nebo jí nedokončil	11,0	15,8	3,4
Soudně uloženou/nařízenou léčbu nenastoupil	0,7	0,4	0,1
Soudně uloženou/nařízenou léčbu absolvoval neúspěšně nebo ji nedokončil	4,1	3,2	0,3
Léčbu absolvoval již několikrát neúspěšně	2,5	3,9	0,2
Aktuálně je zařazen do substituční léčby	-	0,7	-

Tabulka 2.2.6.13 obsahuje informace týkající se odsouzených, kteří mají v současnosti problém s pitím, užíváním nebo hazardním hraním. Proto neobsahuje kategorii úspěšné léčby.

Z odsouzených, kteří mají v současnosti problémy s pitím alkoholu, se 78 % nikdy neléčilo a ani se o léčbu nezajímal a 18,3 % se v minulosti léčilo neúspěšně. Z odsouzených, kteří mají problémy s užíváním nealkoholových drog, se 70 % nikdy

neléčilo a ani se o léčbu nezajímalo a 29,3 % se v minulosti léčilo neúspěšně. Z odsouzených, kteří mají problémy s hazardním hraním, se 91,9 % v minulosti nikdy neléčilo a ani se o léčbu nezajímalo a 8,1 % se v minulosti léčilo neúspěšně.

Důležitou kategorií jsou odsouzení, kteří aktuálně projevují zájem o léčbu. Mezi odsouzenými užívajícími alkohol se jich vyskytlo 3,7 %, uživatelé drog 6 % a hráči hazardních her 4,1 %. Samostatnou kategorií tvoří odsouzení zařazení do substituční léčby. Jejich podíl mezi odsouzenými užívajícími s problémy je 0,7 %.

Má problémy s jinou drogou nebo návykovým chováním

Výše popsané závislosti a návykové chování jsou ty z hlediska výskytu nejčastější. Nezachycují však jejich celé spektrum. Nevylučujeme možnost, že v praxi může hodnotitel narazit na drogu, kterou nebude možné zaznamenat v rámci uvedeného seznamu.

Zaznamenávají se informace o užívání látek více neuvedených, zneužívání látek nevyvolávajících závislost a nelátkové závislosti.

Tabulka 2.2.6.14 DF Závislosti - výskyt problémů s jinou drogou nebo návykovým chováním

Má problémy s jinou drogou nebo návykovým chováním	%
Ano	0,3
Ne	99,7

Položka Má problémy s jinou drogou nebo návykovým chováním je hodnotiteli využita v 0,3 % hodnocení. Hodnotitelé nejčastěji uváděli, různé formy závislosti spojených s technologiemi (závislost na počítačových hrách, internetu, sociálních sítích).

Kuřák

Kouření je v naší společnosti nejčastěji se vyskytující užívání návykových látek. Totéž platí i pro populaci odsouzených.

Tabulka 2.2.6.15 DF Závislosti - podíl kuřáků

Kuřák	%
Ano	84,7
Ne	15,3

Celkem 84,7 % odsouzených uvádí, že jsou kuřáci. Na základě uvedeného údaje můžeme konstatovat, že jde o nejčastěji užívanou drogu ve vězeňské populaci a procentuální podíl kuřáků neodpovídá situaci v obecné populaci, ve které je jich asi poloviční počet.

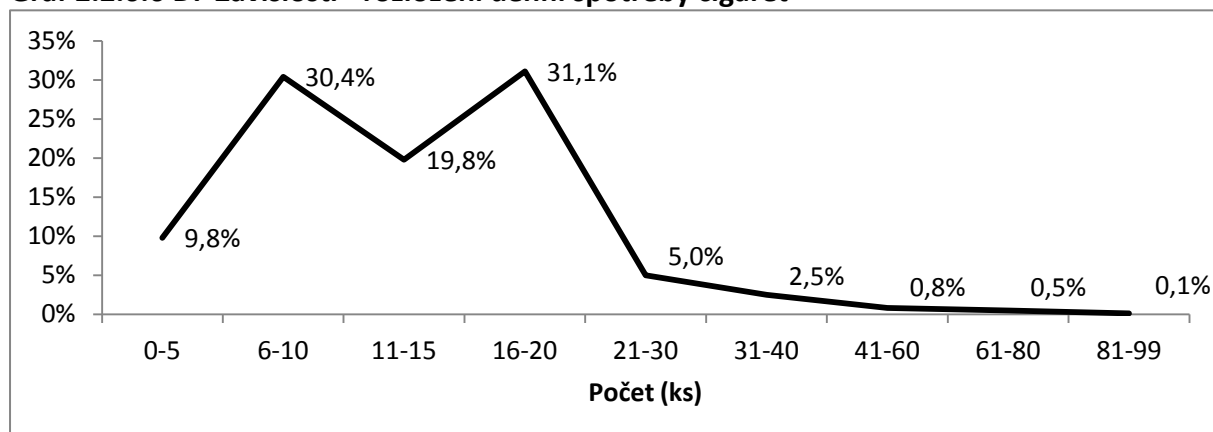
Denní spotřeba

Pro dokreslení situace se zaznamenává také denní spotřeba cigaret.

Tabulka 2.2.6.16 DF Závislosti - rozložení denní spotřeby cigaret

Denní spotřeba	0-5	6-10	11-15	16-20	21-30	31-40	41-60	61-80	81-99
%%	9,8	30,4	19,8	31,1	5,0	2,5	0,8	0,5	0,1

Graf 2.2.6.6 DF Závislosti - rozložení denní spotřeby cigaret



Ze zjištěných údajů docházíme ke zjištění, že průměrná spotřeba cigaret mezi odsouzenými je 12,2 cigaret na den. Amplitudy patrné na grafickém vyjádření odpovídají hodnotám 10 resp. 20 cigaretám denně.

Rizika

Dynamický faktor Závislosti obsahuje celkem pět rizik. Hodnotí se v nich rizikové souvislosti užívání alkoholu, nealkoholových drog a hazardního hraní, které se týkají interpersonálních vztahů, negativních dopadů na život, finančních problémů, závislosti resp. patologického hráčství a souvislosti tohoto faktoru s trestnou činností odsouzeného. Výsledné riziko nám tak podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Závislosti na celkové rizikovosti chování odsouzeného.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovost bydlení z taxativně uvedených kategorií rizik.

Kategorie rizik

1. Pohybuje se v blízkosti osob užívajících alkohol, drogy nebo hráčů

Posuzuje se to, v jaké míře se v blízkosti odsouzeného nachází lidé, kteří jsou sami uživatelé alkoholu nebo drog anebo hráči a jejich pití, užívání resp. hazardní hraní lze hodnotit jako problémy působící.

2. Závažné dopady užívání alkoholu, drog nebo hraní

Zhodnocuje se jaký vliv má pití, užívání nebo hazardní hraní na život odsouzeného obecně. Jde o to identifikovat konkrétní negativní důsledky pití, užívání resp. hazardního hraní v životě odsouzeného jako např. ztráta zaměstnání, rozpad rodiny, dluhy apod.

3. Nepřiměřené výdaje v souvislosti s užíváním alkoholu, drog nebo hraním

Zhodnocuje se míra finanční zátěže spojená s pitím užíváním nebo hazardním hraním. Jako kritérium pro hodnocení nám poslouží příjmy odsouzeného pocházející z legálních zdrojů.

4a. Dlouhodobě neřešená nebo neléčená závislost

Zhodnocuje se, zda odsouzený je nebo v minulosti byl závislý na alkoholu nebo droze a popř. také to, s jakým úspěchem se v minulosti snažil svou závislost řešit.

4b. Dlouhodobě neřešené nebo neléčené patologické hráčství

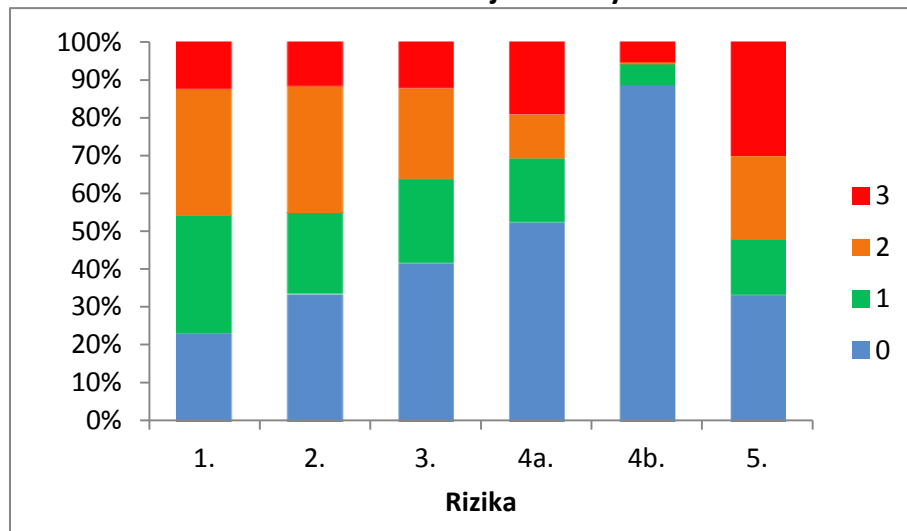
Zhodnocuje se, zda odsouzený je nebo v minulosti byl patologickým hráčem a popř. také to, s jakým úspěchem se v minulosti snažil svůj problém řešit.

5. Souvislost závislostí s aktuální trestnou činností

Zhodnocení se týká míry přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem a aktuální trestnou činností.

Tabulka 2.2.6.17 DF Závislosti - rozložení jednotlivých rizik

Rizika (%)	0	1	2	3	CH
1. Pohybuje se v blízkosti osob užívajících alkohol, drogy nebo hráčů	23,2	30,8	33,0	12,3	0,7
2. Závažné dopady užívání alkoholu, drog nebo hazardního hraní	33,3	21,4	33,0	11,5	0,8
3. Nepřiměřené výdaje v souvislosti s užíváním alkoholu, drog nebo hazardním hraním	41,3	21,9	23,6	12,0	1,2
4a. Dlouhodobě neřešená nebo neléčená závislost	51,1	16,5	11,2	18,6	2,6
4b. Dlouhodobě neřešené nebo neléčené patologické hráčství	87,3	5,5	0,6	5,2	1,4
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost závislostí s aktuální trestnou činností	33,1	14,6	21,9	29,6	0,8

Graf 2.2.6.7 DF Závislosti - rozložení jednotlivých rizik

Položky dynamického faktoru Závislosti patří mezi nejsilnější kriminogenní faktory, což dokazuje nejen praxe, ale i tak výzkumy věnující se této problematice.⁴⁸

⁴⁸ SUTHERLAND Rachel, SINDICICH Natasha, BARRETT Emma, WHITTAKER Elizabeth, PEACOCK Amy, HICKEY Sophie, BURNS Lucy. *Motivations, substance use and other correlates amongst property and violent offenders who regularly inject drugs*. Addict Behav: 2015.

Riziko Pohybuje se v blízkosti osob užívajících alkohol, drogy nebo hazardních hráčů má těžiště v hodnotách 1 a 2. Z hodnocených odsouzených se 45,3 % dostává víceméně pravidelně do kontaktu s jedinci s problémové populace, z nich zhruba polovina záměrně.

Riziko Závažné dopady užívání alkoholu, drog nebo hraní dosahuje nejčastěji hodnot buď 0 anebo 2. Riziko vězeňskou populaci rozděluje na třetinu odsouzených, u kterých nenacházíme žádné důsledky užívání alkoholu, drog nebo hazardního hraní. Lze předpokládat, že jde o odsouzené, kteří alkohol, drogy neužívají ani nehrají hazardní hry. Protipól potom tvoří 44,5 % odsouzených, u kterých nacházíme důsledky v závažné míře.

V riziku Nepřiměřené výdaje v souvislosti s užíváním alkoholu, drog nebo hraním hazardních her jednoznačně převládá hodnota 0 následována hodnotou 2. Odsouzení se i v tomto riziku diferencují na dvě podskupiny. V jedné nenacházíme žádné dopady užívání (předpokládejme, že jde o skupinu odsouzených, u kterých nebylo identifikováno problémy působící pití/užívání/hazardní hraní) a skupinu odsouzených, u kterých hodnotitelé identifikovali nepřiměřené výdaje v souvislosti s užíváním/hraním. Tzn., že své pití/užívání/ hazardní hraní odsouzení financují převážně nebo zcela z trestné činnosti (35,6 %).

Riziko Dlouhodobě neřešená nebo neléčená závislost resp. patologické hráčství se v hodnotách zachycujících jejich závažnou míru vyskytuje v 29,8 % resp. 5,8 %. Výše uvedená rizika se mohou vyskytovat jak u odsouzených závislých, tak i u těch, kteří užívají škodlivě. Samotný fakt, že je odsouzený závislý, posouvá hodnotu celkového rizika dynamického faktoru Závislosti do vyššího stupně.

Hodnota rizika Souvislosti dynamického faktoru Závislosti s trestnou činností odsouzeného je polarizována v hodnotách 0 a 3. Vypovídá to do značné míry o faktu, který je již naznačen výše. Jestliže má odsouzený problémy týkající se obsahu dynamického faktoru Závislosti, mají tendenci být primární příčinou páchaní trestné činnosti. V našem vzorku šlo o 29,6 % odsouzených. Vysoký výskyt hodnoty 0 nacházíme u 33,1 % odsouzených a je informací o tom, že u této podskupiny nehraje dynamický faktor Závislosti žádnou roli v páchaní jejich trestné činnosti.

Výpočet rizika

Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení závislostí (tabulka 2.2.6.18 a graf 2.2.6.8).

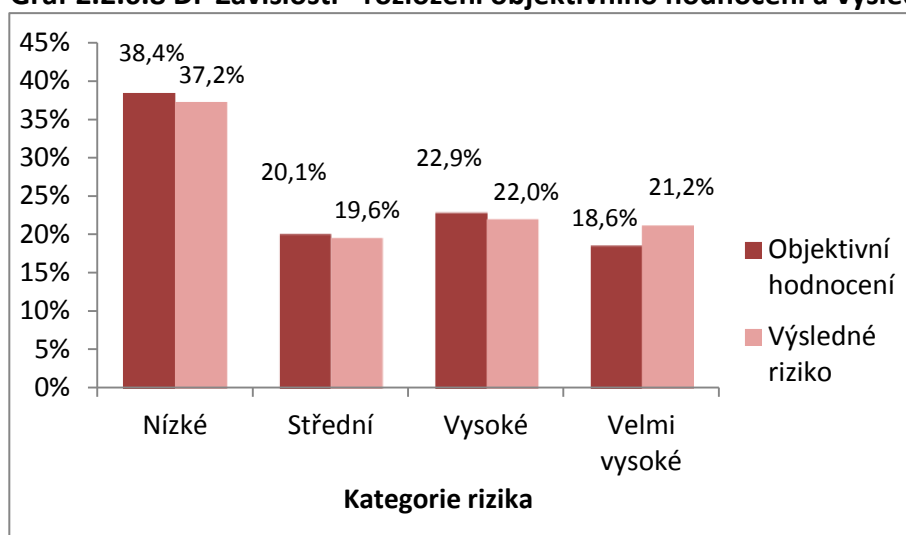
Objektivní hodnocení a výsledné riziko

Tabulka 2.2.6.18 DF Závislosti - procentuální rozložení jednotlivých stupňů objektivního hodnocení a výsledného rizika

Rizika (%)	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	38,4	37,2
Střední	20,1	19,6
Vysoké	22,9	22,0
Velmi vysoké	18,6	21,2

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik závislostí jsme tudíž převedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké (7,51-10).

Graf 2.2.6.8 DF Závislosti - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika



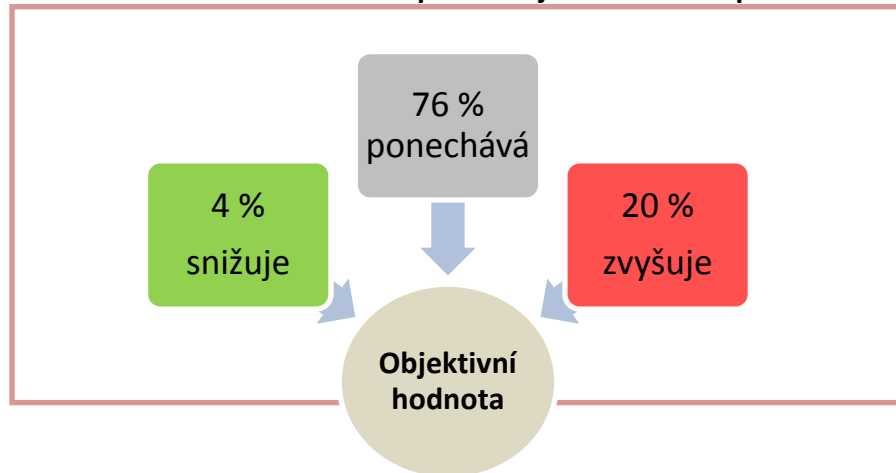
Z grafu 2.2.6.8 je zřejmé, že jsou jednotlivé stupně DF Závislosti, kromě nízkého stupně (38,4 %), poměrně rovnoměrně rozloženy do středního (20,1 %), vysokého (22,9 %) a velmi vysokého (18,6 %) stupně. Následně vlivem subjektivní korekce hodnotitelů dochází ke změně výsledného rizika. Na jedné straně dochází ke snížení procentuálního zastoupení v nízkém, středním a vysokém riziku, na druhé straně dochází ke zvýšení procentuálního zastoupení v riziku velmi vysokém (o 2,6 %).

Připojujeme i pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru. Již z celkového rozložení rizika lze očekávat vyšší výskyt nízkých hodnot, dokonce krajní nulová hodnota (objektivní hodnota = 0) se v DF Závislosti vyskytla u 17,9 % odsouzených. Na druhé straně velmi vysoká krajní hodnota (objektivní hodnota = 10) se vyskytovala u 3,2 % odsouzených.

Z tabulky vyplývá, že procentuální výskyt jednotlivých stupňů objektivního hodnocení je vždy vyšší, než hodnota výsledného rizika. Z toho lze odvodit, že hodnotitelé obvykle posunují svým subjektivním vstupem hodnotu výsledného rizika nahoru. Tím dochází k procentuálnímu „úbytku“ v nižších stupních, který se pak projeví kumulativním vzestupem ve velmi vysokém výsledném riziku.

Subjektivní hodnocení

Obrázek 2.2.6.1 DF Závislosti - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



Celkem 76 % hodnotitelů ponechalo hodnotu objektivního hodnocení. Ve 4 % hodnotu objektivního hodnocení snížili a v téměř jedné pětině hodnotu zvýšili. V průměru hodnotu výsledného rizika zvýšili o 0,18. To vedlo k tomu, že došlo u 6,4 % odsouzených k posunu do vyššího stupně rizika, u 1 % odsouzených k posunu do výsledného rizika nižšího stupně.

2.2.7 DYNAMICKÝ FAKTOR OSOBNOST A CHOVÁNÍ

Definice

Dynamický faktor Osobnost a chování popisuje významné osobnostní charakteristiky a některé projevy maladaptivního chování. Hodnotí rizikové agresivní chování, rizika vyplývající ze způsobu komunikace, rizika vyplývající z životního stylu a souvislost tohoto faktoru s trestnou činností odsouzeného.

Popis stavu před nástupem do výkonu trestu

Aktuální psychický stav

V rámci pobytu odsouzeného v Nástupním oddíle se zhodnocuje jeho aktuální psychický stav v rámci obligatorně daných položek. Pro zachycení dalších důležitých informací má prostor v položce doplnění.

Zde se zaznamenávají významné změny psychického stavu odsouzeného, ke kterým došlo v řádu týdnů před nástupem do výkonu trestu. Jak v souvislosti s předpokládaným nástupem do výkonu trestu, tak pod vlivem dalších negativních životních událostí.

Tabulka 2.2.7.1 DF Osobnost a chování - výskyt jednotlivých položek aktuálního psychického stavu

Aktuální psychický stav	%
V posledních týdnech došlo k výrazné změně tělesné hmotnosti	13,1
V posledních týdnech byl výrazně živější či aktivnější než obvykle	3,6
V posledních týdnech cítil, že mu běžné činnosti činí výrazně větší potíže než obvykle	4,4
V posledních týdnech se cítil nadměrně vyčerpaný nebo zbytečný	8,1
V současné době má pocit, že někdo řídí jeho myšlenky nebo je ovládán cizí vůlí	1,0
V současné době užívá léky v souvislosti s duševními potížemi.	5,9
V minulosti se léčil v souvislosti s duševními potížemi	17,0

Nejčastěji identifikovaným závažným projevem v rámci posuzování aktuálního psychického stavu odsouzeného vztahujícího se k posledním týdnům před vězněním a dalším důležitým okolnostem je to, že se 17 % odsouzených v minulosti léčilo v souvislosti s duševními potížemi.

Další závažné projevy aktuálního psychického stavu se vyskytují v procentech případů uvedených v tabulce 2.2.7.1. Zde je patrné, že u 13,1 % odsouzených zaznamenali hodnotitelé informaci, že u odsouzeného došlo v posledních týdnech

v souvislosti s jeho psychickým stavem ke změně jeho tělesné hmotnosti. V 8,1 % případů se cítili nadměrně vyčerpaní nebo trpěli pocity bezmoci.

Popis situace

Část popis situace obsahuje položky klinické povahy, které by mohly mít nebo mají kriminogenní potenciál. Zároveň poskytují informace o problematických oblastech osobnosti odsouzeného.

Psychická porucha

Přítomnost psychické poruchy nebo jejích symptomů je důležitou informací nejen o nebezpečnosti odsouzeného, ale i o jeho potřebách. Kladné odpovědi nás zároveň informují o limitech v zacházení s touto skupinou odsouzenými.

Zaznamenávají se informace o přítomnosti psychické poruchy, které byly získány z veřejných zdrojů nebo popis symptomů svědčící o možnosti přítomnosti psychické poruchy. Nezaznamenává se informace o přítomnosti mentálních retardací a duševních poruch a poruch chování vyvolaných užíváním psychoaktivních látek.

Tabulka 2.2.7.2 DF Osobnost a chování – rozložení položky psychická porucha

Psychická porucha	%
Ano	7,2
Ne	87,5
Chybí	5,3

Psychická porucha, o které získali hodnotitelé informaci ze spisu nebo jiných veřejných zdrojů, popř. přímo od odsouzeného nebo sami identifikovali symptomy některé psychické poruchy, se dle hodnotitelů vyskytuje u 7,2 % odsouzených. Z kvalitativní analýzy vyplývá, že nejčastěji jde o poruchy osobnosti a to především buď smíšenou, nebo disociální.

Výrazně snížené mentální schopnosti

Úroveň intelektu je doplňkem k položce Psychická porucha, proto k ní v interpretaci hodnotitel přistupuje obdobným způsobem.

Zaznamenávají se informace o diagnóze mentální retardace, které byly získány z veřejných zdrojů nebo informace o tom, že odsouzený splňuje podmínky pro označení kategorie NMÚ (nízká mentální úroveň).

Tabulka 2.2.7.3 DF Osobnost a chování – rozložení položky snížené mentální schopnosti

Výrazně snížené mentální schopnosti	%
Ano	2,2
Ne	97,1
Chybí	0,7

Výrazně snížené mentální schopnosti se vyskytují u 2,2 % odsouzených. Z definice vyplývá, že nejde jen o odsouzené, kterým byl v minulosti diagnostikován některý stupeň mentální retardace, ale i o odsouzené, jejichž deficit kognitivních schopností nemusí dosahovat úrovně mentální retardace, ale je natolik zásadní, že ztěžuje odsouzenému adaptaci a orientaci v prostředí výkonu trestu. Zmiňovaní odsouzení jsou posléze umisťováni do specializovaných oddílů pro odsouzené s mentální retardací.

V minulosti se léčil v souvislosti s duševními potížemi

Význam položky vyhodnocujeme v kontextu přítomnosti psychické poruchy.

Zaznamenávají se informace o hospitalizaci v souvislosti s duševními potížemi, sebevražedným nebo jinak ohrožujícím chováním, pobytu v denních centrech a stacionářích. Ambulantní léčba u psychiatra, psychologa či psychoterapeuta se zaznamenává jen tehdy, když proběhla alespoň tři sezení. Přitom do položky hodnotitelé nezaznamenávají léčení závislostí. Uvedené informace zaznamenávají v DF Závislosti.

Tabulka 2.2.7.4 DF Osobnost a chování - rozložení položky v minulosti se léčil v souvislosti s duševními potížemi

V minulosti se léčil v souvislosti s duševními potížemi	%
Ano	17,8
Ne	81,2
Chybí	1,0

Někdy v minulosti se léčilo s duševními potížemi 17,8 % odsouzených. Mezi odsouzenými se přitom vyskytuje prakticky celé spektrum psychických poruch. Ať už jde o schizofrenii, poruchy nálady nebo neurotické poruchy. Lze předpokládat, že velká část z nich bude v komorbiditě s nějakou poruchou osobnosti.

Traumatizace v dětství

Traumatizace v dětství je důležitou okolností, která významně ovlivnila rozvoj osobnosti odsouzeného. Jestliže se v dětství odsouzeného vyskytla, je třeba mít informace o jejích okolnostech a zdrojích.

Zaznamenávají se informace o zátěžových událostech v dětství, které lze vzhledem k jejich intenzitě nebo délce působení vnímat jako traumatizující. Hlavním kritériem pro zaznamenání je zjištění o traumatizujícím vlivu konkrétní události nebo událostí popř. zjištění jejich psychických následků.

Tabulka 2.2.7.5 DF Osobnost a chování - rozložení položky traumatizace v dětství

Traumatizace v dětství	%
Traumatizující událost nezjištěna	70,3
Traumatizující událost v dalším vývoji zvládnutá	12,1
Traumatizující událost v dalším vývoji ne zcela zvládnutá	7,7
Traumatizující událost v dalším vývoji nezvládnutá	9,9

Celkem u 70,3 % odsouzených hodnotitelé nezjistili v anamnéze odsouzených přítomnost traumatizující události. Zbývajících 29,7 % odsouzených bylo hodnotiteli rozděleno do jednotlivých kategorií tak, jak je uvedeno v tabulce 2.2.7.5. Jako podstatnou vnímáme informaci, že v anamnéze u 9,9 % odsouzených hodnotitelé identifikovali přítomnost traumatizující události v dalším vývoji nezvládnutou.

Čísla ukazují na fakt, že se v životě populace odsouzených v poměrně vysoké míře vyskytují události, které vnímají jako traumatizující. Může jít o situace natolik závažné, že jsou zraňující ze své podstaty, nebo o situace, které odsouzení nezvládnou díky svým nedostatečným intrapsychickým nebo interpersonálním zdrojům.

Vybrané projevy maladaptivního chování

Z projevů maladaptivního chování zaměřuje hodnotitel pozornost na ty, které se v populaci odsouzených vyskytují nejčastěji. Jsou také často projevem některých psychických poruch.

Zaznamenávají se informace o vybraných projevech maladaptivního chování. Z této široké kategorie nás zajímá sebepoškozování, sebevražedné jednání a volní odmítání stravy.

Tabulka 2.2.7.6 DF Osobnost a chování – rozložení položky vybrané projevy maladaptivního chování

Vybrané projevy maladaptivního chování	%
Žádný projev maladaptivního chování	83,9
Ojedinělý projev maladaptivního chování	11,0
Opakované projevy maladaptivního chování	4,1
Opakované projevy maladaptivního chování v průběhu posledního roku	0,6
Chybí	0,4

Přítomnost vybraných projevů maladaptivního chování, tj. sebepoškozování, sebevražedné jednání a volního odmítání stravy, hodnotitelé identifikovali u téměř 16,1 % hodnocených odsouzených. Jde o velmi vysoká s obecnou populací prakticky nesrovnatelná čísla, která ukazují na jednu zásadní oblast specifičnosti vězeňské populace.

Sebepoškození, sebevražedné jednání, volní odmítání stravy

Pro přehlednost nejprve uvádíme v tabulce 2.2.7.7 procentuální výskyt sledovaných maladaptivních projevů.

Tabulka 2.2.7.7 DF Osobnost a chování - rozložení položek sebepoškození, sebevražedné jednání a volní odmítání stravy

Maladaptivní projevy	Ano	Jednou	Opakovaně
Sebepoškození	6,8	55,3	44,7
Sebevražedné jednání	8,5	66,5	33,5
Volní odmítání stravy	1,3	74,9	25,1

Sebepoškození

Sebepoškozováním se míní záměrné a opakované ubližování si ve snaze vypořádat se s nepříjemnými duševními stavy. Projevuje se zraňováním vlastního těla. Může být projevem patologie (self-mutilation), sebepoškozování (self-harm), rozvoje syndromu záměrného sebepoškozování (deliberate self-harm) atd. Jde zpravidla o reakci na subjektivně vnímaný stres, který odsouzený nedokáže zvládnout v rámci svých adaptačních mechanismů.

Z hodnocené skupiny odsouzených se 6,8 % někdy v minulosti sebepoškodilo. Z nich potom 55,3 % jednou a 44,7 % dokonce opakovaně.

Sebevražedné jednání

Sebevražedným jednáním se míní takové chování, které odsouzený realizuje s úmyslem ukončit svůj život. Jde zpravidla o reakci na stres, který odsouzený nedokáže zvládnout v rámci svých adaptačních mechanismů. Může jít i o projev psychické poruchy apod.

Sebevražedného jednání se dopustilo 8,5 % odsouzených. A z tohoto množství 33,5 % odsouzených opakovaně. Ve chvíli hodnocení šlo samozřejmě o činy nedokonané. Vězeňská služba velmi pečlivě pracuje jak s kvantitativními, tak kvalitativními daty o sebevražedném jednání odsouzených. Z uvedeného úhlu pohledu se jedná o údaj čistě orientační, který vypovídá o celoživotní prevalenci nedokonaného sebevražedného jednání ve vězeňské populaci. Ročně dokoná svůj sebevražedný pokus v průměru asi šest odsouzených. Jen zcela výjimečně jde o ženu.

Volní odmítání stravy

Volním odmítáním stravy se míní chování odsouzeného, který odmítá převzít stravu. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody jde zpravidla o reakci na stres, který nedokáže odsouzený zvládnout v rámci svých adaptačních mechanismů.

Z maladaptivních projevů chování se volní odmítání stravy vyskytuje v nejmenší míře. A to u 1,3 % odsouzených. V absolutních číslech tomu odpovídá 381 odsouzených. I opakování takového chování je nejméně časté. Vyskytlo se u 25,1 % odsouzených, kteří se volního odmítání stravy dopustili.

Rizika

Dynamický faktor Osobnost a chování obsahuje celkem čtrnáct rizik. Zhodnocuje se v nich rizikové agresivní chování, rizika vyplývající ze způsobu komunikace, rizika vyplývající z životního stylu a souvislost tohoto faktoru s trestnou činností odsouzeného. Výsledné riziko nám tak podává vícerozměrný obraz o vlivu a podílu dynamického faktoru Osobnost a chování na celkovou rizikovost chování odsouzeného.

Hodnotitel na základě studia rozsudkových dat, výstupů z pohovoru, dotazníku sebehodnocení a dalších zdrojů hodnotí rizikovost vzdělání a výchovy v taxativně uvedených rizik.

Kategorie rizik

1. Opakované násilné jednání a konflikty (brachiální agrese)

Hodnotí se míra, v jaké se dopouští fyzického násilí.

2. Projevy agresivního chování (vyhrožování, slovní útoky, projevy destrukce)

Sem se řadí ostatní agresivní chování vyjma výše popsané brachiální agrese.

3. Identifikace s kriminální subkulturou včetně extremistických skupin

Kriminálními subkulturami se rozumí antisociálně zaměřené sociální skupiny páčající v rámci své činnosti trestnou činnost.

4. Snaha ovládat druhé, mít kontrolu nad jejich chováním, sklon k manipulaci

Pro zhodnocení rizika není určující, zda k ovládání druhých využívá fyzické násilí, výhrůžky nebo méně nápadné strategie.

5. Sklon lhát a podvádět

Pro zhodnocení rizika je důležité identifikovat třeba i domnělou snahu dosáhnout vlastního prospěchu.

6. Obtíže při respektování autorit

Hlavními kritérii při hodnocení rizika jsou frekvence konfliktů s autoritami.

7. Vyhledávání rizikových míst a situací

Rizikovými místy a situacemi se rozumí místa a situace, kde dochází k páčání trestné činnosti.

8. Selhávání v běžných životních situacích

Selháváním v běžných životních situacích se rozumí nezvládnutí řešení běžných životních problémů.

9. Nezodpovědnost v chování, podceňování důsledků

Jde o nedomýšlení možných důsledků vlastního jednání a to i přesto, že lze výsledek takového chování snadno předvídat.

10. Pasivita při řešení životních situací

Hodnotí se míra jeho aktivity při řešení běžných i náročnějších životních problémů.

11. Obtíže s dodržováním pravidel a stanovených norem

Hodnotí se konativní složka ve smyslu dodržování resp. porušování norem bez ohledu na to, zda takové chování považuje za správné nebo ne.

12. Akceptace protiprávního jednání nebo jeho přijímání jako normy

Hodnotí se postoj odsouzeného k formálním i neformálním normám bez ohledu na to, jak se projevují v jeho chování.

13. Nezájem o řádnou práci

Hodnotí se vztah odsouzeného k práci jako činnosti, kterou si získává prostředky pro uspokojování životních potřeb a zároveň je jeho povinností.

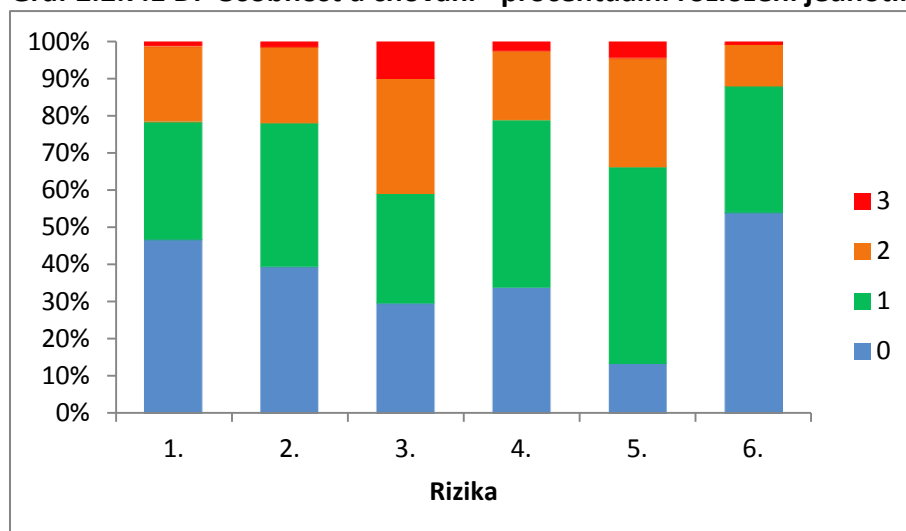
14. Souvislost osobnosti a chování s aktuální trestnou činností

Zhodnocení se týká míry přímé souvislosti mezi dynamickým faktorem a aktuální trestnou činností. Nejde tedy jen o prostou sumu jednotlivých rizik faktoru.

Tabulka 2.2.7.8 DF Osobnost a chování - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika	0	1	2	3	CH
1. Opakované násilné jednání a konflikty	45,8	30,9	19,9	1,3	2,1
2. Projevy agresivního chování	38,6	37,6	20,0	1,4	2,4
3. Identifikace s kriminální subkulturou	29,2	29,1	30,6	9,7	1,4
4. Snaha ovládat druhé, mít kontrolu	31,7	42,0	17,4	2,4	6,5
5. Sklon lhát a podvádět	12,6	49,2	27,3	4,1	6,8
6. Obtíže při respektování autorit	52,8	33,1	11,1	0,8	2,2
7. Vyhledávání rizikových míst a situací	15,9	26,4	47,0	9,9	0,8
8. Selhávání v běžných životních situacích	7,2	27,7	53,5	10,7	0,9
9. Nezodpovědnost v chování	3,0	17,9	63,2	15,1	0,8
10. Pasivita při řešení životních situací	15,6	42,5	30,1	9,7	2,1
11. Obtíže s dodržováním pravidel	7,0	18,4	40,1	33,5	1,0
12. Akceptace protiprávního jednání	22,1	37,3	32,3	5,5	2,8
13. Nezáměr o řádnou práci	21,8	38,2	24,1	11,6	4,3
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
14. Souvislost osobnosti a chování s aktuální trestnou činností	4,6	10,2	51,2	33,6	0,4

*V tabulce jsou tučně vyznačeny procentuální podíly dosahující 30 % výskytu v hodnocené skupině nebo jsou jen těsně pod touto hranicí.

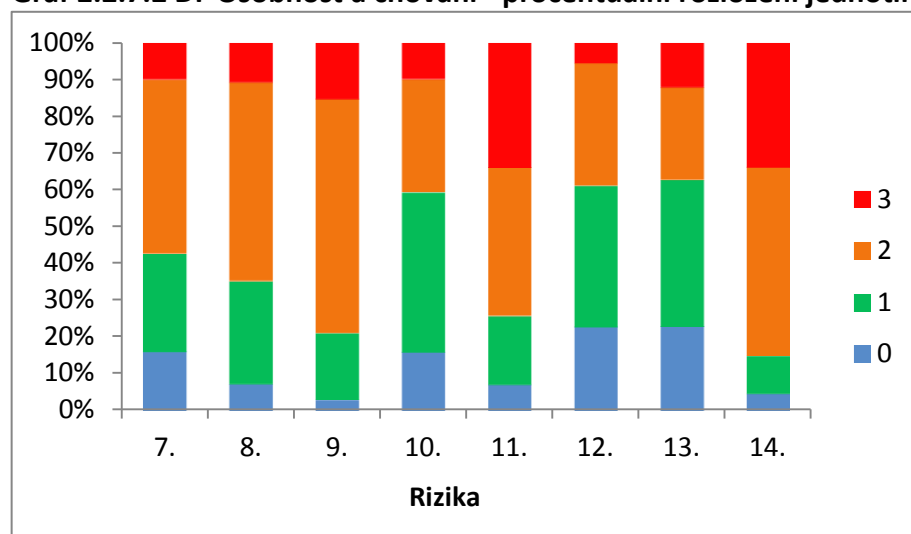
Graf 2.2.7.1 DF Osobnost a chování - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Při pohledu na rizika zhodnocující agresivní chování (v brachiální i ostatních formách) odsouzených nacházíme jejich těžiště v hodnotách 0 a 1. Takto hodnotitelé zhodnotili agresivní chování u více než tří čtvrtin odsouzených. Pro srovnání: násilná trestná činnost tvoří více než 41 % trestné činnosti spáchané odsouzenými ve zkoumaném souboru. To ukazuje na fakt, že se jí opakovaně a závažně dopouští specifická skupina odsouzených. Hodnoty 3 dosahuje 1,3 % resp. 1,4 % hodnocených odsouzených.

Riziko Identifikace s kriminální subkulturou je ve svém maximu rovnoměrně rozložena v hodnotách 0, 1, 2. Hodnoty 3 dosahuje 9,7 % hodnocených. Celkem u 40,3 % odsouzených nacházíme zásadní míru identifikace s kriminální subkulturou.

Rozložení rizik vyplývajících ze způsobů komunikace je poněkud odlišné. Rizika Snaha ovládat druhé, mít kontrolu nad jejich chováním a Obtíže při respektování autorit, se téměř ve třech čtvrtinách resp. čtyřech pětinach vyskytují v hodnotách 0 a 1. Riziko Sklon lhát a podvádět má nejvýraznější vrchol v hodnotě 1, u 27,3 % hodnocených odsouzených je zaznamenán výskyt hodnoty 2. U těchto rizik převládá jejich výskyt v nezávažné míře. Lze předpokládat, že rizika mohou mít kriminogenní potenciál prakticky u jakékoliv trestné činnosti.

Graf 2.2.7.2 DF Osobnost a chování - procentuální rozložení jednotlivých rizik



Z rizik vyplývajících ze životního stylu odsouzených se vyskytují u více než poloviny odsouzených v závažné míře rizika Vyhledávání rizikových míst a situací (56,9 %), Selhávání v běžných životních situacích (64,2 %), Nezodpovědnost v chování (78,3 %) a Obtíže s dodržováním pravidel (73,6 %). Vytváří tak základní rizikovou osu životního stylu odsouzených, kterou nalézáme u více než poloviny resp. až tří čtvrtin odsouzených.

Další rizika vyplývající z životního stylu odsouzených, tedy Pasivita při řešení životních situací, Akceptace protiprávního jednání a Nezáměr o řádnou práci, mají těžiště v hodnotě 1. Vyskytují se u většiny odsouzených v nezávažné míře.

Riziko Souvislost dynamického faktoru osobnost a chování s aktuální trestnou činností se v hodnotách střední a vysoká vyskytují v 84,8 % hodnocení. Jen v 14,8 % hodnocení tak hodnotitelé zhodnocují souvislost jako nízkou nebo žádnou. Z tohoto úhlu pohledu lze konstatovat, že hodnotitelé vnímají charakteristiky související s osobností jako zásadní riziko související s páčáním aktuální trestné činnosti.

Výpočet rizika

Nejdříve nabídneme porovnání výsledků objektivního a výsledného hodnocení závislostí (tabulka 2.2.7.9 a graf 2.2.7.3).

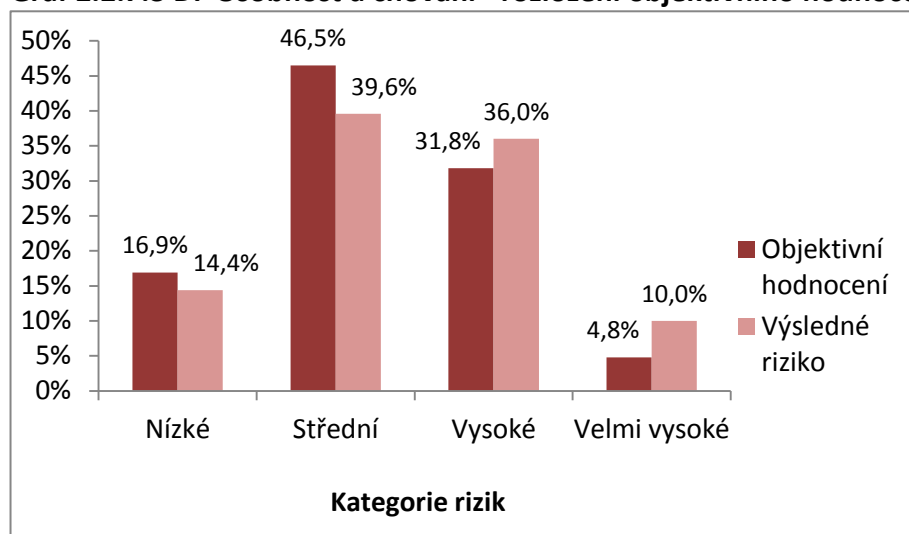
Objektivní hodnocení a výsledné riziko

Tabulka 2.2.7.9 DF Osobnost a chování - procentuální rozložení jednotlivých stupňů objektivního hodnocení a výsledného rizika

Riziko	Objektivní hodnocení	Výsledné riziko
Nízké	16,9	14,4
Střední	46,5	39,6
Vysoké	31,8	36,0
Velmi vysoké	4,8	10,0

Pro hodnocení výsledků rizik jednotlivých faktorů použijeme jednoduchou analogii celkového dynamického rizika, která je reprezentována čtyřstupňovou škálou – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Výsledné hodnoty rizik osobnosti a chování jsme tudíž převedli na škálu nízké (0-2,5), střední (2,51-5), vysoké (5,01-7,5) a velmi vysoké riziko (7,51-10).

Graf 2.2.7.3 DF Osobnost a chování - rozložení objektivního hodnocení a výsledného rizika

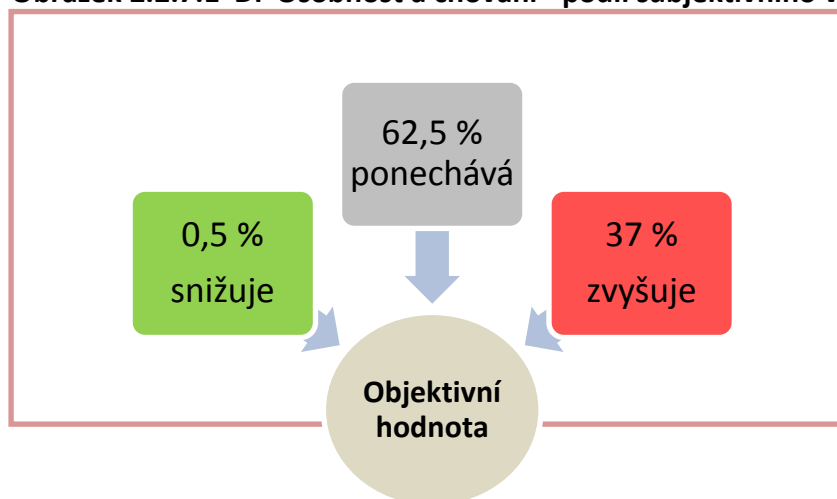


Z grafu 2.2.7.3 vyplývá, že DF Osobnost a chování se vyskytuje především ve středním (46,5 %) a vysokém (31,8 %) stupni. Následně vlivem subjektivní korekce hodnotitelů dochází ke změně výsledného rizika. Dochází tak ke snížení procentuálního zastoupení nízkého (o 2,5 %) a středního (o 6,9 %) rizika a jejich poměrně rovnoměrnému přemístění do vysokého (o 4,2 %) a velmi vysokého (o 5,2%) rizika. Vzhledem k rozdílnosti procentuálního zastoupení těchto dvou stupňů je nárůst ve velmi vysokém riziku více než dvojnásobný.

Připojujeme i pohled na tzv. hraniční hodnoty, čímž se myslí minimální (0) a maximální hodnoty (10) objektivního výpočtu rizik daného faktoru. Již z celkového rozložení rizika lze očekávat vyšší výskyt nízkých hodnot, dokonce krajní nulová hodnota (objektivní hodnota = 0) se v DF Osobnost a chování a sociální faktory vyskytla u 1,6 % odsouzených. Na druhé straně velmi vysoká krajní hodnota (objektivní hodnota = 10) se vyskytovala pouze u 7 odsouzených.

Subjektivní hodnocení

Obrázek 2.2.7.1 DF Osobnost a chování - podíl subjektivního vstupu hodnotitele



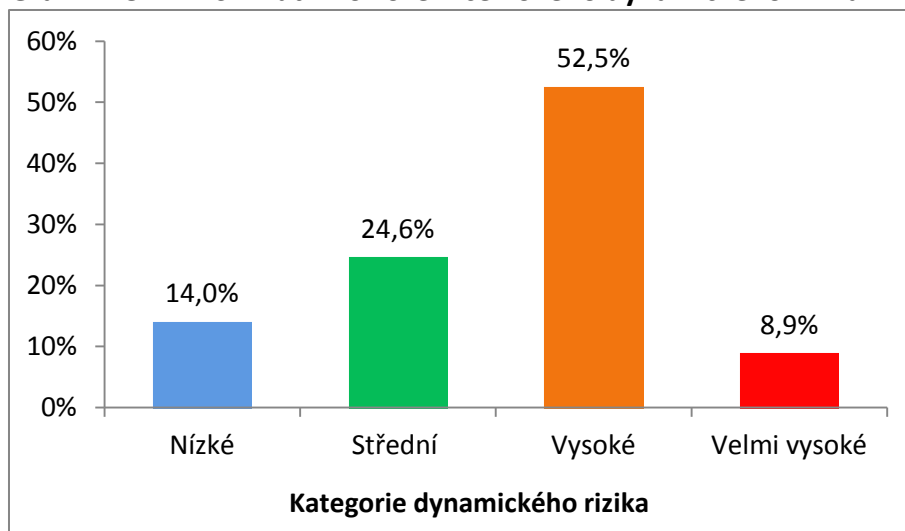
V 62,5 % hodnocení ponechali hodnotitelé hodnotu objektivního hodnocení a v 0,5 % hodnotu objektivního hodnocení snížili, což je nejméně ze všech dynamických faktorů. Celkem 37 % hodnotitelů zvýšilo hodnotu objektivního hodnocení. V průměru hodnotitelé zvýšili hodnotu výsledného rizika o 0,5. To vedlo k tomu, že došlo u 15,7 % odsouzených k posunu do vyššího stupně rizika a u 0,2 % odsouzených k posunu do výsledného rizika nižšího stupně.

2.2.8 SHRUTÍ DYNAMICKÉHO RIZIKA

Celkové dynamické riziko

Výstupem zpracování všech dynamických faktorů je Celkové dynamické riziko, které poukazuje na to, do jaké míry je odsouzený připraven zvládnout podmínky života za branou věznice v souladu se zákonem. Graf 2.2.8.1 nabízí pohled na rozložení odsouzených do jednotlivých kategorií Celkového dynamického rizika.

Graf 2.2.8.1 DF Shrnutí - rozložení celkového dynamického rizika



Při pohledu na prezentované rozložení lze uvést, že více než polovina odsouzených (celkem 61,4 %) spadá do kategorie vysokého a velmi vysokého dynamického rizika. Tento výsledek lze s ohledem k recidivující vězeňské populaci předpokládat. Do kategorie velmi vysokého dynamického rizika spadá 8,9 % odsouzených. Jedná se o skupinu odsouzených, která vykazuje rizikovost ve více dynamických faktorech na jedné straně, ale značnou zátěž z trestní a kriminální minulosti na straně druhé. Pro potvrzení uvedeného přikládáme pohled na kombinaci statických a dynamických rizik (tabulka 2.2.8.1). Zjištěné hodnoty potvrzují rostoucí tendenci statického rizika v závislosti na výsledcích celkového dynamického rizika. Lze konstatovat, že s vyšším dynamickým rizikem roste podíl odsouzených, kteří mají vyšší statické riziko.

Tabulka 2.2.8.1 DF Shrnutí - procentuální rozložení porovnání celkového dynamického a statického rizika

Dynamické riziko	Statické riziko
Nízké	z toho 61 % má zároveň nízké nebo střední statické riziko
Střední	z toho 65 % má zároveň nízké nebo střední statické riziko
Vysoké	z toho 68 % má zároveň vysoké nebo velmi vysoké statické riziko
Velmi vysoké	z toho 81 % má zároveň vysoké nebo velmi vysoké statické riziko

Z výše uvedeného platí, že statické a dynamické riziko spolu úzce souvisí. Neplatí však paušálně rovnice, že zjištěné nízké statické i dynamické riziko znamená, že se odsouzený nebude po propuštění chovat kriminálně. Lze pouze konstatovat, že má vyšší pravděpodobnost neselhat a v civilním životě obstát.

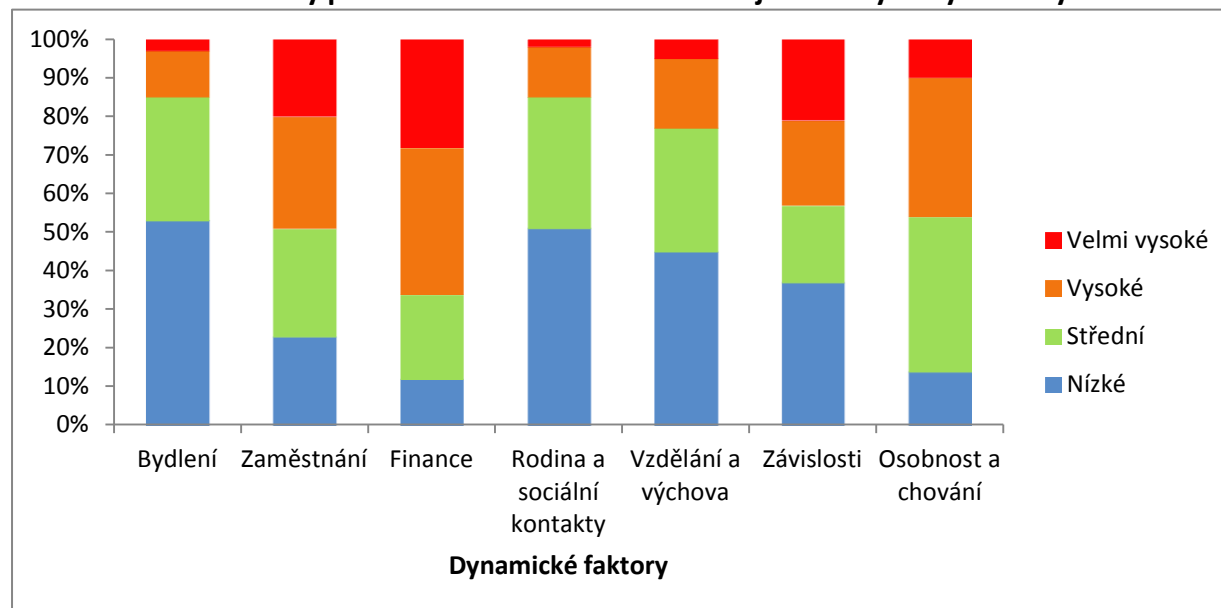
Rozložení rizik jednotlivých dynamických faktorů

Poté, co hodnotitelé zhodnotí jednotlivá rizika, dojde k výpočtu rizik jednotlivých dynamických faktorů. Popisu jejich rozložení se věnujeme v této kapitole.

Tabulka 2.2.8.2 DF Celkový přehled rizik - Rozložení hodnot jednotlivých dynamických faktorů

Dynamické faktory (%)	Nízké	Střední	Vysoké	Velmi vysoké
Bydlení	53,9	31,5	11,1	3,5
Zaměstnání	23,3	27,3	28,8	20,6
Finance	12,0	22,1	38,0	27,8
Rodina a sociální kontakty	51,4	34,5	13,0	2,4
Vzdělání a výchova	44,6	32,4	18,0	5,0
Závislosti	37,2	19,6	22,0	21,2
Osobnost a chování	14,4	39,6	36,0	10,0

Graf 2.2.8.2 DF Celkový přehled rizik - Rozložení hodnot jednotlivých dynamických faktorů



Jestliže se podíváme na rizika jednotlivých dynamických faktorů z perspektivy jejich rozložení v jednotlivých stupních rizikovosti, docházíme k následující posloupnosti DF Finance, DF Zaměstnání, DF Osobnost a chování a DF Závislosti s hodnotami přesahujícími 40% výskyt hodnot kategorií vysoké až velmi vysoké riziko. Na opačném pólu nacházíme DF Bydlení a DF Rodina a sociální kontakty s 15% výskytem vysokého a velmi vysokého rizika. Výsledky nejsou ničím překvapivým. Pouze potvrzují závěry, které byly zjištěny již v průběhu pilotáže a validizace nástroje.

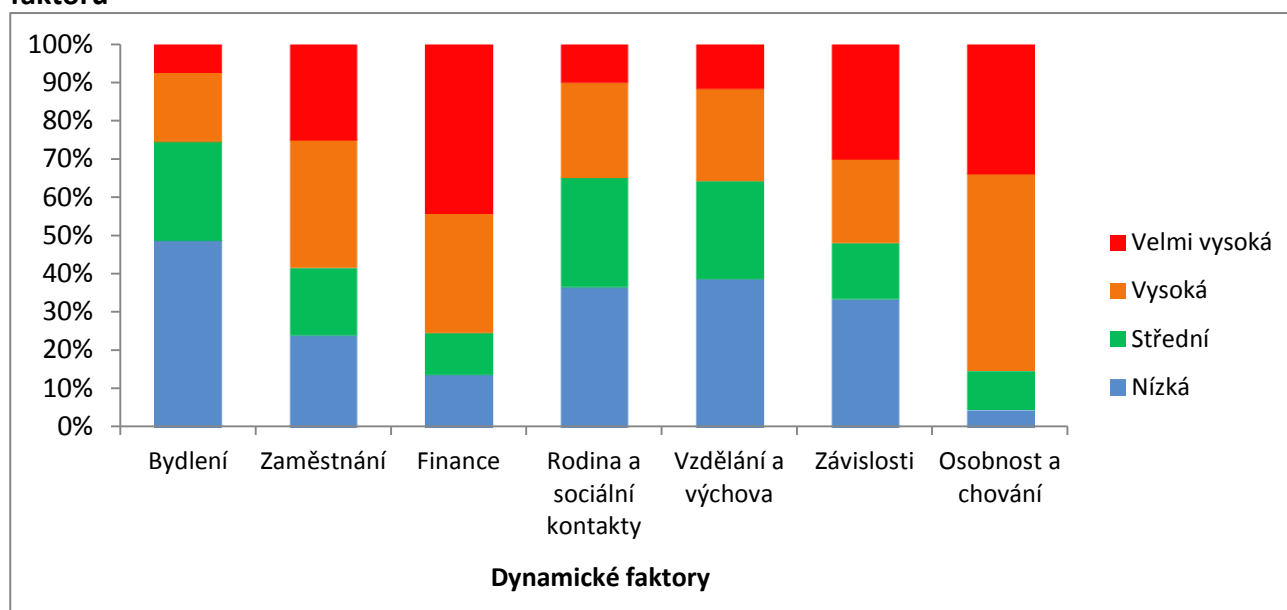
Souvislost dynamického faktoru s aktuální trestnou činností

Pro přehlednost uvádíme samostatně souvislosti jednotlivých dynamických faktorů s aktuální trestnou činností.

Tabulka 2.2.8.3 DF Celkový přehled rizik - Přehled rozložení hodnot souvislosti s trestnou činností jednotlivých dynamických faktorů

Souvislost dynamického faktoru s aktuální trestnou činností	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	Chybí
Bydlení	48,1	25,5	17,9	7,3	1,2
Zaměstnání	23,6	17,3	32,9	24,5	1,7
Finance	13,6	10,8	30,9	43,6	1,1
Rodina a sociální kontakty	36,2	28,3	24,8	9,9	0,8
Vzdělání a výchova	38,3	25,4	23,9	11,5	0,9
Závislosti	33,1	14,6	21,9	29,6	0,8
Osobnost a chování	4,6	10,2	51,2	33,6	0,4

Graf 2.2.8.4 Přehled rozložení hodnot souvislosti s trestnou činností jednotlivých dynamických faktorů



V podstatě stejné pořadí dynamických faktorů nacházíme i v okamžiku, kdy hodnotíme souvislost dynamických faktorů s aktuální trestnou činností. U žádné skupiny odsouzených není pořadí dynamických faktorů dle rizik ani dle souvislosti s trestnou činností odlišné. Samotná souvislost patří do seznamu rizik pro každý dynamický faktor, takže se dá konstatovat, že s rostoucím rizikem dynamického faktoru narůstá souvislost daného dynamického faktoru s aktuální trestnou činností. Zjištění, že DF Finance má také největší souvislost s aktuální trestnou činností, odpovídá i charakteru trestné činnosti českých odsouzených, neboť u české vězeňské populace zaujímá největší podíl právě majetková kriminalita.

2.2.9 CELKOVÝ PŘEHLED RIZIK

Na dalších stránkách uvádíme přehled všech 48 dynamických rizik v tabulkách i v grafech bez komentářů, které jsme uvedli u jednotlivých částí. Hodnoty jsou uvedeny v procentech.

Tabulka 2.2.9.1 Celkový přehled rizik - DF Bydlení - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika - DF Bydlení (%)	0	1	2	3	CH
1. Nejisté bydlení	35	5,5	52,5	6,0	1,0
2. Nevyhovující bydlení	73,1	19,2	2,1	1,8	3,8
3. Bydlení v rizikovém prostředí	44,7	40,1	9,2	1,7	4,3
4. Konflikty v místě bydlení	61,4	22,6	3,7	6,0	6,3
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost bydlení s aktuální trestnou činností	48,0	25,6	17,9	7,3	1,2

Tabulka 2.2.9.2 Celkový přehled rizik - DF Zaměstnání - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika -DF Zaměstnání (%)	0	1	2	3	CH
1. Nízká využitelnost kvalifikace	36,8	11,7	9,7	38,1	3,7
2. Rizikový průběh předchozích zaměstnání	25,3	26,7	16,4	4,3	27,3
3. Dlouhodobě nezaměstnaný	17,0	13,5	19,0	44,7	5,8
4. Nezaměstnaný a současně neevidovaný ÚP	65,4	-	-	27,5	7,1
5. Minimální pracovní zkušenost	34,7	20,5	29,5	10,9	4,4
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
6. Souvislost zaměstnání s aktuální trestnou činností	23,6	17,3	32,9	24,5	1,7

Tabulka 2.2.9.3 Celkový přehled rizik - DF Finance - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika - DF Finance (%)	0	1	2	3	CH
1. Nedostatečné legální příjmy	22,9	27,1	24,5	23,7	1,8
2. Nelegální příjmy	16,9	24,8	38,6	15,3	4,4
3. Dluhy a závazky	7,6	16,6	64,8	8,3	2,7
4. Nedostatečné dovednosti hospodařit s finančními prostředky	14,2	30,5	38,9	7,6	8,8
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost financí s aktuální trestnou činností	13,6	10,8	30,9	43,6	1,1

Tabulka 2.2.9.4 Celkový přehled rizik - DF Rodina a sociální kontakty - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika - DF Rodina a sociální kontakty (%)	0	1	2	3	CH
1. Vliv osob blízkých na páchaní TČ	81,1	12,0	2,9	1,7	2,3
2. Kontakty s osobami s kriminální minulostí	23,8	46,4	26,4	2,5	0,9
3. Časté konflikty ve vztazích	49,3	26,3	4,7	15,5	4,2
4. Nefungující sociální zázemí	78,4	8,5	4,2	6,9	2,0
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost rodiny a soc. kontaktů s aktuální trestnou činností	36,2	28,3	24,8	9,9	0,8

Tabulka 2.2.9.5 Celkový přehled rizik - DF Vzdělání a výchova - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika - DF Vzdělání a výchova (%)	0	1	2	3	CH
1. Základní nebo nedokončené vzdělání	49,0	x	x	50,5	0,5
2. Dysfunkční rodinné prostředí	44,8	34	16,9	3,3	1,0
3. Kriminální zátěž v rodinném prostředí	62	4,9	23,9	6,9	2,3
4. Institucionální výchova	75,6	8,5	12,4	2,5	1,0
5. Neúplná rodina	59,5	18,3	15,1	6,0	1,1
6. Poruchy chování v dětství	38,4	31,2	18,1	11,3	1,0
7. Členství v sociálně závadové skupině	72,4	9,8	15,1	1,1	1,6
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
8. Souvislost vzdělání a výchovy s aktuální trestnou činností	38,3	25,4	23,9	11,5	0,9

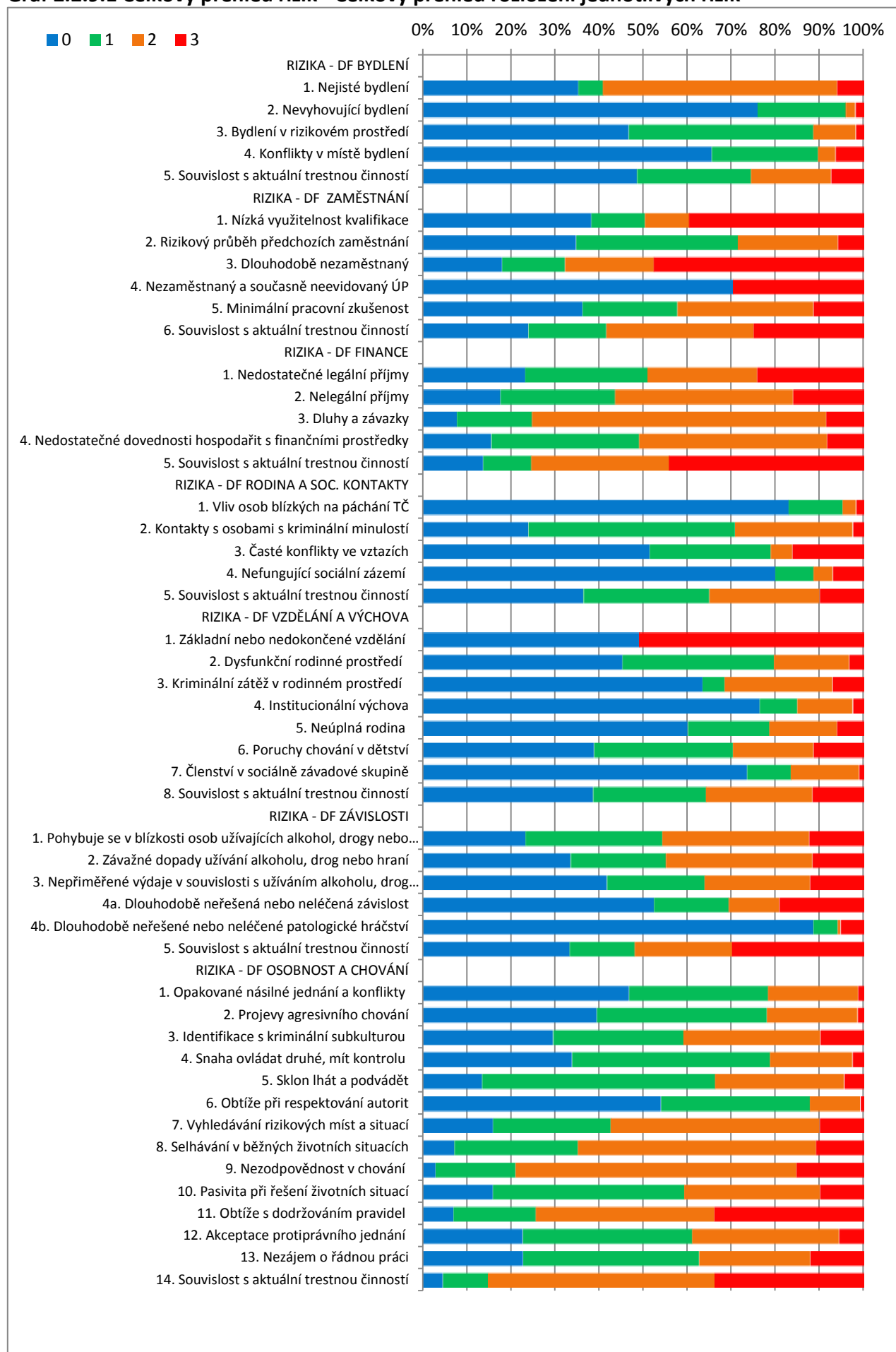
Tabulka 2.2.9.6 Celkový přehled rizik - DF Závislosti - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika - DF Závislosti (%)	0	1	2	3	CH
1. Pohybuje se v blízkosti osob užívajících alkohol, drogy nebo hráčů	23,2	30,8	33,0	12,3	0,7
2. Závažné dopady užívání alkoholu, drog nebo hraní	33,3	21,4	33,0	11,5	0,8
3. Nepřiměřené výdaje v souvislosti s užíváním alkoholu, drog nebo hraním	41,3	21,9	23,6	12,0	1,2
4a. Dlouhodobě neřešená nebo neléčená závislost	51,1	16,5	11,2	18,6	2,6
4b. Dlouhodobě neřešené nebo neléčené patologické hráčství	87,3	5,5	0,6	5,2	1,4
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
5. Souvislost závislostí s aktuální trestnou činností	33,1	14,6	21,9	29,6	0,8

Tabulka 2.2.9.7 Celkový přehled rizik - DF Osobnost a chování - procentuální rozložení jednotlivých rizik

Rizika – DF Osobnost a chování (%)	0	1	2	3	CH
1. Opakované násilné jednání a konflikty	45,8	30,9	19,9	1,3	2,1
2. Projevy agresivního chování	38,6	37,6	20,0	1,4	2,4
3. Identifikace s kriminální subkulturou	29,2	29,1	30,6	9,7	1,4
4. Snaha ovládat druhé, mít kontrolu	31,7	42,0	17,4	2,4	6,5
5. Sklon lhát a podvádět	12,6	49,2	27,3	4,1	6,8
6. Obtíže při respektování autorit	52,8	33,1	11,1	0,8	2,2
7. Vyhledávání rizikových míst a situací	15,9	26,4	47,0	9,9	0,8
8. Selhávání v běžných životních situacích	7,2	27,7	53,5	10,7	0,9
9. Nezodpovědnost v chování	3,0	17,9	63,2	15,1	0,8
10. Pasivita při řešení životních situací	15,6	42,5	30,1	9,7	2,1
11. Obtíže s dodržováním pravidel	7,0	18,4	40,1	33,5	1,0
12. Akceptace protiprávního jednání	22,1	37,3	32,3	5,5	2,8
13. Nezáměr o řádnou práci	21,8	38,2	24,1	11,6	4,3
	Žádná	Nízká	Střední	Vysoká	CH
14. Souvislost osobnosti a chování s aktuální trestnou činností	4,6	10,2	51,2	33,6	0,4

Graf 2.2.9.1 Celkový přehled rizik - Celkový přehled rozložení jednotlivých rizik



2.2.10 MOTIVACE K ŘEŠENÍ OBJEKTIVNĚ ZJIŠTĚNÝCH RIZIK

Definice

Motivace k řešení objektivně zjištěných rizik se posuzuje v případě, že došlo k identifikaci rizik anebo v případě souvislosti dynamického faktoru s trestnou činností. Motivace se neposuzuje pouze v případě, že u všech rizik je označena odpověď Chybí nebo hodnota 0 (u souvislosti s trestnou činností je označena odpověď žádná nebo nehodnoceno) a zároveň hodnotitel nevyužil Doplnění k rizikům.

Motivace se zjišťuje v rámci jednotlivých dynamických faktorů. A vztahuje se k řešení rizik vyskytujících se v závažné míře. Podkladem pro hodnocení motivace může být i dotazník sebehodnocení, který odsouzený vyplňuje ve spolupráci s hodnotitelem.

Hodnocení motivace probíhá celkem na čtyřech úrovních.

První úrovní je stav motivace.

Stav

- **uvědomuje si rizika** - z celkového dojmu z pohovoru a dále např. z údajů v dotazníku sebehodnocení vyplývá, že si identifikovaná rizika uvědomuje.
- **neuvědomuje si rizika** - z celkového dojmu z pohovoru a z údajů v dotazníku sebehodnocení vyplývá, že si identifikovaná rizika neuvědomuje.
- **nemá zájem o řešení** – na téma motivace nechce odpovídat, nespolupracuje, ještě nehodnotíme, zda identifikovaná rizika chce řešit.

Druhou úrovní je, zda odsouzený vnímá souvislosti mezi identifikovanými riziky a páčáním trestné činnosti. Zhodnocuje se jen ve chvíli, kdy si odsouzený uvědomuje rizika (viz první stupeň hodnocení motivace). Proto se zobrazuje jen v tomto případě.

Souvislosti

- **vidí souvislosti (problém přiznává)** – odsouzený si uvědomuje identifikovaná rizika (např. nezodpovědnost) a vnímá je jako rizika, jako problém.
- **nevidí souvislosti (problém nepřiznává)** - odsouzený si uvědomuje identifikovaná rizika (např. nezodpovědnost), ale nevnímá je jako rizika, jako problém.

Ve chvíli, kdy odsouzený vidí souvislosti mezi riziky a trestnou činností, zajímá nás, zda chce rizika řešit.

Řešení

- **chce řešit** - odsouzený prezentuje zájem o minimalizaci těchto negativních vlivů.
- **nechce řešit** - odsouzený prezentuje nezájem o minimalizaci těchto negativních vlivů.

Pokud chce odsouzený s riziky pracovat, zajímá nás, zda činí nějaké kroky ke změně.

Změna

- **činí kroky směřující k minimalizaci zjištěných rizik** - odsouzený v minulosti nebo současnosti podnikl již praktické kroky k jejich minimalizaci.

- **nečiní kroky ke změně** - odsouzený v minulosti nebo současnosti nepodnikl žádné praktické kroky k jejich minimalizaci.

Pokud nějaké kroky činí, zajímá nás, jaké.

Jaké? Zaznamenávají se především ty kroky, které měly, mají nebo budou mít schopnost minimalizovat zjištěná rizika. V případě, že tyto kroky byly realizovány v minulosti, může hodnotitel posoudit jejich dopad. V případě zájmu o podniknutí kroků v budoucnu hodnotitel posoudí reálnost jejich dosažení vzhledem k osobnosti odsouzeného, kontextu trestné činnosti apod.

Absolutní procentuální rozložení

Dále nabízíme absolutní a relativní procentuální výskyt jednotlivých stupňů úrovně motivace u všech dynamických faktorů. Tabulka 2.2.10.1 vyjadřuje procentuální podíl výskytu jednotlivých položek ve vztahu k celkovému počtu odsouzených, u kterých byla motivace k řešení objektivních rizik hodnocena (absolutní četnost).

Tabulka 2.2.10.1 DF Motivace - absolutní rozložení jednotlivých úrovní motivace

Motivace	Bydlení	Zaměstnání	Finance	Rodina a soc. kontakty	Vzdělání a výchova	Závislosti	Osobnost a chování
Stav	%	%	%	%	%	%	%
uvědomuje si rizika	27,2	36,1	43,2	24,7	59,1	48,1	41,8
neuvědomuje si rizika	70,7	61,4	54,2	73,3	39,1	44,1	52,6
nemá zájem o řešení	2,1	2,5	2,6	2,0	1,8	7,8	5,6
Souvislosti	%	%	%	%	%	%	%
vidí souvislosti	20,8	29,7	37,0	19,3	49,1	41,1	37,3
nevidí souvislosti	6,5	6,5	6,3	5,3	9,9	7,1	4,4
Řešení	%	%	%	%	%	%	%
chce řešit	18,0	25,6	32,1	16,3	43,6	32,9	31,3
nechce řešit	2,8	4,1	4,9	3,0	5,5	8,1	6,0
Změna	%	%	%	%	%	%	%
činí kroky ke změně	6,7	8,2	10,3	6,5	17,0	19,8	18,6
nečiní kroky ke změně	11,3	17,4	21,8	9,8	26,5	13,1	12,7

Relativní procentuální rozložení

Tabulka 2.2.10.2 vyjadřuje procentuální podíl výskytu jednotlivých položek ve vztahu k celkovému počtu odsouzených, u kterých byla daná položka (tedy Stav, Souvislosti, Řešení a Změna) motivace k řešení objektivních rizik hodnocena (relativní četnost).

Tabulka 2.2.10.2 DF Motivace - relativní rozložení jednotlivých úrovní motivace

Motivace	Bydlení	Zaměstnání	Finance	Rodina a soc. kontakty	Vzdělání a výchova	Závislosti	Osobnost a chování
Stav	%	%	%	%	%	%	%
uvědomuje si rizika	27,2	36,1	43,2	24,7	59,1	48,1	41,8
neuvědomuje si rizika	70,7	61,4	54,2	73,3	39,1	44,1	52,6
nemá zájem o řešení	2,1	2,5	2,6	2,0	1,8	7,8	5,6
Souvislosti	%	%	%	%	%	%	%
vidí souvislosti	76,3	82,1	85,5	78,3	83,2	85,3	89,5
nevidí souvislosti	23,7	17,9	14,5	21,7	16,8	14,7	10,5
Řešení	%	%	%	%	%	%	%
chce řešit	86,5	86,2	86,8	84,2	88,8	80,2	83,9
nechce řešit	13,5	13,8	13,2	15,8	11,2	19,8	16,1
Změna	%	%	%	%	%	%	%
činí kroky ke změně	37,4	32,2	32,2	39,7	39,1	60,3	59,5
nečiní kroky ke změně	62,6	67,8	67,8	60,3	60,9	39,7	40,5

Při popisu získaných dat, budeme vycházet jak z absolutních, tak z relativních četností. V první řadě je třeba si uvědomit dvě základní fakta. Prvním je to, že jde o vstupní hodnocení, které je tedy realizováno v průběhu prvního měsíce pobytu odsouzeného ve výkonu trestu. Druhým je dynamická povaha motivace a její závislost na velmi širokém a jen z části poznatelném spektru jak vnitřních, tak vnějších faktorů, jejichž váha se může měnit jak vzhledem k osobnosti odsouzeného, tak pod vlivem situačních proměnných.

S ohledem na výše uvedené můžeme konstatovat, že se první stupeň hodnocení motivace, kterým je prosté uvědomění si přítomnosti rizika, hodnotitelé identifikovali u odsouzených, u kterých byla zjištěna přítomnost rizika nebo rizik v daném dynamickém faktoru v závažné míře, v rozmezí 27,2 % až 59,1 %. Rozdíl mezi jednotlivými dynamickými faktory je tedy více než dvojnásobný. Můžeme

ho interpretovat tak, že vyšších hodnot dosahují odsouzení v rizikách, jejichž dopad na život je zjevnější a závažnější (DF Finance, DF Závislosti). Jinak je třeba interpretovat DF Vzdělání a výchova, který ve svých rizikách zhodnocuje především minulost.

Druhý stupeň hodnocení motivace se věnuje zhodnocení toho, zda odsouzený vidí souvislosti mezi identifikovanými riziky a trestnou činností, kterou spáchal. V relativních četnostech se pohybuje v rozmezí od 76,3 % do 89,5 %. Z celkového počtu odsouzených se do tohoto stádia dostane 19,3 % až 49,1 % odsouzených s tím, že vyšší hodnoty zůstávají v rizikách již výše zmíněných.

Třetí stupeň hodnocení motivace se zabývá tím, zda odsouzený chce své problémy, tedy rizika, řešit. I zde zůstává trend stejný. Většina odsouzených, kteří vidí souvislost mezi riziky a trestnou činností, chce svou situaci řešit. Procentuálně je to vyjádřeno rozpětím relativní četnosti od 80,2 % do 88,8 %.

Posledním krokem hodnocení motivace je změna. Tedy to, zda odsouzený již nějaké kroky, které by mohly vést ke snížení nebo úplné eliminaci rizika, podnikl. Z dat uvedených v obou tabulkách vidíme, že zde dochází k nejvýraznějšímu mezipoložkovému poklesu. Z odsouzených, kteří chtějí své problémy řešit, se jich ke konkrétním krokům dostalo 32,2 % až 60,3 %. Nejvyšší hodnoty jsou zaznamenány v DF Závislosti a DF Osobnost a chování. Někaké kroky ke změně učinilo 6,7 % až 19,8 % odsouzených. Jde o odsouzené, jejichž motivace je na takové úrovni, že sami proaktivně konají ve smyslu snižování vlastních kriminogenních rizik.

Je důležité si uvědomit, že u každé skupiny odsouzených je třeba v průběhu výkonu trestu pracovat s jejich motivací zcela odlišně. Takovéto (i když schématické) rozdělení odsouzených do čtyř základních skupin, poskytuje zaměstnancům základní obraz o úrovni motivace odsouzeného, který pak následně může volit vhodné intervence k další práci s odsouzeným.

2.3 PROTEKTIVNÍ FAKTORY

Definice

Protektivní faktory jsou faktory, které mírní nebo tlumí efekty rizika. Jejich přítomnost zvyšuje odolnost vůči působení faktorů rizikových. Dokážou zvyšovat odolnost jedince před rizikem páčání trestné činnosti tím, že působí v protikladném směru než rizika kriminogenní. Obě skupiny faktorů (tj. rizikové a protektivní) jsou v neustálé interakci a vzájemně se ovlivňují.

Je patrné, že protektivní faktory prostupují jak statické, tak dynamické faktory v nástroji. V současné chvíli jich SARPO obsahuje celkem patnáct, přičemž jejich konstrukce je expertním návrhem pracovního týmu. Faktory byly konstruovány tak, aby jejich splnění nebylo dané pouhou přítomností nebo nepřítomností popisovaného jevu, ale aby hodnotitel musel identifikovat jejich protektivní potenciál.

Protektivní faktory dělíme na statické a dynamické. Dynamické protektivní faktory jsou dále rozděleny dle dynamických faktorů. Každý z nich obsahuje odlišný počet protektivních faktorů.

Výčet protektivních faktorů:

Statické protektivní faktory:

- **Je poprvé ve výkonu trestu a zároveň nebyl odsouzen k nepodmíněnému trestu před 26 rokem svého věku**

Jeho protektivnost spočívá v tom, že odsouzený dosud nebyl negativně ovlivněn prostředím výkonu trestu. Zároveň musí splňovat podmínku, že před nástupem do výkonu trestu dovršil věku 26 let. V tomto věku již předpokládáme, že jde o zralou osobnost, která má předpoklady, se po skončení výkonu trestu odnětí svobody zařadit zpět do společnosti.

- **Krátký nepodmíněný trest (do 1 roku)**

Tento protektivní faktor zahrnuje celkovou délku aktuálního věznění, nikoli jednotlivou délku trestu. Protektivnost faktoru spočívá především v menší míře prizonizace odsouzeného. S ohledem k uložení menší délky nepodmíněného trestu lze usuzovat i na méně závažný trestný čin.

Dynamické protektivní faktory:

Protektivní faktory bydlení:

- **Má dlouhodobě stabilní a perspektivní bydlení, které bude pokračovat i po skončení výkonu trestu**

Posuzovaným hlediskem je perspektiva bydlení a sociálního zázemí před a po výkonu trestu. Zajištěné bydlení vede k usnadnění návratu do společnosti a výrazně přispívá k zachování soběstačnosti odsouzeného.

Protektivní faktory zaměstnání:

- **Před nástupem do výkonu trestu měl po dobu 3 let stabilní zaměstnání.**

Stabilita zaměstnání je známkou adekvátní socializace jedince a dlouhodobé finanční stability. Lze předpokládat, že schopnosti, které mu umožnily získat a dlouhodobě si udržet stabilní zaměstnání využije i po návratu z výkonu trestu.

Protektivní faktory finance:

- **Pravidelný legální zdroj příjmů**

Protektivnost faktoru spočívá především ve finančním zajištění, které se váže k pocitu jistoty. Pro posouzení jeho protektivnosti je důležitá jeho legálnost, dostatečná výše pro pokrytí základních potřeb a jeho stabilita.

- **Nemá žádné finanční závazky**

Finanční závazky jsou z dlouhodobého hlediska rizikem, které může být příčinou páčání trestné činnosti. Zvláště ve chvíli, kdy se člověk dostane do platební neschopnosti. Protektivnost faktoru spočívá v tom, že odsouzený nemusí část svých financí odvádět na pokrytí pohledávek, ale může jimi uspokojovat své potřeby. Stejně tak nehrozí možnost neschopnosti splácet své závazky.

Protektivní faktory rodina a sociální kontakty:

• **Funkční rodinné zázemí**

Protektivnost funkčního rodinného zázemí spočívá především v jeho schopnosti vytvořit člověku stabilní a jisté zázemí. To je pro něj potom „kotvou“ a oporou při zvládání vlastních problémů.

• **Existence širších sociálních vazeb a opory, které jedinec dokáže využít**

Protektivnost faktoru spočívá v nabídce dalších sociálních kontaktů, které člověku pomohou zvládat náročné životní situace. Zároveň obsahují i pragmatickou rovinu (kamarádi můžou pomoci s nalezením práce, nabídnout přechodné bydlení apod.).

Protektivní faktory vzdělání a výchova:

• **Byl vychováván ve stabilním rodinném zázemí.**

Stabilní rodinné zázemí umožňuje optimální rozvoj osobnosti a jejích kompetencí pro zvládání životních problémů. S takovou výbavou má potom člověk výrazně lepší předpoklady ustát i náročné životní situace, mezi které patří i výkon trestu odnětí svobody.

• **Odsouzený úspěšně dokončil proces vzdělávání.**

Dokončené vzdělání působí protektivně ve dvou rovinách. První je získání kvalifikace umožňující nelezení vhodného zaměstnání. Druhá rovina se odráží v oblasti výkonových kompetencí a adekvátního sebevědomí získané zkušeností, že dokáže zvládat před něj postavené úkoly.

• **Dále rozvíjel svou odbornost v rámci dalšího studia, rekvalifikací.**

Další rozvoj vzdělání působí protektivně především tím, že rozšiřuje jak možnosti odsouzeného uplatnit se na trhu práce, tak dovednosti a je také odrazem výkonové motivace.

• **Nebyl členem žádné závadové sociální skupiny.**

Sociální skupiny, ve kterých se člověk od dětství pohybuje, formují jeho hodnotový systém. Jestliže se pohyboval v prosociálně orientovaném prostředí, přebírá jeho hodnoty, které pak realizuje ve svém životě.

Protektivní faktory osobnost a chování

• **Aktuální psychický stav odsouzeného je adekvátní životní situaci.**

Adekvátnost psychického stavu odsouzeného je projevem zdravé a optimální osobnosti. Zdravím projevem je prožívat nepříjemné pocity spojené s uvězněním s tím, že je zřejmé, že se odsouzený úspěšně adaptuje na prostředí výkonu trestu odnětí svobody a nároky, které na něj klade, dokáže zvládat vlastními silami.

• **Anamnéza bez sebepoškození, suicidia, pobytu v psychiatrické léčebně a psychiatrické diagnózy, užívání drogy a hraní.**

Nepřítomnost psychopatologie a maladaptivních projevů chování vypovídá o normalitě osobnosti v širším slova smyslu. Obsahuje tedy předpoklad, že je osobnost odsouzeného dostatečně odolná pro zvládnutí běžné životní zátěže.

• **Postoj odsouzeného k jeho trestné činnosti je realistický, s případným vědomím vnitřního přijetí viny.**

V postoji k vlastní trestné činnosti se odráží jak hodnotový systém odsouzeného, tak jeho schopnost kritického náhledu na vlastní chování. Ten je základem pro možnou změnu. Realistický postoj s přijetím vlastní zodpovědnosti dává předpoklad pro adekvátní zhodnocení svého chování a jeho korekce v budoucnu.

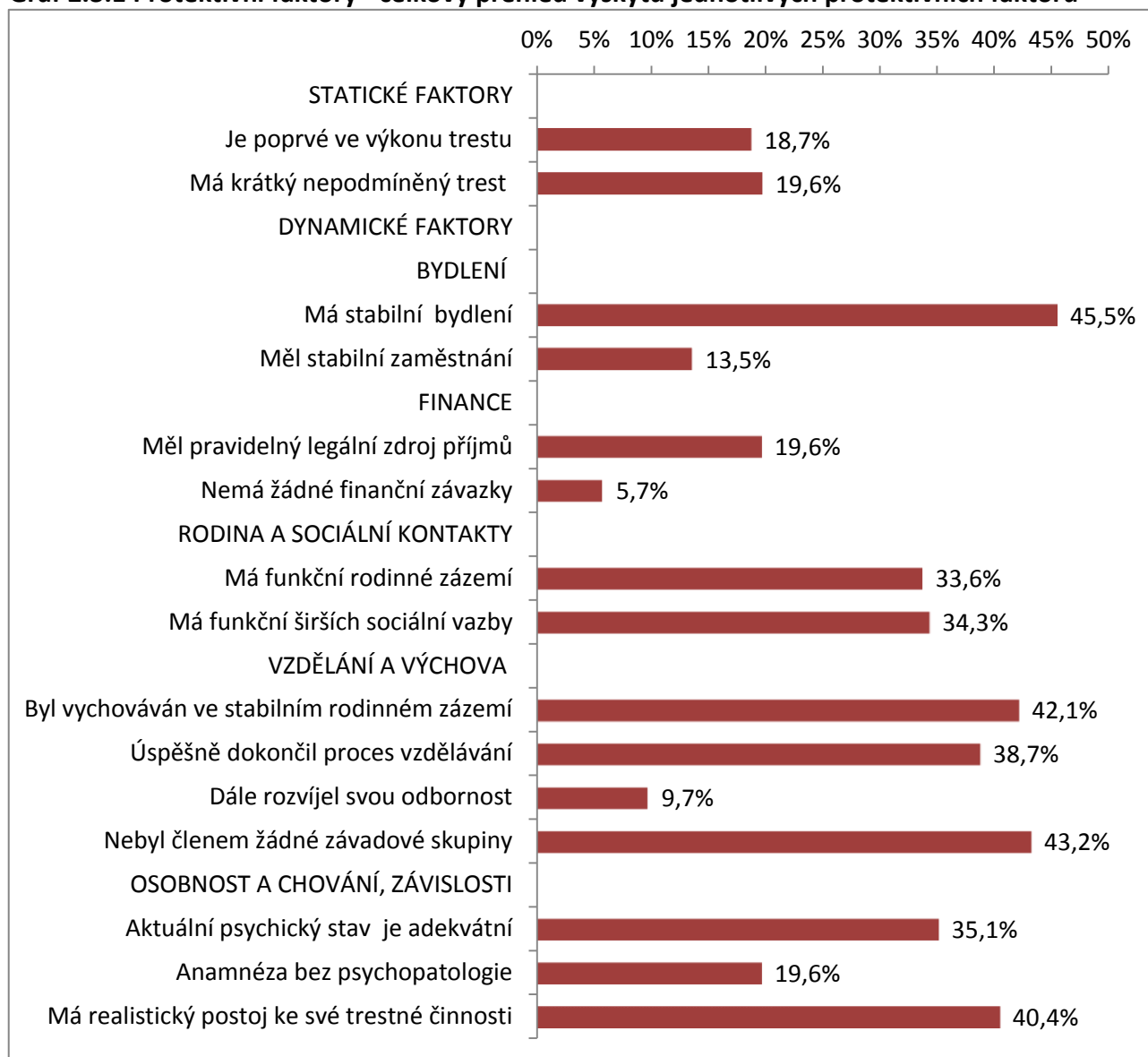
Procentuální výskyt protektivních faktorů

Tabulka 2.3.1. a graf 2.3.1 ukazují absolutní procentuální výskyt jednotlivých protektivních faktorů.

Tabulka 2.3.1 Protektivní faktory - celkový přehled výskytu jednotlivých protektivních faktorů

Protektivní faktory	%
STATICKÉ FAKTORY	
Je poprvé ve výkonu trestu a zároveň nebyl odsouzen k nepodmíněnému trestu před 26 rokem svého věku	18,7
Krátký nepodmíněný trest (do 1 roku)	19,7
DYNAMICKÉ FAKTORY	
BYDLENÍ	
Má dlouhodobě stabilní a perspektivní bydlení, které bude pokračovat i po skončení výkonu trestu	45,5
ZAMĚŠTNÁNÍ	
Před nástupem do výkonu trestu měl po dobu 3 let stabilní zaměstnání	13,5
FINANCE	
Pravidelný legální zdroj příjmů	19,6
Nemá žádné finanční závazky	5,7
RODINA A SOCIÁLNÍ KONTAKTY	
Funkční rodinné zázemí	33,7
Existence širších sociálních vazeb a opory, které jedinec dokáže využít	34,3
VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVA	
Byl vychováván ve stabilním rodinném zázemí. Byla vychovávána ve stabilním rodinném zázemí	42,1
Odsouzený úspěšně dokončil proces vzdělávání	38,7
Dále rozvíjel svou odbornost v rámci dalšího studia, rekvalifikací	9,7
Nebyl členem žádné závadové sociální skupiny	43,2
OSOBNOST - CHOVÁNÍ A POSTOJ K TRESTNÉ ČINNOSTI	
Aktuální psychický stav odsouzeného je adekvátní životní situaci	35,1
Anamnéza bez sebepoškození, suicidia, pobytu v psychiatrické léčebně a psychiatrické diagnózy, užívání drog a hraní	19,6
Postoj odsouzeného k jeho trestné činnosti je realistický, s případným vědomím vnitřního přijetí viny	40,4

Graf 2.3.1 Protektivní faktory - celkový přehled výskytu jednotlivých protektivních faktorů



Nejčastěji vyskytujícími se protektivními faktory jsou Dlouhodobě stabilní a perspektivní bydlení, které bude pokračovat i po skončení výkonu trestu, Nebyl členem žádné závadové sociální skupiny, Výchova ve stabilním rodinném zázemí a Realistický postoj odsouzeného k jeho trestné činnosti. Hodnotitelé je identifikovali u více než 40 % hodnocených odsouzených.

Nejméně často se vyskytujícími protektivními faktory jsou Nemá žádné finanční závazky a Dále rozvíjel svou odbornost v rámci dalšího studia, rekvalifikací. Uvedené protektivní faktory hodnotitelé identifikovali u méně než 10 % odsouzených.

Každý protektivní faktor má v konkrétní situaci odsouzeného odlišnou váhu. Záleží také mj. i na tom, jaké rizikové faktory byly u odsouzeného identifikovány a jejich závažnosti. Zda mohou přítomné protektivní faktory vůbec svou protektivnost v životě odsouzeného manifestovat nebo působit proti zjištěným rizikovým faktorům.

ZÁVĚR

Na závěr publikace bychom chtěli shrnout základní charakteristiky odsouzených s důrazem na jejich kriminogenní potenciál. Znalost cílové skupiny je jedním z hlavních předpokladů pro úspěšné zacházení a tím snižování pravděpodobnosti opětovného selhání. Publikací jsme chtěli nabídnout aktuální a ucelená data o vězeňské populaci a zároveň jsme chtěli seznámit čtenáře s praxí, která je v kontextu hodnocení odsouzených užívána v českých věznicích.

Doufáme, že výsledky pomohou všem, kteří se zabývají penitenciární problematikou a že budou počátkem dalšího zájmu o tuto cílovou skupinu, která je velice nesourodá a komplikovaná. Z uvedeného důvodu a i s ohledem na velké množství výstupů v publikaci připojujeme na závěr shrnutí základních výstupů při hodnocení rizik a potřeb, které nabízí stručné představení české vězeňské populace v kostce.

Statické faktory

- 59,9 % odsouzených bylo poprvé odsouzeno ve věku od 15 do 20 let;
- průměrným věkem při nástupu do výkonu trestu je 33 let;
- 58,7 % odsouzených bylo v průběhu posledních pět let před nástupem do aktuálního výkonu trestu vězněno, přičemž 42,2 % odsouzených strávili v podmínkách vězení více než 1 rok;
- nejčastěji se vyskytujícím trestným činem je krádež, v podstatě každý třetí trestný čin je činem krádeže;
- v pořadí druhým trestným činem se stává maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, které dokladuje tendenci odsouzených k porušování soudně uložených povinností a omezení;
- násilná trestná činnost je nejčastěji reprezentována loupeží, u násilné trestné činnosti zvyšuje závažnost ten fakt, že se polovina pachatelů násilí dopustila násilné trestné činnosti v minulosti již vícekrát;
- vedle nepodmíněných trestů se společně nejčastěji ukládají další tresty jako např. zákaz činnosti, především pak zákaz řízení motorových vozidel, propadnutí věci a u cizinců i trest vyhoštění;
- z ochranných opatření se vedle nepodmíněných trestů nejčastěji ukládá ochranná léčba;
- téměř každý třetí odsouzený, který byl v minulosti podmíněně propuštěn, selhal;
- téměř každý druhý odsouzený, který byl v minulosti podmíněně odsouzen, selhal;

Dynamické faktory

Bydlení

- 59,7 % odsouzených má nestabilní nebo žádné bydlení;
- 18,1 % odsouzených se někdy ocitlo bez bydlení ani nevyužívají žádné možnosti neformálního standardního bydlení;
- alarmující je však skutečnost, že necelých 44,7 % odsouzených má za adresu trvalého pobytu uvedenou adresu sídla ohlašovny;

Zaměstnání

- 26,4 % odsouzených nemá žádnou zkušenost z legálního zaměstnání;
- minimálně v průběhu tří let před výkonem trestu 53,1 % odsouzených ocitlo bez zaměstnání a 46,1 % má zkušenost z nedoložitelné pracovní činnosti;
- přestože 48,7 % odsouzených uvedlo zkušenost s legálním zaměstnáváním, tak po celou dobu tří let před aktuálním výkonem trestu mělo zaměstnání pouze 21 % z nich;
- dlouhodobou nezaměstnanost (6 měsíců kontinuálně za poslední 3 roky před aktuálním výkonem trestu) zažilo celkem 44,7 % odsouzených;
- u zaměstnání je výskyt vysokého a velmi vysokého rizika více než trojnásobně vyšší než u bydlení;
- souvislost zaměstnání s aktuální trestnou činností byla označena jako střední nebo vysoká u více než poloviny odsouzených (57,4 %);

Finance

- finance patří mezi nejrizikovější sociální dynamické faktory, na rizikovosti faktoru se podílí všech 5 rizik včetně souvislosti financí s aktuální trestnou činností;
- 47,7 % odsouzených se v průběhu minimálně tří let před aktuálním výkonem trestu ocitlo zcela bez legálních zdrojů příjmu;
- celkem 89,4 % odsouzených přiznává nějakou formu finančních závazků, z toho 73,2 % odsouzených uvádí dluhy, které jsou nad rámec jejich možností plnit je nebo je dokonce odmítají plnit z principu;
- téměř polovina odsouzených (48,2 %) čelí nedostatečným legálním příjmům, ať již z důvodu, že žádný příjem nemají nebo jen z důvodu, že jediným zdrojem jejich legálních příjmů tvoří sociální politika státu;

Rodina a sociální kontakty

- z pohledu rodinného stavu dominují svobodní odsouzení (72 %) a s odstupem následují odsouzení rozvedení (19,2 %);
- ženatí tvořili 8,2 % z celkového počtu, avšak více jak polovina z nich uvádí, že nesdílí společnou domácnost;
- bez jakéhokoli sociálního zázemí nebo aktuálních kontaktů se ocitlo necelých 10 % odsouzených;

- každý druhý odsouzený je rodičem (52,2 %), necelá třetina má děti ve vlastní péči;
- v závažné míře se kontakty s osobami s kriminální minulostí vyhodnotily u 28,9 % odsouzených;

Vzdělání a výchova

- 83,1 % odsouzených cizinců je schopno alespoň základní komunikace v češtině;
- 49 % odsouzených má základní nebo nedokončené vzdělání;
- pracovní, odborný kurz či rekvalifikaci v minulosti absolvovalo 32,4 % odsouzených, nejčastěji se jednalo o kurz svářečský, na vysokozdvizný vozík, kuchařský, jeřábnický a na motorovou pilu;
- mimo rodinné prostředí někdy v průběhu svého dětství pobývalo 46,9 % odsouzených; z toho 11,3 % ve výchovném ústavu, 10,6 % ve věznici a 7,5 % v diagnostickém ústavu;
- nejčastěji identifikovanými patologickými projevy v chování odsouzených jsou krádeže, lhaní a zneužívání alkoholu, drog nebo hraní automatů, celkově bylo nějaké chování, které bylo zařazeno pod kategorii poruchy chování, zjištěno u 46 % odsouzených;
- 37 % odsouzených nějakou část dětství trávilo v závadové vrstevnické skupině;
- kriminální zátěž v rodinném prostředí byla hodnocena jako závažná u 30,8 % odsouzených;

Závislosti

- 15,5 % odsouzených má problémy související s užíváním alkoholu 43,6 % v souvislosti s užíváním nealkoholových drog a 12,2 % v souvislosti s hraním hazardních her;
- nejčastěji užívanou drogou odsouzenými je pervitin, jeho celoživotní prevalence v této populaci je 73,8 %, následuje marihuana s celoživotní prevalencí 50,6 % a heroin s celoživotní prevalencí 14,5 %;
- 3,2 % odsouzených jsou závislí na alkoholu, 14 % na nealkoholových drogách a 2,6 % jsou patologickými hráči;
- 67,3 % odsouzených, kteří někdy v minulosti užívali nealkoholové drogy, si je aplikovalo intravenózně a z nich 32,3 % někdy k aplikaci drogy užilo společnou jehlu;
- 78 % odsouzených, kteří mají problémy v souvislosti s pitím alkoholu, nikdy neabsolvovalo žádnou formu léčby a ani se o ní nezajímalo, stejně jako 70 % odsouzených kteří mají problémy v souvislosti s užíváním nealkoholových drog a 91,9 %, kteří mají problémy v souvislosti s hraním hazardních her;
- 84,7 % odsouzených jsou kuřáci, jejich průměrná denní spotřeba cigaret je 12,2 kusů.

Osobnost a chování

- přítomnost psychické poruchy nacházíme u 7,2 % odsouzených, přitom nejčastěji jde o poruchy osobnosti a to především smíšenou, nebo disociální;
- u 2,2 % odsouzených byly identifikovány snížené mentální schopnosti, které výrazně ovlivňují schopnost odsouzených efektivně se adaptovat nejen na prostředí výkonu trestu, do uvedené kategorie patří i mentální retardace;
- v souvislosti s duševními potížemi se někdy v minulosti léčilo 17,8 % odsouzených;
- 6,8 % odsouzených se někdy v životě sebepoškodilo, z nich 44,7 % opakovaně;
- 8,5 % odsouzených se někdy v minulosti pokusilo o sebevraždu, z nich 33,5 % opakovaně.

Při pohledu na výše uvedené výstupy lze konstatovat, že česká vězeňská populace je velmi heterogenní skupinou a jako taková je nositelem širokého spektra rizik, která mají různě silnou souvislost s pácháním trestné činnosti. Identifikací individuální kombinace rizik odsouzených, která mohou vzájemně svůj kriminogenní potenciál násobit a následné nalezení klíče ke snížení jejich negativního vlivu, je primárním úkolem Vězeňské služby ČR.

SARPO je prvním krokem na této cestě. Jeho nezpochybnitelným přínosem je, že díky jednotnosti metody umožňuje uchopit českou vězeňskou populaci jako celek. Zároveň nám nabízí funkční informace o každém odsouzeném, díky kterým můžeme intervenci individualizovat a přizpůsobit ji právě jeho potřebám. Tímto nám umožňuje přístup k dílčím cílovým skupinám.

Poznatky, ke kterým se na této cestě dospělo, mohou také posloužit k vědeckému zkoumání vězeňské populace. Zároveň je velmi důležité věnovat pozornost tomu, nakolik jsou výstupy nástroje validní vzhledem k prediktivní schopnosti výstupů. Oba tyto směry by se mohly stát podkladem pro další publikační činnost.

Rejstřík

A

adaptace v Nástupním oddíle, 12, 23

B

bydlení, 20, 31, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 65, 71, 78, 122, 123, 124, 129, 130, 132, 134, 138

C

cizinec, 73, 80

D

děti, 62, 69, 74, 75, 85, 139
dětská delikvence, 87
domácí vězení, 38
doporučení, 21, 23
dotazník sebehodnocení. viz sebehodnocení
druhy trestů, 47
dynamické faktory, 20, 22, 30, 31, 50, 52, 70, 132, 138
dynamické riziko, 11, 12, 25, 31, 121, 122

J

jiná závažná skutečnost, 43

K

komplexní zpráva, 8, 9, 12, 15, 21, 23, 35

M

motivace, 21, 50, 52, 128, 129, 130, 131, 133

N

násilí, 19, 23, 44, 45, 46, 116, 137
nepodmíněné tresty, 37, 38, 39

O

OASys, 9, 13, 14
obecně prospěšné práce, 37
objektivní hodnocení, 57, 64, 71, 77, 91, 109, 119
ochranná opatření, 47

osobnost a chování, 20, 26, 31, 50, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 125, 126, 129, 130, 131, 140

P

peněžitý trest, 38, 42, 47
podmíněné propuštění, 14, 15, 28, 40
podmíněný odklad, 37
projevy maladaptivního chování, 111, 114
protektivní faktory, 12, 22, 23, 132, 135
psychická porucha, 112

R

rejstřík trestů, 15, 18, 29, 34, 35, 36, 40, 44, 144
rizika, 7, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 49, 50, 51, 57, 58, 63, 64, 65, 69, 71, 73, 77, 78, 80, 89, 90, 91, 92, 108, 109, 110, 111, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 128, 129, 130, 131, 132, 138
riziko újmy, 12, 14, 19, 23, 26
rodinný stav, 73, 74

S

sebehodnocení, 12, 14, 22, 23, 55, 63, 69, 76, 89, 106, 116, 128
sebepoškození, 114, 115, 133, 134
sebevražedné jednání, 114, 115
snížené mentální schopnosti, 112, 113, 140
sociálně patologické jevy, 86, 87
specifická trestná činnost, 18, 25, 44
statické faktory, 17, 18, 34, 40, 137
statické riziko, 17, 25, 26, 27, 28, 29, 34, 49, 121
subjektivní hodnocení, 21, 58, 65, 72, 92, 110, 120

T

traumatizace, 113
trestní minulost, 13, 14, 18, 25, 28, 29, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 48
typ věznice, 47

V

věk, 17, 27, 29, 34, 40, 41, 49, 93, 94, 95, 98, 99
verze nástroje, 14, 15, 23
volní odmítání stravy, 114, 115

výpočet, 15, 17, 25, 26, 27, 52, 57, 64, 71, 77, 91,
108, 119
vzdělání a výchova, 20, 30, 31, 40, 50, 51, 80, 81,
82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 122,
123, 125, 129, 130, 131, 139

Z

zaměstnání, 20, 50, 51, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66,
67, 70, 71, 77, 78, 84, 88, 93, 96, 100, 106,
122, 123, 124, 129, 130, 132, 133, 134, 138
závislosti, 26, 31, 50, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99,
101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
110, 113, 122, 123, 125, 129, 130, 131, 139
způsobená újma, 18, 34, 44, 45

Literatura

AUSTIN, James a MCGINNIS, Kenneth. *Classification of High-Risk and Special Management Prisoners*. Washington: U. S. Department of Justice, 2004. NIC 019468.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008. ISBN 978-80-7338-075-5.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: IKSP, 2011. ISBN 978-80-7338-119-6.

PETRAS, Michal, BIEDERMANNOVÁ, Eva a HŮRKA, Jindřich. Risk/need Assessment - Nový metodologický nástroj? *České vězeňství*. 2006, roč. 14, č. 5, s. 11-13. ISSN neuv.

PETRAS, Michal, JIŘIČKA, Václav, HŮRKA, Jindřich, NETOČNÝ, Marek, PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. Predikce kriminality: Nový nástroj SARPO 1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue*. 2010, roč. 9, č. 9, s. 283-290. ISSN 1213-5313.

SUTHERLAND Rachel, SINDICICH Natasha, BARRETT Emma, WHITTAKER Elizabeth, PEACOCK Amy, HICKEY Sophie, BURNS Lucy. Motivations, substance use and other correlates amongst property and violent offenders who regularly inject drugs. *Addict Behav.* 2015, roč. 45, č. 13, s. 207.

Katalog produktů. *Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu* [online]. Český statistický úřad, 2014. [cit. 25. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-vzdelani-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-xllg5xjb8q>.

Research and analysis. *Research and analysis on the Offender Assessment System* [online]. Vládní portál spojeného království, 2018. [cit. 19. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/research-and-analysis-on-the-offender-assessment-system>.

Risk Factors. *Review of Risk and Protective Factors for Juvenile Delinquency and Youth Gang Involvement* [online]. Strategic Planning Tool, 2018. [cit. 30. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.nationalgangcenter.gov/spt/Risk-Factors>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 8. 1. 2009.

Zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů*. 19. 1. 2017.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 03. 02. 2012.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 22. 04. 1998.

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel). In: *Sbírka zákonů*. 12. 04. 2000.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 30. 06. 1995.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 30. 06. 1999.

Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 14. 12. 1994.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 30. 11. 1999.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 21. 12. 1999.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 13. 05. 2004.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 17. 11. 1992.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 24. 10. 2004.

Interní zdroje

BURIÁNEK, Jiří a PODANÁ, Zuzana. *Analýza dat pilotního projektu – Závěrečná zpráva*. Pro vnitřní účely Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ČR, 2010.

BURIÁNEK, Jiří a PODANÁ, Zuzana. *SARPO - Analýza statických faktorů hodnotícího nástroje*. Pro vnitřní účely Vězeňské služby ČR, 2015.

BURIÁNEK, Jiří, PODANÁ, Zuzana a HOMOLOVÁ, Pavla. *Metodika hodnocení odsouzeného Vězeňskou službou ČR pro účely rozhodování soudu o podmíněném propuštění*. Interní zpráva zpracovaná v rámci projektu TAČR, Program Omega (TD03000439), 2017.

PETRAS, Michal, HŮRKA, Jindřich, DRAHÝ, František a JIŘIČKA, Václav. *Manuál SARPO*. Pro vnitřní účely Vězeňské služby ČR, 2017.

English summary

The general objective of this publication is to present the Comprehensive Assessment of Offenders' Risks and Needs (SARPO) which is used to predict the likelihood of re-offending on the basis of static and dynamic risk factors. Within the Prison Service of the Czech Republic, SARPO has been applied in the penitentiary practice since 2012. The wider public will welcome the context of the tool development, including processes that are related to its origin and practical use. The publication also provides the most essential results from the tool validation.

The main focus aims on the description of offenders' characteristics in Czech prisons, summarized in the Comprehensive Report through SARPO. Data collected from 2012 to 2017 served as the source for descriptions. The offenders' characteristics include individual data from main life areas of offenders' population, as well as crime-related risk factors. The data also include the offenders' motivation to address the identified risks and their own self-reflection.

In conclusion, the main features of the Czech prison population are presented to the public, as they are an important prerequisite for understanding the current profile of prisoners and hence the basis for effective planning of offender treatment.

O autorech

Mgr. František Drahý působí ve vězeňské praxi čtrnáctým rokem jako psycholog ve Vazební věznici Olomouc. Je členem týmu, který vyvinul a do praxe ve Vězeňské službě ČR zavedl nástroj SARPO. Spolupodílel se na projektu, jehož cílem bylo vytvořit metodiku hodnocení odsouzeného Vězeňskou službou ČR pro účely rozhodování soudu o podmíněném propuštění za využití výstupů SARPO, a který odborně zaštiťovala Katedra sociologie Univerzity Karlovy v Praze.

Mgr. Jindřich Hůrka působí ve vězeňské praxi devatenáctým rokem, v současnosti pracuje jako sociální pracovník ve Věznici Plzeň. Je členem týmu, který vyvinul a do praxe ve Vězeňské službě ČR zavedl nástroj SARPO. Spolupodílel se na projektu, jehož cílem bylo vytvořit metodiku hodnocení odsouzeného Vězeňskou službou ČR pro účely rozhodování soudu o podmíněném propuštění za využití výstupů SARPO, a který odborně zaštiťovala Katedra sociologie Univerzity Karlovy v Praze. Zároveň se podílel na činnosti týmu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, který připravoval mechanismus pro umísťování odsouzených do jednotlivých stupňů zabezpečení v rámci redukce typů věznic.

Mgr. Michal Petras působí ve vězeňské praxi jednadvacátým rokem, v současnosti pracuje jako metodik na Generálním ředitelství Vězeňské služby ČR. Je vedoucím týmu, který vyvinul a do praxe ve Vězeňské službě ČR zavedl nástroj SARPO. Spolupodílel se na projektu, jehož cílem bylo vytvořit metodiku hodnocení odsouzeného Vězeňskou službou ČR pro účely rozhodování soudu o podmíněném propuštění za využití výstupů SARPO, a který odborně zaštiťovala Katedra sociologie Univerzity Karlovy v Praze. Zároveň se podílel na činnosti týmu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, který připravoval mechanismus pro umísťování odsouzených do jednotlivých stupňů zabezpečení v rámci redukce typů věznic.